

Független tanulmány a médiapluralizmus mutatóiról az Európai Unió tagállamaiban – egy kockázat-alapú megközelítés felé

Készült az Európai Bizottság Információs Társadalmi és Médiaügyi Főigazgatósága számára
SMART 007A 2007-0002

Az alábbiak közreműködésével:

K.U. Leuven ICRI (fővállalkozó)
Jönköping International Business School MMTC
Central European University CMCS
Ernst & Young Consultancy Belgium

Végső Jelentés

Szerződés szám: 30-CE-0154276/00-76

Leuven, 2009. július

Budapest, 2010. szeptember, 7. szám, I. füzet

Mérni annyi, mint tudni.

(Lord Kelvin, 1824–1907)

Nyilatkozat:

Sem az Európai Bizottság, sem pedig az annak nevében eljáró bármilyen személy nem tehető felelőssé az alábbi jelentésben szereplő információk esetleges felhasználásáért. A jelentésben szereplő vélemények a szerzők véleményét tükrözik. A jelentés nem feltétlenül tükrözi az Európai Bizottság álláspontját, s a Bizottság nem vállal felelősséget az abban szereplő információk pontosságáért, illetve hitelességéért.

© Copyright European Communities, 2009. A jelentés sokszorosítása – a kereskedelmi célú sokszorosítás kivételével – engedélyezett, amennyiben a másolaton szerepel a forrás neve.

A jelentés szerzői

A jelentést a következő három tudományos intézetből álló konzorcium állította össze: a K.U. Leuven ICRI (Interdisciplinary Centre for Law & ICT), a Central European University CMCS (Center for Media and Communication Studies) illetve a Jönköping International Business School MMTC (Media Management and Transformation Centre), továbbá az Ernst & Young Consultancy Belgium nevű tanácsadó cég.

A konzorcium munkáját a következő három kategóriába sorolható alvállalkozók is segítették: a kutató csoport nem-társult tagjai, a Minőségbiztosítási Csoport tagjai, illetve a helyi média szakértőkből létrejött hálózat tagjai (vagyis „az egyes országok tudósítói”).

A Jelentés összeállításában a következő személyek működtek közre:

For K.U.Leuven – ICRI (<http://law.kuleuven.be/icri>):

Prof. Dr. Peggy Valcke (projekt vezető, rangidős jogi szakértő)

Katrien Lefever

Robin Kerremans

Aleksandra Kuczerawy

Michael Dunstan és Jago Chanter (nyelvi lektorok)

A Central European University – CMCS (<http://www.cmcs.ceu.hu/>) számára: Prof. Dr. Miklos Sütkösd

(a kommunikáció tudományok szakértője)

Prof. Dr. Gálik Mihály

Laura Ranca

Artemon Vogl

A Jönköping International Business School – MMTC (<http://www.ihh.hj.se/mmt/>) számára:

Prof. Dr. Robert Picard (vezető közgazdasági szakértő)

Prof. Dr. Cinzia dal Zotto

Az Ernst & Young Consultancy Belgium (<http://www.ey.be/>) számára: Jo Sanders (vezető kockázati szakértő)

Johan Carton

Peggy Excelmans

Bruno Stas de Richelle

Alvállalkozók: (önálló tudományos kutatók):

Dr. Beata Klimkiewicz (Jagiellonian University) Brankica Petkovic (The Peace Institute)

Prof. Dr. Sandra Hrvatin (University of Ljubljana) Oliver Füg (University of Exeter)

A Minőségbiztosítási Csoport tagjai:

Prof. Dr. Gillian Doyle

Dr. Karol Jakubowicz

Prof. Lesley Hitchens

Dr. Stefaan Verhulst

Prof. Dr. Monroe Price

Prof. Dr. Josef Trappel

Az egyes országok tudósítóinak nevét a III. Függelék tartalmazza (WP1 – Országjelentések)

ISSN 2060-0607
ISBN 978-615-5020-070

Kiadja az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet
Budapest, 1021 Hűvösvölgyi út 95.
Felelős kiadó: Nahimi Péter igazgató
Borítóterv: Czakó Zsolt
Nyomdai munkák
Műegyetemi Kiadó
Felelős vezető: Wintermantel Zsolt
www.kiado.bme.hu

TARTALOMJEGYZÉK

7/I FÜZET

I. BEVEZETÉS.....	12
1. A TANULMÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE ÉS CÉLJA.....	12
1.1 A tanulmány célja.....	12
1.2 A tanulmány céljai.....	14
2. A MÉDIAPLURALIZMUS FOGALMA ÉS MÉRHETŐSÉGE.....	15
2.1 A médiapluralizmus széles értelemben vett munkadefiníciója.....	15
2.2 A médiapluralizmus mérhetősége és normatív megközelítései.....	16
2.3 A mérés mint a bizonyítékokon alapuló kiindulási pont a politikai döntéshozatal számára.....	17
2.4 A médiapluralizmus mérésének holisztikus megközelítése.....	18
3. TECHNOLÓGIAI ÉS GAZDASÁGI FOLYAMATOK A MÉDIASZEKTORBAN ÉS AZOK HATÁSAI A MÉDIAPLURALIZMUSRA.....	19
4. MEGKÖZELÍTÉS ÉS MÓDSZER.....	20
4.1 A tanulmányt összeállító csoport bemutatása.....	20
4.2 Minőségbiztosítás.....	21
4.3 Munkaterv.....	21
4.3.1 Első szakasz: a mutatók kialakítása – diszciplináris megközelítés, az első köztes jelentés.....	21
4.3.1.1 Közös struktúra – közös rendszer.....	21
4.3.1.2 A jogi mutatók kialakításának módszere.....	24
4.3.1.3 A társadalmi-demográfiai mutatók kialakításának módszere.....	25
4.3.1.4 A gazdasági mutatók kialakításának módszere.....	25
4.3.2 II. szakasz: A mutatók beillesztése a kockázat-alapú keretrendszerbe – több területet átfogó megközelítés, Második Köztes Jelentés.....	26
4.3.3 III. szakasz :A Médiapluralizmus Monitor tesztelése.....	27
4.3.4 Jelentések és Függelékek.....	27
4.3.5 Kapcsolattartás az érintettekkel.....	27
4.4 Alapvető jellemzők és vonatkoztatások.....	28
4.4.1 Semleges monitoring eszköz.....	28
4.4.2 Holisztikus/átfogó monitoring eszköz.....	29
4.4.3 Kockázat-alapú monitoring eszköz.....	29
4.4.4 Kézzel fogható monitoring eszköz.....	30
4.4.5 Uniós szintű monitoring eszköz.....	30
4.4.6 A monitoring eszköz kialakulása.....	34
4.4.7 Gyakorlatias és felhasználóbarát megoldás.....	34
5. A MÉDIAPLURALIZMUS MUTATÓI.....	37
5.1 Jogi mutatók.....	37
5.1.1 Bevezetés.....	37
5.1.2 Az alapterület jogi mutatói.....	37
5.1.3 A „médiatulajdonlás pluralizmusa és a média feletti kontroll” kockázati terület jogi mutatói.....	39
5.1.4 A „média típusok és műfajok pluralizmusa” kockázati terület jogi mutatói.....	41
5.1.5 A „politikai pluralizmus a médiában” kockázati terület jogi mutatói.....	41
5.1.6 A „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati terület jogi mutatói.....	43
5.1.7 A „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati terület jogi mutatói.....	45
5.1.8 A „további kockázati területek: terjesztés” jogi mutatói.....	46

5.2 Társadalmi-demográfiai mutatók	47
5.2.1 A „médiatulajdonlás és a média feletti kontroll pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatói	47
5.2.2 A „médiatípusok és -műfajok pluralizmusa” kockázati területének társadalmi-demográfiai mutatói	48
5.2.2.1 Bevezetés	48
5.2.2.2 Veszélyek	48
5.2.2.3 Mutatók és módszerek	49
5.2.2.4 Adatforrások	49
5.2.3 A „média politikai pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatói	50
5.2.3.1 Bevezetés	50
5.2.3.2 Veszélyek	51
5.2.3.3. Mutatók és módszerek	52
5.2.3.4 Adatforrások	56
5.2.4 A „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati terület szociodemográfiai mutatói	57
5.2.4.1 Bevezetés	57
5.2.4.2 Veszélyek	58
5.2.4.3 Mutatók és módszerek	64
5.2.4.4 Adatforrások	67
5.2.5 A „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati terület szociodemográfiai mutatói”	68
5.2.5.1 Bevezetés	68
5.2.5.2 Veszélyek	68
5.2.5.3 Mutatók és módszerek	71
5.2.5.4 Adatforrások	73
5.3 Gazdasági mutatók	74
5.3.1 Bevezetés	74
5.3.1.1 A médiapluralizmussal kapcsolatos gazdasági irodalom	74
5.3.1.2 A piaci erő mérésével kapcsolatos viták	74
5.3.1.3 A pluralizmussal kapcsolatos gazdasági mutatók	76
5.3.2 Gazdasági mutatók a „médiatulajdonlás és -ellenőrzés pluralizmusa” kockázati területre	76
5.3.3 Gazdasági mutatók a „médiatípusok és -műfajok pluralizmusa” kockázati területre	77
5.3.3.1 Médiatípusok	77
5.3.3.2 Médiatípusok (és funkciók)	77
5.3.4 Gazdasági mutatók a „Politikai pluralizmus a médiában” kockázati területre	78
5.3.5 Gazdasági mutatók a „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati területre	78
5.3.6 Gazdasági mutatók a „Földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati területre	79
5.3.7 Adatforrások	80

7/II FÜZET

6. KOCKÁZAT-ALAPÚ KERETRENDSZER 83

6.1 Bevezetés	83
6.2 A kockázat-alapú keretrendszer hatóköre	83
6.3 A kockázat-alapú keretrendszerben használatos terminológia	83
6.4 Kockázat-alapú keretrendszer kialakításának módszertana	85
6.4.1 Háttér	85
6.4.2 A COSO alapú keretrendszer és a médiapluralizmus figyelő közötti kapcsolat	86
6.4.2.1 A kontrollkörnyezet	86
6.4.2.2 Kockázatértékelés	86
6.4.2.3 Kontrolltevékenységek	87
6.4.2.4 Információ és kommunikáció	87
6.4.2.5 Monitoring	88
6.4.3 Előkészületi lépések	89
6.4.3.1 Az 1. lépés: A veszélyek listájának összeállítása	89
6.4.3.2. A 2. lépés: A mutatók listájának összeállítása	89
6.4.3.3. A 3. lépés: A kockázatok azonosítása	90
6.4.3.4 A 4. lépés: A kockázatok elemzése	90
6.4.3.5 Az 5. lépés: A mutatók értékelése	92
6.4.3.6 A 6. lépés: A kockázatok és mutatók kombinálása	92

6.4.3.7 A 7. lépés: A határértékek meghatározása.....	104
6.4.3.8 A 8. lépés: Alap adatlap.....	105
6.4.4 A médiapluralizmus monitor kidolgozása	106
6.4.4.1 Az építőkövek áttekintése.....	106
6.4.4.2 Az „Áttekintő” lap részletesebb vizsgálata.....	107
6.4.4.3 Példa a pontozásra	109
6.4.4.4 Példa a beszámolóra	111
6.5 Második szintű mutatók.....	112
6.5.1 Leírás.....	112
6.5.2 A második szintű mutatók szerepe.....	113
6.5.3 Második szintű mutatók – nem specifikus	113
6.5.4 Második szintű mutatók – Nem mérhető	114
6.5.5 Második szintű mutatók – Nem elérhető/nem megvalósítható	114
6.5.6 Második szintű mutatók – Nem eredmény-központú	116
6.6 Kialakulóban lévő és jövőbeni kockázatok	117
7 A MÉDIAPLURALIZMUS FIGYELŐ (MPM) TESZTELÉSE	119
7.1 A mérési eszköz tesztelése a koncepció alátámasztására	119
7.2 A harmadik országokban végzett tesztelés eredményei.....	120
7.2.1 A külső országok kiválasztása	120
7.2.1.1 Egyesült Államok	120
7.2.1.2 Ausztrália.....	121
7.2.1.3 Svájc	122
7.2.2 A tesztelésből levont tanulságok.....	123
8 A MÉDIAPLURALIZMUS FIGYELŐVEL KAPCSOLATOS NYILVÁNOS KONZULTÁCIÓ.....	126
8.1 Bevezetés	126
8.2 A kockázatviselők megjegyzéseinek összefoglalása	126
8.2.1 A médiapluralizmus monitor használatával kapcsolatos aggályok	126
8.2.2 A különböző tagállamok szabályozói kultúrájának különbözősége	127
8.2.3 A különböző média különböző hatása, illetve valamennyi mutató egyenlő súlya.....	128
8.2.4 A médiapluralizmus monitor objektivitása	128
8.2.5 Alternatív mérési módszerek	129
8.2.6 A médiapluralizmus monitor komplexitása	129
8.2.7 Az egyes mutatók relevanciája.....	130
8.2.8 Hiányzó kockázatok és mutatók.....	132
8.2.8.1 Új média	132
8.2.8.2 Pán-európai tulajdon.....	132
8.2.8.3 A közszolgálati média vagy a kereskedelmi média alul-felülreprezentáltsága	133
8.2.8.4 Hírügynökségek koncentrációja	135
8.2.9 A konkrét módszertanok megfeleltetése	135
8.2.10 Határértékek.....	136
8.2.11 A Médiapluralizmus Monitor tesztelése	137
8.2.12 A Médiapluralizmus Monitor általános értékelése.....	137
8.3 Kockázatviselői workshop: A résztvevők listája	138
8.4 Az írásos hozzászólások listája.....	141
9. A MÉDIAPLURALIZMUS MONITOR MEGVALÓSÍTÁSA ÉS FRISSÍTÉSE	142
9.1 A megvalósítással kapcsolatos szervezeti kérdések	142
9.1.1 Potenciális felhasználók	142
9.1.2 A megvalósítás menetrendje	142
9.2 A médiapluralizmus monitor frissítése	143
10. Irodalomjegyzék	144

ELŐSZÓ

A Médiapluralizmus Monitor (vagy MPM) célja, hogy azonosítsa a médiapluralizmust fenyegető potenciális veszélyeket az Európai Unió tagállamaiban. Maga a monitor, illetve annak végrehajtási folyamatai fontos elveken és alkotóelemeken alapulnak.

- Az MPM a médiapluralizmus széles értelemben vett fogalmát tekinti kiindulópontnak. A fejlett demokráciákban a médiapluralizmusnak politikai, kulturális, földrajzi, strukturális és tartalomhoz kapcsolódó vetületei is vannak.
- Az MPM elismeri, hogy valamennyi média típus – legyen szó közszolgálati-, kereskedelmi-, vagy közösségi médiáról – fontos szerepet játszik a pluralizmus megteremtésében, valamint, hogy a különböző média típusok egész sora, továbbá a csatornák/(újság)címek is nélkülözhetetlenek a pluralizmus biztosításában. Ugyanakkor azt is elfogadja, hogy az egyes média típusokat (pl. műsorszolgáltatási, nyomtatott és új médiaformákat) célzó különböző politikai és szabályozói megközelítések, illetve ezek megkülönböztetései is megmutatkoznak a mutatókban.
- Az MPM célja, hogy a médiapluralizmusra leselkedő veszélyek széleskörű megismerésének diagnosztikai eszközeként szolgáljon az unió valamennyi tagállamában, ám válaszokat, megoldási lehetőségeket azokra nem kíván adni.
- Az MPM mutatók széles skáláját alkalmazza a kockázatok és veszélyek azonosítására, hat különböző területen belül. A megnevezett kockázati tényezőket összességében kell értelmezni – bizonyos területek, vagy mutatók kihangsúlyozása, míg mások fontosságának kisebbítése torzíthatja a jelentésben szereplő veszélyek helyes értékelését.
- Magát az értékelést átlátható módon, s az érdekeltekkel együttműködve érdemes lefolytatni.

RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen tanulmány az Európai Bizottság azon háromlépcsős megközelítésének képezi részét, amellyel a testület a médiapluralizmusról szóló vitát szeretné előmozdítani az Európai Unió egészén. Az újfajta szemléletmód 2007 januárjában született meg egy, a Bizottság által összeállított munkadokumentummal, s remények szerint 2009 végén, vagy 2010 elején a folyamat eredményeként sikerül közzétenni egy Bizottsági Közleményt is a médiapluralizmus témájában.

A tanulmány célja egy olyan monitoring eszköz kialakítása, amely segít felmérni és értékelni a médiapluralizmust kockázatosító tényezőket az unió tagállamaiban, illetve amelynek segítségével azonosítani lehet a pluralizmust leginkább fenyegető jelenségeket. Az eszköz kialakításának alapjául több fontos mutató is szolgál, amelyek a téma jogi, gazdasági és társadalmi-kulturális vetületeit veszik górcső alá.

A végső jelentés egyrészt vázolja azt a megközelítést és módszert, amelyeket ezen mutatók kialakításakor alkalmaztak a szerzők, másrészt bemutatja azt, hogy hogyan illeszkednek ezek a mutatók egy kockázat-alapú keretrendszerbe. A jelentés a tanulmány kontextusának és céljainak bemutatásával indul (1. fejezet), majd a médiapluralizmus fogalmáról és méréséről szóló fejtegetéssel folytatódik (2. fejezet). A 3. fejezet áttekintést ad a média szektor legjellemzőbb technológiai és gazdasági folyamatairól és azok médiapluralizmusra gyakorolt várható hatásairól.

A 4. és 6. fejezet részletesen tárgyalja a Médiapluralizmus Monitor (vagyis MPM) kialakításának folyamatát. A tanulmány csoport és a munkaterv bemutatását követően a 4. fejezet leírja a Monitor kialakításának kiindulópontjait és tisztázza, hogy ezek hogyan befolyásolták annak létrejöttét és felépítését, már ami az abban foglalt alternatívákat illeti.

Az 5. fejezet részletesen kitér a mutatók három főbb csoportjának kialakításakor alkalmazott módszerekre, illetve aprólékosan bemutatja magukat a mutatókat. Az első rész a jogi mutatókkal foglalkozik, értékeli és számba veszi a médiapluralizmust támogató politikák és jogi eszközök elérhetőségét, illetve hatékonyságát az egyes tagállamokban (a tanulmány első számú célja). Az 5.2-es alfejezet azokat a társadalmi-demográfiai mutatókat mutatja be, amelyek a médiapluralizmusra leselkedő veszélyeket mérik, s amelyek olyan társadalmi-demográfiai tényezőkkel vannak összefüggésben, mint pl. a földrajzi elhelyezkedés, a kisebbségi státusz, a kor, a nem stb. (2. sz. célkitűzés)

A legutolsó alfejezet a gazdasági mutatókra összpontosít, s a média skálájának, sokszínűségének és gazdasági teljesítményének mértékét méri a kínálati oldalon, teszi pedig mindezt egy sor média vállalatra, a piaci koncentráció szintjére, a jövedelmezőség arányára és egyéb mutatókra alapozva. (3. sz. célkitűzés)

A 6. fejezet bemutatja, hogyan sikerült ezeket a mutatókat egy kockázat-alapú analitikus keretrendszerbe foglalni. (4. sz. célkitűzés) A más területeken már ismert és alkalmazott kockázat kezelési stratégiák terminológiájának és módszertanának rövid bemutatását követően ez a fejezet az MPM kialakítása során követett különböző lépéseket írja le. Ez a fejezet tartalmazza továbbá az ún. második szintű mutatók illusztrációit is, vagyis az olyan mutatókét, amelyek nem mentek át a SMART teszten¹ és emiatt nem lettek a Monitor részei sem. A legutolsó alfejezet foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a szerzők mit értenek jelenlegi, mostanában kialakuló, illetve jövőbeli kockázatokon a tanulmány összefüggése szempontjából.

Az MPM eszköztét többféle igazoló vizsgálatnak vetettük alá, többek között három nem uniós országban is sor került annak részleges alkalmazására. A tesztek eredményei, valamint

¹ A SMART teszt azt méri, hogy a mutatók vajon specifikusak-e (vagyis megfelelően pontos jelentéssel bírnak-e, illetve közvetlen kapcsolatban vannak-e a médiapluralizmussal), mérhetőek-e (ki lehet-e azokat fejteni kvantitatív, vagy kvalitatív skálán), elérhető/hozzáférhetőek-e (az adatok ésszerű költségeken férhetőek-e hozzá), illetve eredményorientáltak-e (megbízható határértékeket lehet-e meghatározni belőlük, amelyekről széleskörű konszenzus alakul ki). Mivel maga a Monitor úgy lett kialakítva, hogy az a jelen meghatározott pillanataiban adjon pillanatfelvételt bizonyos helyzetekről, az idő-elv részletes mérését és értékelését nem végeztük el. Lásd még 6.3 és 6.5. alfejezetek.

a tesztfázisból levont következtetések a 7. fejezetben kaptak helyet. A 2009. június 8-án rendezett workshopon, illetve a feedback nyomtatványokon tett észrevételeket a 8. Fejezetben foglaltuk össze.

A 9. fejezetben a szerzők előzetes javaslatokat tesznek az MPM alkalmazására és jövőbeli naprakésszé tételére, beleértve olyan konkrét szervezési kérdéseket is, mint a szakértői panelek és időzítés kérdése. A 2014-ig tartó időszak során (a szerzők) az MPM kétévenkénti végrehajtási ciklusára és háromévenkénti frissítésére tesznek javaslatot. A 10. fejezetben egy átfogó bibliográfia kapott helyet.

A mostani jelentés eredménye tulajdonképpen a Médiapluralizmus Monitor prototípusának tekinthető – ez pedig nem más, mint egy kockázat-alapú, holisztikus, felhasználóbarát és folyamatosan változó, nyomon követő (monitoring) eszköz, amely jogi, gazdasági és társadalmi-demográfiai természetű mutatókon alapul. Annak érdekében, hogy figyelembe lehessen venni a médiapluralizmus sokrétű természetét, ezek a mutatók többféle kockázati területre is vonatkoznak, pl. a média tulajdonlás és/vagy a média feletti kontroll viszonyaira, a média típusokra és műfajokra, illetve a politikai-, kulturális- és földrajzi pluralizmusra is. Mindezekon felül a mutatók a média érték-lánc különböző szakaszait, azaz a kínálatot, a terjesztést és a felhasználás módját is lefedik.

A monitor diagnosztikai, nem pedig egy valamit előíró eszközként szolgál, már létező kockázat kezelő stratégiákat alapul véve. Célja, hogy megkönnyítse az empirikus adatok gyűjtését a médiapluralizmus különböző kockázataival összefüggésben az egyes tagállamok épp aktuális gazdasági, társadalmi-demográfiai és jogi helyzetét kiindulópontul véve. A monitor nem ír elő konkrét lépéseket, vagy intézkedéseket a kockázatosnak ítélt területek orvoslására. Emiatt, miközben valamennyi tagállamban ugyanannak az analitikus keretrendszernek az alkalmazását sürgeti a kapott eredmények összehasonlíthatóságának biztosítása érdekében, mégsem tekinthető a politikák összehangolását siettető felhívásnak az adott területen.

Figyelembe véve a média szerteágazó társadalmi-kulturális, gazdasági és politikai jelentőségét az európai demokráciák életében, a médiapluralizmus megvédésének amúgy igen érzékeny problémája az egyes államok, illetve az országokban működő hatóságok hatáskörébe tartozik, melyek, saját nemzetük kockázat éhségének meghatározásakor szabadon dönthetnek a piaci alapú, valamint szabályozói megközelítések sokfélesége közül.

Az MPM általant segíti használóit, hogy egy olyan eszközt ad kezükbe a médiapluralizmus helyzetének vizsgálatára, amely felhívja a figyelmet a potenciális és már meglévő kockázati területekre, miközben lehetőséget ad a különböző szituációk, illetve az alkalmazott válaszok összehasonlítására. Az MPM úgy lett kialakítva, hogy megfeleljen az unió területén kialakult legkülönbözőbb média környezetek sajátosságainak, mivel figyelembe veszi a piacok méretének, a média fejlődésének, továbbá a kulturális és szabályozói hagyományoknak a különbözőségeit, illetve azt is, hogy milyen hatást gyakorolnak az olyan, alapvető tényezők, mint a népesség mérete, vagy az állampolgárok bevételeinek átlagos szintje a kereskedelmi eszközökkel fenntartható médiapluralizmus szintjére. Azáltal, hogy egybegyűjti a korábban össze nem egyeztethetőnek vélt kérdéseket, s a médiapluralizmus sokrétű megközelítését nyújtja, az MPM olyan eszközt ad a politikai és iparági döntéshozók kezébe, amellyel szilárd és konkrét bizonyítékokon nyugvó kiindulópontot lehet kialakítani a prioritások és intézkedések meghatározására ezen a nagy jelentőséggel bíró területen.

A Végző Jelentés a következő mellékleteket tartalmazza:

- Felhasználói Útmutatót, amely elmagyarázza, hogyan lehet a Monitort gyakorlatban használni (hogyan kell installálni az MPM szoftvert, hogyan kell kiszámolni a mutatókból kapott eredményeket, hogyan kell értelmezni az azokból kirajzolódó kockázati profilokat stb.)
- A Médiapluralizmus Monitor programot (MS Office Excel programban).
- Az országjelentéseket, amelyek leírják a médiapluralizmust támogató jogi, szabályozói és politikai intézkedéseket az unió 27 tagállamában.

Az országjelentések nem tükrözik az MPM alkalmazásának eredményeit az egyes tagországokban. A jelentések összeállítására a tanulmány kezdeti szakaszában került sor azzal a céllal, hogy jobb rálátást lehessen kapni azokról a szabályozói intézkedésekről, amelyeket a

tagországok azért fogadtak el, hogy elősegítsék – közvetlen, vagy közvetett módon – a médiapluralizmus megőrzését. A cél az volt, hogy pontos pillanatfelvételt lehessen szerezni az alkalmazás esetleges buktatóiról, nem pedig az hogy (a szerzők) értékítéletet fogalmazzanak meg a már meglévő szabályokról. Az így kapott áttekintés megkönnyítette azon módszerek kialakítását, amelyekkel értékelni lehet a szabályozói garanciák végrehajtásának hatékonyságát. Ennek – a tanulmány feladat meghatározása szerint – a jogi mutatók lényegi elemének kell lennie.

Megjegyzés: az országjelentések összeállítása 2008 közepén zárult le, így azok nem tükrözhetik az Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv átvételéből, illetve a tagállamok által ezt követően tett kezdeményezésekből fakadó változásokat. Azokat nem a tanulmány végső eredményeként, csupán köztes szakaszaként tesszük közre azzal a céllal, hogy rávilágítsanak arra, milyen szakaszai voltak a tanulmány szerzői által végzett munkának illetve hogy hozzájáruljanak az MPM projekt teljes átláthatóságához.

RÖVIDÍTÉSEK

AVMS – Audiovisual Media Services (Directive) (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv)
COE – Council of Europe (Európa Tanács)
EAO – European Audiovisual Observatory (Európai Audiovizuális Obszervatórium)
EBU – European Broadcasting Union (Európai Műsorsugárzók Uniója)
ECHR – European Court of Human Rights (Európai Emberi Jogi Bíróság)
EFJ – European Federation of Journalists (Európai Újságírók Szövetsége)
EJC – European Journalism Centre (Európai Újságírás Központja)
ENPA – European Newspaper Publishers’ Association (Európai Lapkiadók Szövetsége)
EStat – Eurostat
EU – European Union (Európai Unió)
HR – Human Resources (emberi erőforrások)
IFJ – International Federation of Journalists (Nemzetközi Újságíró Szövetség)
IFRA – International Newspaper Publishers’ Association (Nemzetközi Lapkiadók Szövetsége)
ILO – International Labour Organization (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet)
INMA – International Newspaper Marketing Association (Nemzetközi Hírlap Marketing Szövetség)
M & A – Mergers and Acquisitions (Vállalati összeolvadások és felvásárlások)
MC – Ministry of Communication (Kommunikációs Minisztérium)
MPM – Media Pluralism Monitor (Médiapluralizmus Monitor)
ML – Ministry of Labour (Munkaügyi Minisztérium)
PSB – Public Service Broadcaster (közszolgálati műsorszolgáltató)
PSM – Public Service Media (közszolgálati média) SMP – Significant Market Power (jelentős piaci erő)
TVWF – Television Without Frontiers (Directive) (A határok nélküli televíziózásról szóló irányelv)
UN – United Nations (ENSZ)
UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (Az ENSZ oktatási kulturális és tudományos szervezete)
US – United States (USA)
WAN – World Association of Newspapers (Újságok és Újságírók Világszövetsége)

I. BEVEZETÉS

1. A TANULMÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE ÉS CÉLJA

1.1 A tanulmány célja

A jelen tanulmány az EU médiapluralizmusához kapcsolódó háromlépcsős megközelítésnek azt a részét képezi amelyet Viviane Reding biztos, és Margot Wallström alelnök jelentett be 2007 januárjában, miután az Európai Parlament, illetve más nem-kormányzati szervek többször is aggályuknak adtak hangot a médiakoncentráció, és annak a médiapluralizmusra, illetve szólásszabadságra gyakorolt esetleges hatásai miatt.²

Az első lépcsőt annak a 2007. január 16-án közzétett Bizottsági Munkadokumentumnak a közzététele jelentette, amely az Európai Unió tagállamainak médiapluralizmusáról szolt.³ A munkadokumentum átfogóan tárgyalja a médiapluralizmus által felvetett kérdéseket és témákat. A második lépcsőt a mostani tanulmány jelenti, amelyet a Társadalmi és Médiaügyi Főigazgatóság (DG INFOS) indított útjára azzal a céllal, hogy átláthatóbbá tegye és előmozdítsa a médiapluralizmusról szóló párbeszédet. A tanulmány eredményei fontos adalékul szolgálnak majd a Bizottság által ezt követően közzéteendő, a tagállamok médiapluralizmusának mutatóiról szóló Közleménynek, amelyet a 3. lépcső, vagyis egy széles körben lefolytatott nyilvános konzultáció követ.

A médiapluralizmus megőrzése jó ideje visszatérő aggálya volt az Európai Parlamentnek, emiatt a 90-es évek óta több alkalommal is arra kérte a Bizottságot, hogy tegyen konkrét lépéseket annak megvédésére.⁴ Azonban a Bizottság által az elmúlt 15 évben tartott különböző konzultációk mindig arra a következtetésre jutottak, hogy nem lenne helyénvaló közösségi kezdeményezést benyújtani a pluralizmus témájában. Az a tény, hogy a 90-es évek közepe⁵ óta mindezidáig meghiusult minden olyan kísérlet, amely a médiapluralizmus és tulajdonlás harmonizációs irányelvének megalkotását tűzte ki célul, jól mutatja, politikailag milyen érzékeny témáról van szó, illetve hogy nagy szükség van egy kiegyensúlyozott és realiztikus megközelítés kidolgozására, amely figyelembe veszi az egyes tagállamok média piacainak eltérő sajátosságait. Az Európai Unió ezt követő kibővülése, amikor is a viszonylag fiatal média piacokkal és alapvető média reformokkal jellemezhető közép-kelet európai országok csatlakoztak az unióhoz, csak még tovább csökkentette a médiapluralizmusához kapcsolódó egységes megközelítés megvalósíthatóságát és helyénvalóságát.

A médiapluralizmus fogalma messze túlmutat a médiatulajdonlás kérdésén, ahogy erre a Liverpoolban megrendezett audiovizuális konferencia, illetve a 2007. januári Bizottsági munkadokumentum is igen helyesen rámutatott. A médiapluralizmus rengeteg szempontot ölel fel, a vállalat összeolvadások feletti kontroll szabályaitól a műsorszolgáltatás engedélyezési rendszeréhez kapcsolódó tartalmi előírásokig, a szerkesztői függetlenség kialakításától a közszolgálati műsorszolgáltatók függetlenségének és státuszának kérdésétől az újságírók szakmai

² Médiapluralizmus: a Bizottság az európai média környezet átláthatóságának, szabadságának és sokszínűségének a fontosságát hangsúlyozza., Press Release IP/07/52, Brüsszel, 2007. január 16.; lásd még Reding, V. (A Bizottság információs társadalomért és médiáért felelős főigazgatóságának tagja): A tartalompiacon jövője. Üzleti kánnibálok, vagy médiapartner? Beszéd a Global Digital Magazine Media 2.0 konferencián (CeBIT), Hannover, 2007. március 14.

³ A Bizottsági munkadokumentum (European Commission, Commission Staff Working Paper, Media Pluralism in the Member States of the European Union, 2007. január 16., SEC(2007)32, itt olvasható: http://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/media_pluralism_swp_en.pdf

⁴ Lásd még: Európai Parlament (2008). 2008. szeptember 25-i Határozat a Médiapluralizmusról és koncentrációról az Európai Unióban.

⁵ Lásd Európai Bizottság: Zöld Könyv a médiakoncentrációról és pluralizmusról a belső piacokon. A közösségi lépések szükségességének értékelése (An Assessment of the Need for Community Action, Commission Green Paper, COM (92) 480 final, Brüsszel, 1992. december 23. A Zöld Könyvről és az azt követő vitáról lásd Hitchens, L. (1994). Media Ownership and Control: A European Approach. *Modern Law Review*, 585-601.; Doyle, G. (1998). Towards a pan-European Directive? From 'Concentrations and Pluralism' to 'Media Ownership'. *Communications Law*, 1998, 1., 11-15.; Doyle, G. (1997). From 'Pluralism' to 'Ownership': Europe's emergent policy on Media Concentrations navigates the doldrums, *JILT*, 1997, 3., http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elf/jilt/1997_3/doyle/

helyzetéig, vagy a média és a politika szereplőinek kapcsolatáig. Magában foglal valamennyi olyan intézkedést, amely biztosítja, hogy az állampolgárok megfelelően sokrétű információk forráshoz és véleményhez jussanak hozzá, és ha igénylik, saját véleményüknek is hangot adjanak anélkül, hogy arra túlzott befolyással lenne az épp uralkodó véleményformáló erő.⁶

A szubszidiaritás elvéből kiindulva ezen intézkedések legtöbbször a tagállamok hatáskörébe tartozik. Maga a Bizottság számos alkalommal hangsúlyozta, hogy a „médiapluralizmus védelme elsősorban a tagállamok feladata”.⁷ Am az uniónak még így is jelentős lehetőségei maradnak a médiapluralizmussal összefüggő intézkedések támogatására, illetve – ahol szükség van rá – kiegészítésére az egyes tagállamokban. Bár az unió alapító okiratai nem rendelkeznek kifejezetten uniós szintű lépésekről a pluralizmus biztosítására, számos olyan jogi bázis létezik, amelyre alapozva intézkedéseket lehet hozni a témában.⁸

Mivel az Európai Bíróság jó néhány alapvető jogot (így a szólásszabadsághoz való jogot is, amellyel a médiapluralizmus szoros összefüggésben van) az európai jogi rendszer alapvetőnek tekint, így az európai intézményektől is elvárható, hogy tiszteletben tartsák ezeket a jogokat az alapszerződések által rájuk ruházott hatalom és feladatkör gyakorlásakor.⁹ 2000-ben az Európai Bizottság, a Parlament és a Tanács az Európai Unió alapvető jogok chartájának közzétételével nyíltan elkötelezte magát a médiapluralizmus tiszteletben tartása mellett. A charta 11. cikkelye 2. bekezdése kimondja, hogy „a média szabadságát és pluralizmusát tiszteletben kell tartani”. Ennélfogva a médiaszektort érintő intézkedések elfogadásakor (pl. a közösségi verseny-, vagy fúziós törvények alapján, vagy a belső piacok kiteljesítése érdekében) az unió intézményeinek figyelembe kell venni a médiapluralizmust, vagy akár – közvetlen, vagy közvetett módon – támogatniuk is lehet azt. Ez igazolhat olyan intézkedéseket, mint pl. az Audiovizuális médiaszolgáltatások irányelvében megjelenő kulturális kvóta rendszer,¹⁰ a médiaprogramok, a médiapluralizmusra való utalás az olyan belső piaci szabályozó eszközökben, mint pl. az elektronikus kommunikációról szóló irányelvek,¹¹ illetve a fúziók szabályozásáról szóló előírás,¹² valamint egyéb rendelkezések kulturális vonatkozásait.¹³

Ezzel együtt, bár sok különböző intézkedés lépett már hatályba a témában, továbbra is rendszeres időközönként merülnek fel aggályok a médiapluralizmussal összefüggésben. Az egyik olyan terület, ahol az uniós szintű intézkedések megvalósíthatók, sőt, még hozzáadott értéket is

⁶ Európai Bizottság Commission Staff Munkadokumentum, SEC(2007)32, 5.

⁷ Lásd például: Európai Bizottság Zöld Könyv az általános gazdasági érdekeket képviselő szolgáltatásokról, COM(2003)270 végső változat, 74. §.

⁸ Részletes párbeszédhez lásd: Craufurd Smith, R. (2004). Rethinking European Union Competence in the Field of Media Ownership: The Internal Market, Fundamental Rights and European Citizenship. *European Law Review*, 29(5), 652–672.

⁹ Az EK Szerződés 151. (4) cikkelye arra kötelezi a közösséget, hogy „az intézkedési során vegye figyelembe azok kulturális aspektusait is, a Szerződés egyéb rendelkezései alapján, legfőképpen a kultúrák tiszteletben tartása és a kulturális sokszínűség előmozdítása miatt.”

¹⁰ Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv 3i, 4 és 5 cikkelye (Council Directive 89/552/EEC a televíziós műsorsugárzási szolgáltatásokra vonatkozó egyes törvények, rendeletek, vagy adminisztratív lépések koordinációja a tagállamokban, módosítva az Európai Parlament 1997/36/EC irányelve és a Tanács által 1997. június 30-án elfogadottak alapján) (O.J. [1997] L 202/60), illetve a Parlament 2007/65/EC irányelve és a Tanács 2007. december 11-i irányelve alapján) (O.J. [2007] L 332/27). Továbbiakban: az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv.

¹¹ 8. (1) cikkely és 18. (1) cikkely továbbá 5, 6 és 31 Felsorolás – Keret irányelv 2002/21/EC Az Európai Parlament és a Tanács, 2002. március 7-i keretirányelve, az elektronikus kommunikációs hálózatokról és szolgáltatásokról szóló közös szabályozói keretrendszerrel összefüggésben (Framework Directive), O.J. [2002] L 108/33); 5. (2) cikkely Authorisation Directive (közvetlenül az általános érdekeket képviselő céltűzésekben keresztül) (Directive 2002/20/EC Az Európai Parlament és Tanács 2002. március 7-i, az Elektronikus kommunikációs hálózatok és szolgáltatások engedélyezési irányelve (Authorisation Directive) [2002] O.J. L108/21); 10 felsorolás Hozzáférfési irányelv (Directive 2002/19 Európai Parlament és Tanács 2002. március 7-i, az elektronikus kommunikációs hálózatok és az azokhoz kapcsolódó létesítmények hozzáféréséről és összekapcsolásáról szóló irányelve (Access Directive) [2002] O.J. L108/7); 31 (1) cikkely Általános Szolgáltatási irányelv (szintén az általános érdekeket képviselő céltűzésekben keresztül); 2002/22/EC Az Európai Parlament és Tanács 2002. március 7-i, Az elektronikus kommunikációs hálózatokkal és szolgáltatásokkal összefüggő általános szolgáltatásokról és a felhasználók jogairól szóló irányelv [2002] O.J. L108/51).

¹² (EC) No 139/2004 A Tanács 2004. január 20-i szabályzata. A vállalkozások közötti koncentráció ellenőrzéséről, O.J. [2004] L24/1; 21(4) cikkelye világos utalást tesz a médiapluralizmusra mint olyan legitím érdekre, amely igazolhatja, ha egy tagállam felülvizsgál egy a Bizottság által jóváhagyott fúziós javaslatot.

¹³ Bár a versenyhez kapcsolódó szabályoknak (mind az EK szerződés 81–82. cikkelyének trósztelles szabályainak, mind a fúziókra vonatkozó szabályoknak) egyre kisebb hatáskörük marad a nem-gazdasági vonatkozások figyelembe vételére (szemben olyan múltbeli esetekkel, mint amit Ariño, M. (2004) is megemlít. *Competition Law, illetve Pluralism in European Digital Broadcasting: Addressing the Gaps, Communications & Strategies*, 54, 97–128). Általánosan elismert, hogy a versenytörvény közvetett hatással bír a médiapluralizmusra azáltal, hogy a piacokat nyitva tartja a verseny előtt és megakadályozza a piacok szükségesnél nagyobb mértékű koncentrációját, továbbá megoldásokat biztosít a visszaélésekkel szemben.

képviselnek, nem más, mint a semleges és objektív monitoring mechanizmus kialakítása, amely előmozdíthatja a médiapluralizmus átvizsgálhatóságát.

A monitoring mechanizmusa olyan eszközt ad a politikai döntéshozók és szabályozó hatóságok kezébe, amellyel azonosítani és kezelni tudják a szóban forgó területen megmutató kockázatokat és szilárdabb bizonyítékokra támaszkodva tudják meghatározni az elsőbbséget élvező kérdéseket, illetve intézkedéseket a médiapluralizmus helyzetének javítására az unió egészén. A monitor egységes alapot teremt a pluralizmussal kapcsolatos kérdések megvitatásához és objektívebb kiindulópontot nyújt a most még gyakran túlfűtött politikai vitákhoz és gazdasági eszmecserekhöz.

A médiaszektorban tapasztalható technológiai fejlődés, továbbá a médiakonvergencia, valamint koncentráció és a határokon átnyúló befektetések ütemének felgyorsulása szükségessé tette a pluralizmusra leselkedő veszélyek előjeleinek mihamarabbi felismerését. Ezeket különböző mutatók segítségével lehet megvizsgálni, amelyek figyelembe veszik a kérdés jogi, társadalmi-demográfiai és gazdasági vonatkozásait.

1.2 A tanulmány céljai

Jelen tanulmány célja, hogy egy olyan monitoring eszközt fejlesszen ki, amely képes felmérni és értékelni a médiapluralizmusra leselkedő veszélyeket az Európai Unió tagállamainak területén, illetve hogy ezeket a kockázatokat különböző mutatók sorozatával vizsgálja meg, figyelembe véve a vonatkozó jogi-, gazdasági és társadalmi-kulturális megfontolásokat.

Ebből kifolyólag az első legfontosabb feladat ezen mutató „készletek” meghatározása volt, amelyek – a tanulmány feladatmeghatározása értelmében – az alábbiakra terjedtek ki:

- a mutatók első csoportja a médiapluralizmust támogató politikák és jogi eszközök meglétét és hatékonyságát méri az egyes tagállamokban; (1. sz. célkitűzés)
- a mutatók második csoportja az állampolgárok számára elérhető média típusok skáláját méri a különböző tagállamokban olyan társadalmi-demográfiai tényezők vonatkozásában, mint pl. a földrajzi elhelyezkedés, társadalmi osztály, kor, vagy nem, illetve meghatározza a médiapiacok fajtáját is a végfelhasználók szemszögéből; (2. sz. célkitűzés)
- a mutatók harmadik csoportja a média sokszínűségét és a média típusok skáláját méri, vizsgálja a kínálati oldalt, illetve a médiagazdasági teljesítményét, így pl. a média vállalkozások számát, illetve a médiakoncentráció és jövedelmezőség rátáit. (3. sz. célkitűzés)

Így, bár mind a 2., mind pedig a 3. pontban felsorolt mutatók a már elérhető médiatípusokra vonatkoznak, mégis különböző szempontokat vizsgálnak: a mutatók második csoportja a médiapluralizmust a társadalmi kategóriák keresztmetszetében értékeli a társadalom „átvilágításával”, míg a harmadik kategória a médiapluralizmust a média piacok szemszögéből méri.

Mivel a végső cél egy olyan gyakorlati eszköz kialakítása volt, amely a médiapluralizmus rendszeres nyomon követését teszi lehetővé a lehetséges kockázatok felismerése érdekében, a mutatókat – összességében véve – egy kockázat-alapú elemzési keretrendszerbe kellett elhelyezni. (4. sz. célkitűzés)

Az eredmény pedig a Médiapluralizmus Monitor (a továbbiakban MPM) prototípusa lett – egy olyan kockázat-alapú, felhasználóbarát és még most kialakuló eszköz, amelynek mutatói jogi, gazdasági és társadalmi-demográfiai természetűknél fogva különböző kockázati területekre vonatkoznak és a médiapluralizmus legkülönbözőbb aspektusait fedik le.

2. A MÉDIAPLURALIZMUS FOGALMA ÉS MÉRHETŐSÉGE

2.1 A médiapluralizmus széles értelemben vett munkadefiníciója

Az Európa Tanács gyakorlatát követve a jelen tanulmány is a médiapluralizmus széles értelemben vett definícióját veszi kiindulópontul, mint a legváltozatosabb társadalmi, politikai és kulturális értékek, vélemények, információk és érdekek médián keresztüli megnyilvánulási formáit¹⁴. Pontosabban fogalmazva a médiapluralizmust úgy értelmezi, mint a média kínálat sokszínűségének, felhasználásának és terjesztésének kifejezőjét a következők vonatkozásában:

- a média feletti tulajdonlás és kontroll;
- média típusok és műfajok;
- politikai vélemények;
- kulturális kifejezőmód, valamint
- helyi és regionális érdekek és érdeklődés megnyilvánulásai.

A mutatók vizsgálják a társadalom különböző kulturális, politikai és földrajzi csoportjai médiához való hozzáféréseinek aktív és passzív formáit. Egyes esetekben a sokszínűséget az egész média szektor, vagy csupán egy speciális szegmens szempontjából vizsgáljuk (pl. a nyomtatott sajtó, vagy a televízió) annak érdekében, hogy felmérjük a külső pluralizmust. Más esetekben a belső pluralizmust vizsgáljuk, egyetlen média outleten (média egységen) belüli sokszínűségre koncentráva (a média outlet egy olyan vállalkozás, amely a híreket, vagy a nagy érdeklődésre számot tartó eseményeket különböző terjesztési csatornákon keresztül juttatja el a nyilvánosságához).

A munka definíció megalkotásánál a tanulmány az Európa Tanács és az Európai Unió különböző dokumentumaira támaszkodott, amelyek a médiapluralizmus legkülönbözőbb aspektusaira tettek utalást, így a külső és belső pluralizmusra, a kulturális és politikai pluralizmusra, a nyitott és reprezentatív pluralizmusra, a szerkezeti és tartalmi pluralizmusra, a megosztott és mérsékelt pluralizmusra a szervezett és spontán pluralizmusra, a reaktív, interaktív és proaktív pluralizmusra, vagy éppen a leíró és értékelő pluralizmusra.

A szakirodalomban a médiapluralizmus fogalma és szabályozása kapcsán az utóbbi időben felvetett aggályok szintén figyelmet kaptak a jelentésben. (A 9. Fejezetben helyet kapott bibliográfia felsorolja valamennyi politikai dokumentum és szakirodalom címét).

Fontos megjegyezni hogy a médiapluralizmus egységes, és az egész unióra érvényes definíciójának jogi, illetve politikai célokból történő megfogalmazása nem tartozott a tanulmány feladatkörébe. Ez olyan irányadó eszmecserék lefolytatását vonná maga után, amelybe a tanulmány szerzői nem kívántak belekezdeni.

Ezzel együtt azonban érdemes felkutatni a médiapluralizmus mérésére alkalmas általános és lényegi kritériumokat, illetve létrehozni egy olyan eszközt, amely a média szektor sokszínűségének empirikus értékelését adja anélkül, hogy veszélybe sodorná a médiapluralizmus sokrétű és normatív természetét. Ezt az elgondolást szem előtt tartva a tanulmány törekszik arra, hogy a médiapluralizmus, illetve általánosabb értelemben véve a már létező európai média politikák különféle normatív megközelítéseit összhangba hozza egymással, a médiapluralizmus átvizsgálásának kihangsúlyozásán keresztül.

---

¹⁴ Lásd pl. Európa Tanács Rec (2007)2 sz.. Ajánlása a médiapluralizmusról és a médiatartalmak sokszínűségéről, 2007. január 31; Európa Tanács R (99) sz. Ajánlás a médiapluralizmust előmozdító intézkedésekről, 1999. január 19.

2.2 A médiapluralizmus mérhetősége és normatív megközelítései

Az egyes nemzeti és európai politikai diskurzusok elemzésekor két alapvető megközelítést lehet megkülönböztetni: egyfelől az elméletek neoliberais „piacérét”, másfelől a habermasi közzféra megközelítést, amely a nyilvános diskurzusok egyesítését takarja.

Mindkét modell nagyon különböző szempontokra támaszkodik a sokszínőség és pluralizmus, mint média politikai célok értelmezésekor. Míg az előbbi modell a verseny és választás szabadságán alapul, az utóbbi az elvi alapokon nyugvó pluralizmus szélesebb értelemben vett védelmét hangsúlyozza amely a legkülönfélébb politikai nézetekkel és kulturális értékekkel kísérli meg szolgálni a társadalom egészét. A médiapluralizmus természetéről és céljairól szóló vita mindkét vélemény esetében endemikusnak tekinthető, amely azt sugallja, hogy a médiapluralizmus fogalma már önmagában is politikai vita tárgya, és ennél fogva folyamatos társadalmi párbeszédnek szereplője.¹⁵

Ez a kettősség megfigyelhető a média diverzitás szabályozói megközelítéseinek összefüggésében is: a verseny-, avagy piaci megközelítés a gazdasági szabályozást támogatja a piac elégtelen működésének megelőzése céljából, illetve a beavatkozó, avagy központi szabályozói megközelítés, amely aktív médiapolitikai háttérrel rejt magában.¹⁶ Az első megközelítés egyenlőségelet tesz a sokszínőség és a választás szabadsága közé és védi azt a nézetet, miszerint a sokszínőséget akkor lehet legjobban elérni, ha az emberek szabadon léphetnek be „az ötletek piacára”, azt semmilyen kormányzati megkötés nem korlátozza; ez az elképzelés tehát a klasszikus piac gazdaság elméletén nyugszik. A második megközelítés a sokszínőség egy másik értelmezésén alapul, amely a különböző politikai nézetek és kulturális értékek fontosságát hangsúlyozza ki, amelynek támogatása esetleg állami beavatkozást igényel, ám amelyet egy sor kiegészítő szabályozói megközelítésen (pl. ön- és társszabályozáson) keresztül is el lehet érni.¹⁷

A tanulmányban szereplő monitoring eszköz mindkét megközelítésnek megfelel. Diagnosztikai eszközként célja elsősorban az empirikus adatok gyűjtése a médiapluralizmust fenyegető kockázatokról, az adott tagállam gazdasági, társadalmi-demográfiai és jogi helyzetét alapul véve. Nem ír elő semmilyen „gyógyírt”, vagy intézkedést az egyes kockázati területek megoldására. Ezt a jogkört meghagyja a felhasználóknak/politikai döntéshozóknak, akiknek azonban ehhez így rendelkezésére áll majd egy sor, többek között gazdasági- és közszabályozói eszköz.

Ez a választási lehetőség a tagállamok „kockázat éhségéhez”, vagy „kockázati toleranciájához” kötődik, amely nem más, mint az a kockázattolerancia, amit valaki hajlandó vállalni annak érdekében, hogy valami értékhez jusson hozzá. Azok a tagállamok, amelyek hajlandók nagyobb kockázatszintet vállalni, a minimális szabályozást, illetve a piacra való támaszkodást fogják előnyben részesíteni, míg a nagyon alacsony, vagy zéró kockázati toleranciával jellemezhető országok a kiterjedtebb szabályozást nyújtó megoldásokat keresik majd.

A két említett csoport valamelyikébe való besorolás, illetve tartozás ellenére a politikai döntéshozók mindkét megközelítést párhuzamosan alkalmazzák attól függően, milyen média típusról van szó, az milyen kapcsolatban áll a kormánnyal, illetve hogy mennyire helyénvaló és hatékony a szabályozás a média és a médiapluralizmus céljainak elérése szempontjából. Fontos azt is megjegyezni, hogy bár a jelen tanulmánynak része annak megítélése, hogy a Felhasználói Útmutatóban meghatározott határértékek alapján a kockázati eredmények (pontszámok) alacsonyak, közepesek, vagy magasak a mutatók szempontjából, a tanulmány mégsem vonja maga után a tagállamok kockázat éhségének, vagy kockázat toleranciájának harmonizációját.

¹⁵ Vö. Karppinen, K. (2009). Making a difference to media pluralism: a critique of the pluralistic consensus in European media policy. In Cammaerts, B., & Carpentier, N. (Eds.). *Reclaiming the Media – Communication Rights and Democratic Media Roles* (ECREA Series), Intellect; Karppinen, K. (2006). Media Diversity and the Politics of Criteria – Diversity Assessment and Technocratisation of European Media Policy. *Nordicom Review*, 27, 53–68.

¹⁶ Grisold, A. (1996). Press Concentration and Media Policy in Small Countries: Austria and Ireland Compared. *European Journal of Communication*, 1996, 11., 485–509. (505. old.); Karppinen, 2006, fentebb, 15. lj. (58. old.).

¹⁷ Puppis, M. (2009). Media Regulation in Small States. *International Communication Gazette*, 71, 1–2., 7–17. (13. old.).

2.3 A mérés mint a bizonyítékokon alapuló kiindulási pont a politikai döntéshozatal számára

Az MPM egy olyan diagnosztikai eszköz, amellyel fel lehet fedni és értékelni lehet egy ország médiapluralizmusára leselkedő veszélyeket. Lehetővé teszi a médiapluralizmus társadalmi-politikai céljainak összehasonlítását empirikus adatok segítségével, és mint ilyen, segítséget nyújt a döntéshozók számára a kockázatok kezelésében. Az eszköz ugyanakkor nem tesz javaslatot arra, milyen lépéseket kellene tenni a kockázatok megelőzése érdekében és nem ír elő konkrét „gyógymódot”, vagy lehetséges politikai válaszokat sem a kockázatok kezelésére. A nagyobb mértékű szabályozás szükségessége sem vonható le a jelentésekben szereplő fenyegetettség automatikus következtetéseiként.

A jelentett kockázatok kezelése összetett erőfeszítést igényelhet, és a lehetséges válaszlépések is sokféle formát ölthetnek. Bizonyos területeken a döntéshozók dönthetnek a támogató intézkedések mellett, miközben az egyes médiavállalkozások ehhez igazíthatják kínálatukat, vagy stratégiájukat.

Az MPM nem magáról a kockázatkezelésről szól, ám eszköze lehet ezen kockázat kezelő stratégiák támogatásának. Az MPM keretrendszer biztosít a médiapluralizmussal összefüggő adatok szisztematikus gyűjtéséhez az átláthatóbbá tételéhez. A monitor alkalmazásából származó ismeretek segítik majd a témában kialakuló eszmecserék racionalizálását és ezzel az érintettek javát fogják szolgálni – így a politikai döntéshozók, a szabályozó hatóságok, a nem kormányzati szervezetek, továbbá a téma szakértői, sőt még az egyes médiavállalkozások is profitálhatnak belőle, akik ugyanúgy használhatják majd az összegyűjtött információt egy esetleges felülvizsgálatra irányuló kérés és/vagy az egyes területeken már meglévő szabályozás visszaszorításának indoklásaként.

A mutatók mérésére alkalmazott módszerek és standardok teljes mértékben átláthatók és a lehető legobjektívebbek. Az eredmények értékelésekor az egyforma átláthatóság biztosítása érdekében azt javasoljuk, hogy a folyamat lebonyolítását hiteles szervek végezzék, több érintett fél bevonásával, illetve hogy az eredményeket osszák meg a nyilvánossággal is (lásd 9. fejezet).

Az eredményeket mindig kellő körültekintéssel kell értelmezni, az egyes mutatókhoz tartozó eredményeket pedig a többi mutatóhoz tartozó eredmény fényében kell vizsgálni. A pluralizmusra leselkedő veszélyek típusainak azonosítása a különböző területek kockázati mutatóinak kombinációjára épít, elkerülve ezzel sok médiapluralizmusról szóló vita egyoldalúságát. A kockázat eredményeket egészében kell mérlegelni – bizonyos területek, vagy mutatók kiemelése, míg mások kisebbitése torzítja a megjelenő kockázatok értékelését.

Ez különösen az MPM jogi mutatói esetében fontos, amelyeket a vonatkozó gazdasági és társadalmi-demográfiai mutatók fényében kell értelmezni: a médiapluralizmus szempontjából a szabályozói garanciák megléte akkor lesz a legjelentősebb, amennyiben már vannak a valós vagy nagy valószínűséggel rövidesen felbukkanó, a gazdasági, vagy társadalom-demográfiai tényezők által előidézett kockázatok. Más szavakkal: a kockázatokat kizáró, vagy enyhítő szabályozói eszközök fontossága akkor kerül látványosan előtérbe, amikor a gazdasági, vagy társadalmi-demográfiai helyzet aggályokra ad okot a már meglehetősen sürgős megoldásra váró fenyegetések miatt.

Maga az MPM nem igazolja, vagy utasítja el az egyes tagállamok kormányai, vagy szabályozói hatóságai által alkalmazott szabályozói rendszereket, csupán eszközt biztosít arra, hogy mérni lehessen, vajon a szabályozói és politikai eszközök hozzáférhetősége és (közre)működése mennyiben segít elhárítani a gazdasági, vagy társadalmi-demográfiai mutatók által megjelölt közepes vagy magas kockázati tényezőket.

Bár a túlzott szabályozás káros lehet a médiapluralizmus szempontjából, mivel bénítólag hathat az innovációra, vagy elriaszthatja a piaci szereplőket attól, hogy kiaknázzák a legújabb lehetőségeket, az MPM nem úgy lett kialakítva, hogy szisztematikus értékelését adja a meglévő szabályozói intézkedések hatékonyságának és arányosságának. A tagállamoknak sokkal inkább akkor kell ilyen elemzéseket lefolytatni, amikor értelmezik az MPM mutatókból származó eredményeket, s kellőképp figyelembe veszik azt a kettős funkciót, amellyel a szabályozói garanciák – legyen szó törvény által előírt, társ-vagy

önszabályozói rendszerekről – hozzájárulnak a piacok működéséhez, illetve a média szabadságához és társadalmi felelősségvállalásához.

2.4 A médiapluralizmus mérésének holisztikus megközelítése

Válaszképpen a főként az Egyesült Államokban hangoztatott kritikákra, amelyeket az FCC által tett sokszínűségi indexre vonatkozó javaslatot követően lehetett hallani, s amely lényege, hogy a pluralizmus pusztán kvantitatív eszközökre szorító vizsgálat nem tudja figyelembe venni a médiakörnyezet összetettségét, és csupán helyettesíti a médiaerő komoly elemzésének technikai eszközeit,¹⁸ az MPM:

- megkísérli egyesíteni a kvantitatív és kvalitatív mutatókat, hogy figyelembe tudja venni a médiapluralizmus különböző aspektusait, amelyek – a fejlett demokráciákban – magukban foglalnak nemcsak politikai, hanem kulturális és földrajzi vonatkozásokat is;
- szeretne egy holisztikus megközelítést kialakítani, amely nemcsak a tulajdonlás és koncentráció, hanem más korlátozó erők mértékét is méri, továbbá nemcsak a külső pluralizmust, hanem a belső pluralizmus szempontjait is vizsgálja;
- teret hagy az MPM eredményeinek kvalitatív elemzéséhez, miközben biztosítja, hogy ehhez a mutatók a lehető legobjektívebb alapot biztosítsák.

Végezetül fontos hangsúlyozni, hogy az MPM most kialakuló jellemzőit – ezeket szándékosan úgy alakították ki, hogy azok megfelelően rugalmasak legyenek, és lehetővé tegyék a rendszeres kiigazításokat és frissítéseket. Az ilyen kiigazításokat elsősorban a gazdasági és technológiai fejlődés teheti szükségessé, amelyről bővebben a 3. fejezetben szólnunk, másodsorban a normatív dilemmák új megoldásai kényszeríthetik ki azokat. E célból a frissítésre vonatkozó javaslatokat a 9. fejezet tartalmazza.

Az MPM időszakonkénti felülvizsgálatának szükségessége világossá teszi, hogy a monitor nem tekinthető a médiapluralizmus kihívására adott végleges válasznak. Amit azonban a monitor ténylegesen nyújt az nem más, mint hogy egy olyan gyakorlati eszközt ad használojának kezébe, amellyel egy sor, a kortárs média környezet szempontjából legfontosabbnak tartott mutató vonatkozásában lehet empirikus úton adatokat gyűjteni. Ezeket az adatokat ezt követően nyilvános viták gerjesztésére és szilárd alapon nyugvó politikai döntések meghozatalára lehet felhasználni.

Fontos megjegyezni, hogy az MPM már a mostani változatában is figyelembe veszi a média sokszínűségét és pluralizmusát sürgető szakirodalom több dinamikus és szövegfüggő aspektusát.¹⁹ Olyan mutatókat is leír, amelyek az információhoz való hozzáférést és az információ nyitottságot mérik, különös tekintettel az új és innovatív elképzelésekre és véleményekre, illetve a kisebbségekben élők véleményére, továbbá figyelmet fordít a közszféra magába fogadására is.

Mivel a feladat egy olyan eszköz kifejlesztése volt, amelyet az EU valamennyi tagállamában lehet alkalmazni, az MPM jelenlegi változata arra törekedett, hogy egyesítse azokat a mutatókat, amelyek a hagyományosabb média piaci konstellációkból indulnak ki azokkal a mutatókkal, amelyek az új média típusokat és platformokat vizsgálják. Annak érdekében, hogy csökkenti lehessen a némelyik mutató által létrehozott eredményekben való jártasság hiányát, a Felhasználói Kézikönyv utolsó fejezete útmutatót ad az értelmezéshez, segítve ezzel a felhasználót abban, hogy megoldást találjon ezekre a kihívásokra.

¹⁸ Lásd pl. Howley, K. (2005). Diversity, localism and the public interest: the politics of assessing media performance. *International Journal of Media and Cultural Politics*, 1, 1., 103–106.

¹⁹ Lásd pl. Van Cuilenburg, J. (1998). Diversity Revisited: Towards a Critical Rational Model of Media Diversity. In Brants, K., Hermes, J., & van Zoonen, L. (Eds.). *The Media in Question* (39–49.). London: Sage; Gibbons, T., & Young, D. (2008). Conceptions of Pluralism, Paper presented at the workshop 'Media Ownership in Europe', University of Exeter, 2008. június 10.; Karppinen (2009), fentebb, 15. lj.

3. TECHNOLÓGIAI ÉS GAZDASÁGI FOLYAMATOK A MÉDIASZEKTORBAN ÉS AZOK HATÁSAI A MÉDIAPLURALIZMUSRA

A technológiai és gazdasági változások és azok átalakulása hatással vannak a már meglévő média- és kommunikációs szektorokra és azokra az eszközökre, amelyek a médiapluralizmust hagyományosan létrehozták, előmozdítják és szabályozzák. A médiához és pluralizmushoz kapcsolódó, de még a korábbi időszakokban létrejött hagyományos politikai megközelítések kereteit egyre jobban feszítik ezek a változások, és egyre nagyobb az igény olyan politikai megközelítések kidolgozására, amelyek megfelelnek a jelen és a jövő média környezetének, illetve olyan politikákra, amelyek ki tudják aknázni az új információs, kommunikációs és média technológiákban rejlő lehetőségeket.

A médiatípusok számának drasztikus növekedése megváltoztatta a médiakörnyezet jellemzőit: ma már nem a hiány, sokkal inkább a bőség jellemzi azt. A 20. század során a nyomtatott médiát a közszolgálati műsorszolgáltatás, a kereskedelmi műsorszolgáltatók, a kábel- és műholdas televíziós szolgáltatók és internet-szolgáltatók kezdték kiegészíteni. Az új média- és kommunikációs technológiák napjainkban tapasztalható fejlődése és terjedése lehetővé tette a tartalom több platformon és rendszeren keresztül történő terjesztését, ez pedig a tartalom új létrehozóinak megjelenéséhez vezetett.

Ezek a változások előnyökkel is járnak, ám a médiapluralizmus szempontjából új típusú kockázatok kialakulásával is fenyegetnek. Ennélfogva a döntéshozóknak szélesíteniük kell a pluralizmusról alkotott fogalmaikat, újra kell gondolniuk a közszolgálati és kereskedelmi média feladatait, illetve a pluralizmus megvédéséhez és előmozdításához rendelkezésre álló eszközöket. Ahhoz hogy feladataikat hatékonyan tudják ellátni, a szabályozóknak az eddig rendelkezésre állónál szélesebb eszköztárra van szükségük, s törekedniük kell tevékenységük hatóságokkal és ügynökségekkel való hatékonyabb koordinációjára. A Felhasználói Útmutató 1. fejezete részletesebben is tárgyalja a mediaszektor főbb technológiai és gazdasági folyamatait és leírja azok piacra, üzleti modellekre és felhasználókra gyakorolt hatását. Szeretnénk, ha az olvasók áttekintnék ezt a fejezetet is, mivel az ott megemlített tényezők némelyike fontos lehet az MPM jövőben esedékes felülvizsgálatakor, már a megvalósítás első fordulóját követően.

4. MEGKÖZELÍTÉS ÉS MÓDSZER

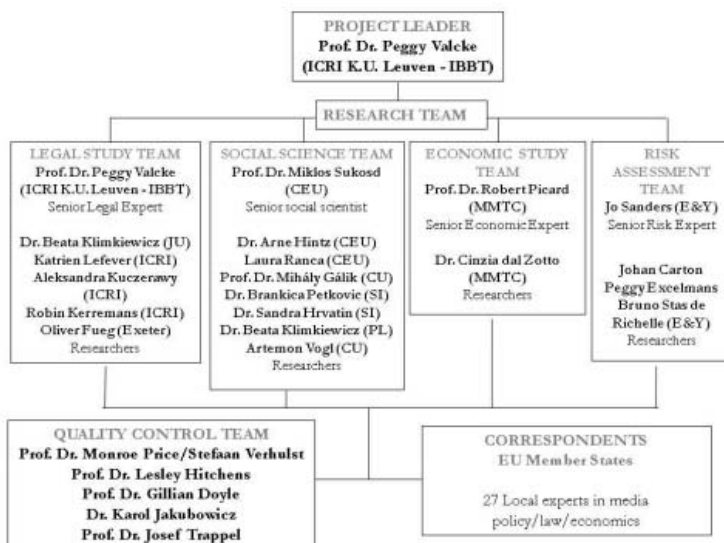
4.1 A tanulmányt összeállító csoport bemutatása

A jelen tanulmányt egy három tudományos intézet szakértőiből álló csoport (konzorcium) és egy tanácsadó cég állította össze, az EU valamennyi tagállamát képviselő alvállalkozók közreműködésével. A konzorciumot a Leuveni Katolikus Egyetem Jogi és Infokommunikációs Interdiszciplináris Központja (Interdisciplinary Centre for Law & ICT – ICRI) irányította, amely az Interdisciplinary Institute for Broadband Technology (IBBT) nevű, a szélessávú technológiákkal foglalkozó intézet partnerintézményeként működik; az ICRI felelt a projekt irányításáért és a jogi „munkacsomagért” (*work package*, azaz WP1).

A társadalomtudományokkal foglalkozó csapatot – amelynek a társadalmi-demográfiai mutatókról szóló munkacsomag (WP2) elvégzése volt a feladata – a Közép-Európai Egyetem média és kommunikációs tudományokért felelős központja (CMCS) koordinálta; a csapatban a budapesti Corvinus Egyetem, a lengyelországi Jagiellonian Egyetem, a Ljubljana-i Egyetem és a szlovéniai Mirovni Institut szakértői vettek részt. A gazdasági munkacsomag (WP3) a svédországi Jönköping International Business School (JIBS) média menedzsmentet és átalakulást kutató központjához (MMTC) tartozott.

Az Ernst & Young Consultancy Belgium felelt a kockázat értékeléssel és kezeléssel összefüggő munkacsomaggért (WP4).

A tanulmánycsapatot a 27 Európai Unió tagállam helyi média szakértőiből álló hálózat, azaz az egyes országok tudósítói támogatták, akik saját országuk szabályozói helyzetéről és a gazdasági adatok hozzáférhetőségéről szolgáltattak információt.

4.2 Minőségbiztosítás

A jelentések és elemzések minőségét egy minőségbiztosítási csoport felügyelte (QCT). A csoport olyan tudományos szakemberekből állt, akik a tanulmány különböző területei (médiajog, médiapolitika és közgazdaságtan) szakértőinek számítanak és az Európai Unió és az azon kívül eső különböző földrajzi régiókat képviselték.

A QCT tagjai a médiapluralizmus jól ismert szakembereinek számítanak, akik már eddig is nagyban hozzájárultak a témáról szóló szakirodalom létrejöttéhez és tanácsadóként különböző pozíciókat töltöttek be nemzeti és nemzetközi intézményekben egyaránt. Prof. Dr. Gillian Doyle (Egyesült Királyság), Dr. Karol Jakubowicz (Lengyelország), Prof. Dr. Josef Trappel (Svájc), Prof. Dr. Lesley Hitchens (Ausztrália), Prof. Dr. Monroe Price (USA), valamint Dr. Stefaan Verhulst (USA). Ők értékelték a köztes jelentések tudományos minőségét és kommentárt fűztek az MPM széleskörűségéhez, következetességéhez, megvalósíthatóságához, hatékonyságához és skálázhatóságához, illetve a tanulmány más fontos aspektusaihoz. Segítettek választ adni az ad hoc felmerült kérdésekre, illetve segítettek az MPM tesztelésében is három, unión kívüli országban. A QCT-vel kapcsolatba lehetett lépni megbeszélések alkalmával, de e-mail-en és telefonon keresztül is.

4.3 Munkaterv

A tanulmány összeállítására három egymást követő szakaszban került sor.

4.3.1 Első szakasz: a mutatók kialakítása – diszciplináris megközelítés, az első köztes jelentés

4.3.1.1 Közös struktúra – közös rendszer

A 2008. január 29-én, Brüsszelben megtartott első megbeszélést követően a jogi, társadalomtudományi és gazdasági munkacsoportok 2008 januárja és júniusa között a saját tudomány területükhöz kapcsolódó mutatók kialakítására koncentráltak. Valamennyi csoport saját szempontjait figyelembe véve készített egy felsorolást a jelentősebb kockázatokról és meghatározta azokat a mutatókat, amelyekkel mérni lehet ezeket a veszélyeket (ld. lentebb). Annak érdekében, hogy megkönnyítsék a különböző mutatóknak a kockázati keretrendszerbe történő későbbi beillesztését, a vonatkozó mutatók kialakítására egy közös szerkezetet fogadtak el a tanulmány kezdeti szakaszában.

Ez a közös szerkezet a kockázat értékelés három területét vette alapul a médiaértékesítési lánc alábbi szintjeinek megfelelően:

- kínálat, vagyis az egyes média típus tartalmak létrehozásának és csomagolásának struktúrája, folyamatai és végeredménye;
- terjesztés, vagyis bármilyen olyan mechanizmus, eszköz, vagy hálózat, amellyel a média tartalmat el lehet juttatni a felhasználókhöz; a nyomtatott média esetében pl. az egyes terjesztési rendszerek, kiskereskedői pontok, vagy postai szolgáltatások, vagy mondjuk az elektronikus média esetében az elektronikus kommunikációs hálózatok, szolgáltatások, vagy a kapcsolódó létesítmények;
- felhasználás, vagyis az állampolgárok azon képessége és készsége, amely lehetővé teszi számukra, hogy a média termékek „fogyasztóivá”, vagy aktív használóivá váljanak, figyelembe véve a társadalom valamennyi szegmensének médiához való hozzáférést, illetve vizsgálva olyan kérdéseket, mint a média írástudás és digitális készségek mértéke, illetve a feliratozás és hangleírás hozzáférhetősége stb.

A közös struktúra a fentiekén túl a médiapluralizmus öt másik aspektusát is alapul vette, amelyeket a tanulmány kockázati területnek nevez: három „normatív” és két „működési” területről van szó, amelyekből az alábbi munkadefiníciók születtek.²⁰

1. Kulturális pluralizmus a médiában

A média kulturális pluralizmusa a különböző kulturális és társadalmi csoportok (pl. etnikai, nyelvi, nemzeti, vallási kisebbségek, fogyatékosok, nők, szexuális kisebbségekhez tartozók) elfogulatlan és sokszínű megjelentetésére, illetve megnyilvánulásai bemutatására (azaz passzív és aktív hozzáférése) utal a médiában. A médiapluralizmus magában foglalja továbbá a médiában bemutatott témák és hangok sokoldalúságát, a médiához való hozzáférés és az abban való részvétel számos formáján keresztül megvalósuló szocializációt, az interakció különböző formái közötti választást, a különböző értékek, nézetek és szerepek bemutatását, amelyben a különböző kulturális, vagy társadalmi kisebbségekhez tartozók (nemzeti, etnikai, nyelvi csoportok, nők, fogyatékkal élők, vagy szexuális kisebbségek) felismerhetik magukat.

2. Politikai pluralizmus a médiában

A meghatározás a különböző politikai és ideológiai csoportok (többek között kisebbségi vélemények és érdekek) tárgyilagos és sokoldalú megjelenítésére, illetve megnyilvánulásai bemutatására utal a médiában (aktív és passzív hozzáférés). Ez a definíció tehát kétoldalú: jelenti egyrészt a társadalom valamennyi szegmensének kapacitását és lehetőségét arra, hogy a valószínűsíthetően eltérő politikai, vagy ideológiai véleménye,²¹ vagy érdeke megjelenjen a médiában s az a nyilvánosságához is eljusson a médian keresztül (függetlenül attól, hogy az adott média típusnak a kisebbségi csoport a tulajdonosa, azt leányvállalatként működteti, vagy az egy harmadik félhez tartozik), másrészt pedig vonatkozik a politikai és ideológiai nézetek, vélemények és érdekek széles skálájának megjelenítésére is a médiában.

3. Földrajzi/helyi pluralizmus a médiában

A meghatározás a különböző helyi és regionális közösségek és érdekek tárgyilagos és sokoldalú megjelenítésére, illetve megnyilvánulásai bemutatására utal a médiában (aktív és passzív hozzáférés). Magában foglalja a médiában bemutatott hangok és témák sokféleségét, a sokféle médiaformához való hozzáférése és azokban való részvételen keresztüli szocializációt, az interakció különböző formái közötti választási lehetőséget, illetve a különböző értékek, nézetek és szerepek bemutatását, amelyben a helyi és regionális közösségek felismerhetők lesznek.

A pluralizmusnak ezt a formáját egyrészt térbeli dimenzióan keresztül lehet mérni, vagyis azt kell vizsgálni, hogy hogyan hozzák létre és terjesztik a médiatartalmat helyi és regionális közösségeken belül, másrészt a társadalmi/tartalmi dimenziót is lehet vizsgálni, vagyis azt, hogy a média tartalmak és szolgáltatások választ adnak-e a helyi és regionális közösségek egyedi igényeire és érdeklődésére.²²

4. A média tulajdonviszonyok és a média feletti kontroll pluralizmusa

²⁰ A normatív szó itt azokra a konkrét politikai célokra utal, amelyeket a médiapluralizmust érintő intézkedések szeretnének elérni. A társadalom különböző (kulturális/etikai/politikai/ideológiai és földrajzi) csoportjainak médiához való hozzáférése, valamint az általuk vallott eszmék, ideák és vélemények elfogulatlan és sokszínű megjelentetése az, amit végső soron médiapluralizmusnak nevezünk: egy olyan nyilvános szféra, ahol az állampolgárok találkoznak mások véleményével a demokratikus eszmecerek kialakulása érdekében. Az „operációs” szó a médiapluralizmus azon dimenzióira utal, amelyek – mint eszköz – segítik az előbb említett normatív célok elérését; egyrészt a tulajdonlás és ellenőrzés pluralizmusát, másrészt a média típusok sokszínűségét (közszolgálati, kereskedelmi, közösségi média) nem csak önmagukért kell biztosítani, hanem azért, mert azok elengedhetetlenek a vélemények és hangok sokszínű bemutatásának előmozdítása szempontjából. Ez pedig feltételezi a különböző személyek által birtokolt és ellenőrzött, különböző műsorok biztosításának feladatával felruházott, illetve különböző pénzügyi forrásokból működő médiavállalkozások hozzáférhetőségét. Bár esetenként lehetnek ugyan problémák ezekből a felvetésekből, azért még mindig irányadónak mondhatók; továbbra is nagy mértékben befolyásolják az EU tagállamaiban (és a világ többi részében) érvényben lévő média szabályozást, és olyan intézkedések egész sora nyugszik rajtuk, amelyeket általában „strukturális szabályozásként” emlegetünk; Hitchens, L. (2006). *Broadcasting Pluralism and Diversity. A Comparative Study of Policy and Regulation*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing (65. old.).

²¹ A politikai pluralizmus definíciója értelmében a „társadalmi szegmensek” alatt a társadalmi jellemzők kulturális pluralizmusán túli jellegzetességeket értjük. Ennélfogva a „társadalmi szegmensek” olyan társadalmi csoportokat rejtenek magukban, amelyek közös társadalmi jellemzőkkel rendelkeznek, így pl. azonos osztályba, vagy korcsoportba tartoznak, amelyek ugyan nem relevánsak a kulturális pluralizmus szempontjából, ám speciális politikai cél, szerepvállalás, vagy szervezet létrehozásának alapjául szolgálnak (pl. szakszervezetek, ifjúsági szervezetek stb.).

²² DiCola, P. (2007). Employment and Wage Effects of Radio Consolidation. In Napoli, P. M. (Ed.), *Media Diversity and Localism: Meaning and Metrics* (57–78.), LEA Publishers, NJ: Mawhaw and London (62. old.), with reference to Napoli, P. M. (2001). *Foundations of communication policy: Principles and process in the regulation of electronic media*. Cresskill, NJ: Hampton (210. és 217. oldalak)

A média tulajdonviszonyok és a média feletti kontroll pluralizmusa olyan média outletek (ügynökségek) és platformok létezésére utal, amelyek több független és autonóm szereplő tulajdonában vannak és ellenőrzése alatt működnek. Ide tartozik a média tartalmak előállításának, a kínálatnak, illetve a terjesztésnek a szintjén álló szereplők sokasága (azaz a médiaforrások, ügynökségek, szolgáltatók és terjesztői platformok egész sora).

5. A média típusok és műfajok pluralizmusa

A médiatípusok és -műfajok pluralizmusa arra utal, hogy az egyes médiatípusok milyen feladatkörrel, és pénzügyi forrásokkal működnek egymás mellett (gondolunk itt a kereskedelmi médiára, a közösségi, vagy alternatív médiára és a közszolgálati médiára), a médiaszektoron belül, illetve a különböző média szektorokon, pl. a nyomtatott, televíziós, rádiós, vagy internetes szektorokon keresztül. A média műfajok pluralizmusa alatt pedig a média funkcióinak sokszínűségét értjük, így többek között az információnyújtást, az ismeretterjesztést, vagy a szórakoztatást.

Közös szerkezeti felépítés

KOCKÁZATI TERÜLET	KOCKÁZATI VETÜLET	Kínálat	Terjesztés	Felhasználás
NORMATÍV CÉLOK	Kulturális pluralizmus	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI
	Politikai pluralizmus	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI
	Földrajzi pluralizmus	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI
A MŰKÖDTETÉS ESZKÖZEI	A tulajdonviszonyok és ellenőrzés pluralizmusa	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI
	A médiatípusok és -műfajok sokszínűsége, beleértve a közszolgálati médiát is	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI	- LI - SI - EI

LI = Jogi mutatók

SI = Társadalmi-demográfiai mutatók

EI = Gazdasági mutatók

Megállapodás született abban is, hogy – a korábban kifejlesztett és/vagy már meglévő különböző mutatórendszerek elemzését követően²³ – a szerzők a következő közös sémát követik majd a mutatók, módszerek és adat források leírására:

²³ Pl. a demokrácia és emberi jogok területén általánosságban (pl. www.democraticaudit.com; www.bertelsmann-transformation-index.de; www.freedomhouse.org, UNDP's Democratic Governance Indicators), illetve konkrétan a médiafejlődésről és szabadságjogokról (pl. UNESCO Media Development Indicators; IREX's Media Sustainability Index; Worldwide Press Freedom Index of Reporters sans Frontières; African Media Barometer). Különös tekintettel a Background Paper (2007. március) UNESCO Media Development Indicators: a Framework for Assessing Media Development (amelyet a 2008. március 26–28 között Párizsban megrendezett, az IPDC 28. Kormányközi Tanácsán fogadtak el). A dokumentum alapvető hatást gyakorolt a jelen tanulmány első szakaszában elfogadott rendszerre. A kizárólag gazdasági, vagy pénzügyi mutatókkal foglalkozó rendszerek (pl. i2010 Benchmarking Framework) is szerepeltek a felmérésben, ám csak kevés támponttal szolgáltak.

Közös rendszer

KATEGÓRIÁK	LEGFONTOSABB KÉRDÉSEK	MUTATÓK	MÓDSZEREK	ADAT FORRÁSOK
Annak a kategóriának a meghatározása, amelybe a mutató tartozik (kockázati terület, média szegmens és/vagy téma.	Alapvető kérdések megfogalmazása, amelyek tisztázzák a kockázatokat annak érdekében, hogy meg lehessen találni a megfelelő mutatót.	Mutató minták meghatározása, amelyek megmutatják, milyen típusú mérhető adatot kell Keresni.	A követendő módszerek leírása a mutató mérése érdekében.	Útmutató nyújtása az adatforrásokhoz a mutató mérése céljából.

A fenti közös táblázatot követve három mutató csoportot (mátrixokat) sikerült létrehozni és bemutatni, a kockázat-alapú keretrendszernek az első köztes jelentésben (amelyet a szerzők 2008. május 29-én nyújtottak be) már szereplő előzetes ismertetésével párhuzamosan. A mátrixokat és a keretrendszert 2008. június 18-án az Irányító Bizottság is megvitatta. A következő néhány bekezdés leírja, milyen módszert követtek a szerzők a jogi, társadalmi-demográfiai és gazdasági mutatók kialakításakor.

4.3.1.2 A jogi mutatók kialakításának módszere

A feladatmeghatározás értelmében a jogi mutatóknak „a médiapluralizmust és sokszínűséget támogató politikák és jogi eszközök jelenlétét és hatékony végrehajtását kell vizsgálnia” a tagállamokban. A jogi mutatóknak továbbá intézkedések széles tárházára is ki kell terjedniük, „ez pedig jóval túlmutat a tulajdonlásra vonatkozó megkötések hatáskörén, amely téma amúgy hagyományosan a média politikával foglalkozó tanulmányok és jelentések középpontjában állt”.

A 2007 januárjában született Bizottsági munkadokumentum jogosan mutat rá arra, hogy a tulajdonlással összefüggő pluralizmus szükséges, de nem elégséges feltétele a médiapluralizmus biztosításának. A médiatulajdonlással összefüggő szabályokat más intézkedéseknek kell kiegészíteniük, amelyeket természetesen a jogi mutatóknak is tükrözniük kell.

A jogi és média politikai mutatók egy összetett – fentről lefelé, és lentől felfelé irányuló – megközelítés alapján jöttek létre, figyelembe véve a téma szakirodalmát, a szakértőkkel folytatott interjúkban elhangzottakat, illetve az empirikus kutatás eredményét.

Fentről lefelé

Első lépésként a már meglévő tanulmányok, médiapolitikai dokumentumok és a tagállamok már ismert médiaszabályozási eszközeinek áttekintése és elemzése révén számba vettük azoknak a politikai és jogi eszközöknek a sorát (tág értelemben véve), amelyek potenciálisan a tagállamok rendelkezésére állnak a médiapluralizmus támogatására. A tágabb értelmezés annyit jelent, hogy nem csupán a hagyományos médiára (sajtó, rádió, televízió) vonatkozó intézkedéseket vizsgáltuk, hanem az új médiaformákat, illetve az értékesítési lánc terjesztési és átjátszási szakaszához tartozó intézkedéseket is. A megfogalmazás utal továbbá arra a tényre is, hogy a „jogi és politikai intézkedés” fogalmát sokan úgy értelmezik, hogy abba beletartoznak az ön-és társzabályozói intézkedések is, mint pl. az etikai kódexek, belső charták stb. Ez magyarázza azt is, hogy a jogi mutatókat később miért fogalmazták következetesen a „szabályozói biztosítékok” szempontjából, mivel azok magukban foglalhatnak mind állami szintű jogszabályokat, mind pedig társ-vagy önszabályozói intézkedéseket (hacsak nem arról van szó, hogy a nem törvény által előírt intézkedések nem bizonyulnak elégségesnek, pl. alkotmányossági és/vagy emberi jogi követelmények miatt). Ezután hozzávetőleges leltár készült azokról a lehetséges szabályokról, amellyel a tagállamok rendelkezhetnek.

Második lépésként a szabályok e széles tárházát kategóriákba soroltuk, a médiapluralizmusnak a közös szerkezetében megnevezett (ld. fentebb) öt vetületét követve. Ez az öt vetület kibővült egy ún. „alapvető területtel”, amely egyfelől a médiapluralizmus szempontjából fontos alapvető emberi és

szabadságjogokhoz (szólásszabadsághoz, illetve az információhoz való hozzájutás szabadságához) kapcsolódó intézkedéseket, másfelől a hatékony és független ellenőrzéshez kapcsolódó szabályokat fedte le. Az így felépített „leltárt” azután különböző táblázatokba osztottuk fel, amelyek a médiapluralizmust előmozdító jogi és politikai eszközök meglétének és hatékony alkalmazásának feltérképezéséhez szolgáltak kiindulópontként az egyes tagállamokban. Ezután egy olyan sablont állítottunk össze az országok leltárai számára, amely ezeket a különböző táblázatokat tartalmazta.

Lentről felfelé

A harmadik lépés a 27 tagállam jogi és politikai keretrendszeréről szóló átfogó és részletes tanulmányok összeállításából állt. A rendelkezésre álló irodalom áttekintése, az Európai Audiovizuális Observatórium Merlin adatbázisa és online kutatások alapján a jogi területért felelős tanulmány csoport elkészítette az ország áttekintések előzetes vázlatát. Ezeket a jelentéseket ezután az európai szabályozó testületeket tömörítő European Platform for Regulatory Authorities (EPRA) keresztül kézhez kapták az országútdúsítók és az egyes nemzeti szabályozó hatóságok is, azzal a céllal, hogy frissítsék, illetve egészítsék ki azokat. Ezzel párhuzamosan helyi szakértőket és szabályozókat kértünk fel arra, hogy jelezzék a szabályokhoz kapcsolódó esetleges végrehajtási problémákat (4. lépés). Mindezeket túlmenően a European Newspaper Publishers' Association (ENPA) segítségével kérdőíveket is szétküldtünk azzal a céllal, hogy azok további adalékokkal szolgáljanak a szerkesztői szabályokról, válaszadás jogáról, illetve az újságírói munka elvégzéséhez kötődő engedélyezési/regisztrációs követelmények kapcsán felmerülő akadályokról.

Az országjelentésekből származó információkat ezután elhelyeztük a jogi és politikai mutatók mátrixában (5. lépés), amelyet az Első Köztes Jelentésben mutattunk be.

4.3.1.3 A társadalmi-demográfiai mutatók kialakításának módszere

A társadalomtudományokért felelős csapat a tagállamok polgárai számára rendelkezésre álló médiaformákra és információs forrásokra összpontosított. A cél olyan mutatók kialakítása volt, amelyek megmutatják, hogy a különböző médiapiacokon hogyan jelennek meg, ha egyáltalán megjelennek, a különböző társadalmi igények és preferenciák, illetve hogy milyen mértékig tudja kielégíteni a média (mind szerkezeti felépítésében, mind műsorkínálatában) a társadalmi gyökerű igényeket. Az említett társadalmi-demográfiai mutatók kialakítására szekunder kutatáson, kérdőívek elemzésén, illetve részletes telefonos interjúk alapján került sor, amelyeket a témáért felelős csapat az országútdúsítókkal és/vagy szakértőkkel folytatott le. Kiindulópontként a társadalomtudományi csapat az unió, az Európa Tanács és az egyes országok már meglévő tanulmányaira és kiadványaira támaszkodott azzal a céllal, hogy áttekintést nyújtson a média hozzáférhetőség eltérő helyzetéről a tagállamokban, illetve hogy azokból kinyerje a legtipikusabb profilokat.

Első lépésként a csapat megtervezte a lehetséges mutatók hozzávetőleges leltárát a következő három vetülethez, amelyek szoros kölcsönhatásban állnak a tanulmány 2. sz., célkitűzésében vázolt tematikus területekkel, nevezetesen a média végfelhasználóival, a rendelkezésre álló médiával, illetve a média által szállított információival. A leltárt egy csoport megbeszélésen is megvitatták azzal a céllal, hogy a résztvevők témákat, elképzeléseket, illetve előzetes mutatókat vehessenek fel, illetve megnevezhessék azokat a kutatási területeket, amelyeket a csapatnak alaposabban ki kell dolgoznia. A második lépés a mutatók kategorizálásából és megfogalmazásából állt, a mutatók valamennyi vetületét, így a politikai, kulturális és földrajzi pluralizmust, valamint a tulajdonlás és ellenőrzés, valamint a médiatípusok és műfajok pluralizmusát is szem előtt tartva. Ennek eredményeképpen konkrét szerkezettel bíró leltárak jöttek létre. A legutolsó lépést a megnevezett mutatók bemutatása jelentette egy olyan mátrixban, amely a fentebb bemutatott közös szerkezeti sémát követte.

4.3.1.4 A gazdasági mutatók kialakításának módszere

A gazdasági tanulmány csoport a kínálatra vonatkozó gazdasági intézkedésekre és azok médiapluralizmusra gyakorolt hatásaira összpontosított, feltárva, hogy azok hogyan befolyásolják a pluralizmus helyzetét és mértékét. A pluralizmus különböző vetületeit veszélyeztető tényezők közgazdasági szempontból való gyors számbavételét követően a gazdasági tanulmány csapat részletesebben is feltérképezte, hogy a piacok és piaci struktúrák gazdasági vonatkozásai, a média pénzügyi erőforrásai, az vállalat egyesülések és felvásárlások és a fogyasztói választék hogyan hatnak

a piacra, a piaci struktúrákra, az erőforrásokra és a fogyasztásra annak érdekében, hogy befolyásolják a tartalom sokféleségét. Ezzel a módszerrel, a pluralizmus előbb említett öt vetületére leleszkedő veszélyekből kiindulva, a gazdasági mutatók rendszerét sikerült megnevezni és egy hozzávetőleges leltárban felsorolni. A csapat vázolta a mutatók kiszámításához szükséges adatokat is. Egy „ötletbörze” jellegű megbeszélésre is sor került a lehetséges adat forrásokról, ahol sikerült megtalálni a legtöbb összesített adatnak és néhány specifikus adatnak a forráshelyét. Mindez standard média kézikönyvek és útmutatók összegyűjtött adatain, valamint nemzeti tanulmányokon alapult. Az országátudósítók kérdőíveket kaptak annak érdekében, hogy rálátásuk legyen a szükséges adatok valós hozzáférhetőségére, illetve egy lehetséges jövőbeli projekt megvalósíthatóságára. Egyes tagállamok esetében a szerzők további információkhoz is jutottak a műsorszolgáltatók szabályozó hatóságainak jóvoltából (az EPRA-n keresztül).

A legutolsó lépésben a gazdasági tanulmány csoport is kialakította saját mutatóinak mátrixát a médiagazdasági összefüggéseiről.

4.3.2 II. szakasz: A mutatók beillesztése a kockázat-alapú keretrendszerbe – több területet átfogó megközelítés, Második Köztes Jelentés

A tanulmány második, 2008 júliusától októberig tartó szakaszában a több területet átölelő megközelítés került a figyelem középpontjába az egyetlen területre összpontosító megközelítés helyett. A kockázati szakértőkből álló csoport,²⁴ által végzett előkészítő munkát alapul véve a különböző csoportok a különböző workshopokon és konferenciabeszélgetéseken keresztül egymással szorosan együttműködve végezték munkájukat annak érdekében, hogy a mutatók három nagy csoportját sikerüljön egy kockázat-alapú keretrendszerbe illeszteni, illetve hogy létrejöhessen az MPM egy prototípusa. Az MPM-et, illetve a részletes felhasználói útmutatót a 2008. október 15-én közzétett második köztes jelentésben mutattuk be, ezek tartalmát pedig 2008 novemberében vitattuk meg az irányító bizottság tagjaival. Az MPM kialakításakor alkalmazott módszert a 6. fejezet tárgyalja részletesen.

Az első és második köztes jelentés tartalmának áttekintése (nem került közzétételre)

Első köztes jelentés	Második köztes jelentés
WP1: az 1. sz. célkitűzésben leírt politikák és jogi eszközök (a médiapluralizmust támogató politikák és jogi eszközök a tagállamokban): a politikákra és jogi eszközökre vonatkozó mutatók listájának tervezete ES részletes ország leltár a szabályozói eszközökről a médiapluralizmussal összefüggésben	WP1: a politikákat és jogi eszközöket lefedő mutatók teljes listájának beillesztése az MPM-be, kiegészítve a mérés módszerének leírásával a Felhasználói Útmutatóban, VALAMINT az egyes országokban a médiapluralizmust szabályozó eszközök leltárának frissített változata
WP2: a társadalmi-demográfiai mutatók listájának tervezete (teljes szett + végrehajtható szett) leírással és módszer ismertetéssel	WP2: a társadalmi-demográfiai mutatók teljes listája az MPM-be illetve, kiegészítve a mérés módszerének leírásával a Felhasználói Útmutatóban, VALAMINT a profilok felsorolása (a Felhasználói Útmutató „Eredmények értelmezése” fejezetének részeként)
WP3: (3. sz. célkitűzés: a „kínálati oldal mutatói a média gazdasági helyzetéről: a gazdasági mutatók listájának tervezete leírással és módszer ismertetéssel	WP3: a társadalmi-demográfiai mutatók teljes listája az MPM-be illetve, kiegészítve a mérés módszerének leírásával a Felhasználói Útmutatóban, VALAMINT a médiaszektor technológiai és gazdasági folyamatainak elemzése
WP4: 4. sz. célkitűzés (kockázat alapú keretrendszer, a mutatók számára) a kockázati keretrendszer előzetes kidolgozása	WP4: az MPM részletes leírása kiegészítve a Felhasználói Útmutatóval

²⁴ Ennek részét képezte a projekt témájának szempontjából fontos, a kockázati keretrendszer modellezéséről szóló szakirodalom áttekintése.

4.3.3 III. szakasz :A Médiapluralizmus Monitor tesztelése

Ebben a szakaszban került sor arra, hogy az MPM-et az elgondolás bizonyítására is teszteljék a szerzők. Ezzel a lépéssel lehetett érvényessé tenni a kockázat-alapú keretrendszer teljesítményét. A tesztelés a módszer többszintű és piacokon keresztüli alkalmazásán alapult. A javasolt MPM alkalmazhatóságának és pontosságának, valamint fenntarthatóságának és skálázhatóságának biztosítása érdekében a szerzők az alábbi érvényesítési stratégiát alkalmazták:

- egy belső felülvizsgálaton alapuló érvényesítési eljárás, amely magában foglalta valamennyi pontozási és jelentési nyomtatvány, valamint a funkciók szisztematikus ellenőrzését (2008 szeptember);
- az MPM alkalmazásához szükséges módszerek és folyamatok szigorú, szakmai lektorálása; ez magában foglalta a minőség biztosítási csapat szakértőinek kritikai áttekintését, akiknek a feladata az volt, hogy a keretrendszer minőségét és hatékonyságát egymástól függetlenül elemezzék, egy sor érvényesítési mutató alapján (2008 június-november);
- a módszer meta-modellezésére tett kísérlet néhány kiválasztott mutató pontozása alapján, amit három csapat végzett el különböző országokban (USA, Ausztrália és Svájc);
- 2008. november–december);
- külső áttekintés egy nyilvános workshop keretében (2009. június).

Az érvényesítési stratégiákat és a tesztelési szakasz eredményeit a 7. és 8. fejezet tárgyalja részletesen.

4.3.4 Jelentések és Függelékek

A tanulmány végső eredményeit a Végső Jelentés tartalmazza, amely az alábbiakból áll:

- a mostani Jelentésből, amely vázolja a tanulmány ezt követő szakaszait, illetve az alkalmazott módszereket az MPM kialakítása érdekében;
- a Médiapluralizmus Monitorból (MPM), MS Office Excel formátumban;
- a Felhasználói Útmutóból (UG), amely az MPM-et egészíti ki és részletesen leírja, hogyan lehet az MPM-et alkalmazni (hogyan lehet azt megnyitni, hogyan kell az eredményeket kiszámolni az egyes mutatók esetében, hogyan kell értelmezni az így létrejött kockázati profilokat stb.);
- az országjelentésekből, amelyek vázolják a médiapluralizmust támogató jogi, szabályozói és politikai eszközöket az unió 27 tagállamában.

Ezeknek az anyagoknak egy előzetes változata már a Bizottság honlapján is megjelent 2009. április 27-én azzal a céllal, hogy alapot szolgáltasson egy, az érintettekkel folytatott konzultációhoz, illetve ahhoz a nyilvános workshophoz, amelyre 2009. június 8-án került sor Brüsszelben. Az országjelentések nem jelentek meg online formában, ám azokat 2009 áprilisának elején a tagállamok kézhez kapták, s megjegyzéseket is fűzhettek hozzájuk állandó képviselőiken keresztül.

4.3.5 Kapcsolattartás az érintettekkel

Mivel a tanulmánynak nem képezte részét a szektorral folytatott konzultáció, a kutatási csoport nem folytatott semmilyen felmérést, vagy interjút. A tanulmány időszaka alatt azonban a kutatási csoportot megkereste nem egy, a témában érintett fél. Néhányan közülük, mint pl. a Mediaset, az IMCA, vagy a European Journalism Centre csupán telefonon keresztül szerettek volna általános információt a partnerekről, vagy a kutatás főbb állomásairól, illetve érdeklődésüket fejezték ki a nyilvános workshop iránt.

Kérésükre a kutatási csoport beleegyezett abba, hogy találkozik néhányukkal és meghallgatja agyályaikat, illetve felméri, vajon tudnak-e hozzátenni valamit a tanulmányhoz. Ezeken a találkozásokon

csupán háttér információt adtak magáról a tanulmányról (pl. kik vesznek részt benne, mi a projekt célja, illetve milyen a tanulmány összeállításának menetrendje) – ezek az információk egyébként a Bizottság weboldalán is megtalálhatók voltak – nem adtak viszont információt az eszköz felépítéséről, a mutatókról, a határértékekről stb.

- Találkozó a European Newspaper Publishers' Association (ENPA) képviselőivel (Leuven, 2008. április 8.). A találkozó célja az volt, hogy a kutatási csoport meghallgassa a szervezet aggályait, illetve felmérje, hogy az tud-e érdemben hozzátenni valamit a tanulmányhoz. Az ENPA felajánlotta, hogy segítséget nyújt a kérdőíveknek tagokhoz történő eljuttatásában.
- Találkozó a European Federation of Journalists (EFJ) képviselőivel (Brüsszel, 2008. május 6.). a találkozót ugyanazzal a céllal tartották, mint az előbbi. A tanulmány csoport meghallgatta a felmerült aggályokat és eszmét cserélt arról, hogyan tudna az EFJ hozzátenni valamit a tanulmányhoz. Az EFJ felajánlotta, hogy amikor csak szükség van rá, információt tud nyújtani a jogi csapatnak a magatartási kódexekről, vagy a szerkesztői szabályokról.
- Találkozó közszolgálati műsorszolgáltatókkal, Brüsszel, 2008. június 17. A BBC kérésére megbeszélésre került sor az EBU képviselői, valamint a BBC, az ARD, a ZDF és a France Télévision részvételével. A találkozót azzal a céllal szervezték, hogy a közszolgálati műsorszolgáltatók háttér információkhoz jussanak a tanulmányról, illetve megvizsgálhassák, hogy tudnak-e, és ha igen, hol adalékokkal szolgálni a tanulmányhoz. A találkozó során a résztvevők hangot adtak legfőbb aggályuknak is, miszerint a tanulmány a médiakoncentráció és médiapluralizmus témájához köthető harmonizációs kezdeményezésekhez vezethet, méghozzá egy irányelv formájában. A kutatási csoport erre válaszként elmagyarázta, hogy a tanulmány egyetlen célja egy olyan objektív mérőeszköz kialakítása, amely növeli a tagállamok médiapluralizmusának átláthatóságát. A kutatók azt is aláhúzták, hogy az eszköz megfelelő szintű rugalmasságot nyújt majd az egyes nemzeti sajátosságok figyelembe vételéhez, ám az elsődleges mutatók minden tagállam esetében azonosak, annak érdekében, hogy az eredményeket könnyen össze lehessen hasonlítani.

4.4 Alapvető jellemzők és vonatkoztatások

A feladatmeghatározás értelmében a tanulmány csoport-listát állított össze egy sor alapvető jellemzőről mint az MPM kialakítása során figyelembe veendő célkitűzésről, vagy alapirányelvről. A most következő alfejezet ezeket a feltevéseket vázolja, illetve elmagyarázza, hogy azok milyen módon befolyásolták az MPM tényleges kialakítását.

4.4.1 Semleges monitoring eszköz

1. sz. célkitűzés: A diagnosztikai eszközként működő MPM-nek radarként kell működnie, vagyis jeleznie kell az egyes területeken, vagy a médiapluralizmus bizonyos szempontjából megjelenő kockázati tényezőket. Az MPM-nek lehetővé kell tennie a felhasználók számára, hogy mutatók segítségével mérje, illetve az eredmények alapján rálátása legyen arra, mely eredményeket kell elismerni, illetve kezelni az adott tagállamban.

Ez azt jelenti, hogy az MPM nem írja elő, milyen lépéseket, vagy intézkedéseket kell foganatosítani annak érdekében, hogy kezelni lehessen az egyes területeken megjelenő magas kockázati tényezőket, illetve nem ír elő semmilyen szintű kockázat-éhséget sem. Ezeket a döntéseket teljes egészében a tagállamokra bízta, akik dönthetnek úgy, hogy a téma széleskörű konzultációjával fokozzák az általuk alkalmazott politika támogatottságát.

Jelenti továbbá azt is, hogy az egyes mutatók esetében megadott, bizonyos szintű kockázatokat jelölő határértékeket a szerzők széles körben elfogadott politikák és intézkedések alapján

határozták meg, amennyire lehetséges alapul véve a tudományos irodalomban foglaltakat.²⁵ A határértékeket a Minőségbiztosítási Csoport és az Operatív Bizottság is kritikus szemmel vizsgálta meg. Ennek eredményeképp azok nem tükrözik a tanulmány csoport, vagy akár az Európai Bizottság preferenciáit. Azáltal, hogy az értelmezést a tagállamokra hagyja, az MPM a politikai értelemben vett lehető legsemlegesebb mérési eszközt adja a felhasználók kezébe. Nem ír elő és nem is akarja összhangba hozni a médiapluralizmus szintjeit az EU tagállamaiban.

4.4.2 Holisztikus/átfogó monitoring eszköz

2. sz. célkitűzés: Fejlett demokráciákban a médiapluralizmus politikai, kulturális, földrajzi, szerkezeti és tartalomhoz kapcsolódó vetületeket is felölel. Az MPM-nek ezért a médiapluralizmus széles értelemben vett értelmezéséből kell kiindulnia, amelybe beletartoznak a belső és külső pluralizmus szempontjai, a pluralizmus kulturális, politikai és földrajzi vetületei, a tulajdonviszonyok és médiakoncentráció kérdései, továbbá a média tartalmak és formátumok is. Az MPM-nek értékelnie kell azokat a gazdasági, társadalmi-demográfiai és jogi/politikai összefüggéseket is, amelyekben a médiaformákat felkínálják, illetve fogyasztják, vizsgálva magát a kínálatot (többek között a terjesztés és infrastruktúra elemeit), a keresletet és felhasználást. A vizsgált médiatípusok között szerepelni kell a rádióknak, a televízióknak, a műsorsugárzásnak, az országos és regionális sajtónak, a magazinoknak, továbbá az internetes médiának, de még a könyvkiadással foglalkozó szektornak is, mivel ez utóbbi is a médiakörnyezet része, s hozzájárul a köz véleményének formálásához, illetve többé-kevésbé meghatározza a multimédia szolgáltatók szerkesztői és kereskedelmi stratégiáját.

A médiapluralizmus fogalmának e széles értelmezésével összhangban az MPM három mutató típusú alapul véve lett kialakítva (gazdasági, társadalmi-demográfiai és jogi). E mutatók a médiapiacok teljesítményét, szerkezetét és szabályozását értékelik, öt különböző területre – a média tulajdonviszonyokra és az a fölötti ellenőrzésre, a médiatípusokra és -műfajokra, valamint a politikai, kulturális és földrajzi pluralizmusra – vonatkoztatva.

Az általánosabb természetű, ugyanakkor a médiapluralizmus előfeltételének számító szempontok egy kiegészítő területben, az ún. alapvető területben kaptak helyet. Ez a terület tartalmazza azokat a mutatókat, amelyek a szólásszabadságot és az információhoz való hozzájutás szabadságát biztosító szabályozói garanciákat, a független felügyeletet, illetve a média írástudáshoz kapcsolódó politikákat értékelik.

Az ilyen átfogó megközelítés nagyszámú kockázati terület és mutató kidolgozását igényli. Ez magában foglalja az olyan bírálatok felvetését, melyek szerint ezek veszélyeztetik az eszköz megvalósíthatóságát és felhasználó-barát jellegét. Mégis ésszerűnek tekinthető ez a nagyszámú kockázati terület és mutató, ha azt nézzük, milyen sok szempontot fed le maga az eszköz és egyáltalán nem akadályoz meg semmilyen realisztikus mérést, sőt. Az MPM hozzáadott értéke pontosan abban a tényben rejlik, hogy összehoz egy sor, korábban külön kezelt felvetést, s egy sokoldalú megközelítést nyújt a médiapluralizmus méréséhez. Ez pedig csak a mutatók széles skálájának kiegyensúlyozott kombinációjával érhető el.

Az MPM holisztikus természetűe azt is jelenti, hogy az egyes mutatókat nem lehet, és nem is szabad elkülönítve értékelni; azokat a kapcsolódó mutatókkal együtt kell értelmezni annak érdekében, hogy egy adott helyzetről pontos és teljes körű elemzést lehessen készíteni.

4.4.3 Kockázat-alapú monitoring eszköz

3. sz. célkitűzés: mivel az MPM-nek kockázat-alapúnak kell lennie, ezért a mutatók három nagy csoportját egy kockázatelemző keretrendszerbe kell elhelyezni olyan értékekkel, amelyek többé-kevésbé jelzik a pluralizmus veszélyeztetettségét. Ennek a kockázat alapú megközelítésnek alapvető

²⁵ A Felhasználói Útmutató tartalmazza a bizonyos kockázatok és/vagy mutatók szerepeltetésének jogosságát alátámasztó politikai dokumentumokra és/vagy szakirodalomra való hivatkozást.

hatása volt az MPM kialakítására azáltal, hogy formálta a mutatók átgondolását és megszővegezését. A mutatók megszővegezése, mérése és értékelése mindig ugyanazzal a kérdéssel kezdődik: Milyen helyzet jelenthet esetleg veszélyt, vagy fenyegetést a médiapluralizmusra nézve?

Mindez nem vonja maga után azt, hogy figyelmen kívül hagyjuk volna a pl. az új technológiákból eredő, a médiapluralizmust előmozdító lehetőségeket. Az MPM magában foglalja pl. a szélessávú lefedettséget vizsgáló mutatókat (amely mint egy új disztribúciós-csatorna kínálat jeleneik meg), illetve az on-demand szolgáltatásokat is (amelyek növelik a sokszínűséget és a szűkebb érdeklődésre számot tartó tartalmakat). Összhangban az egyéb mutatók kialakításakor alkalmazott módszerekkel és formátummal, ezen mutatók kialakításakor is a kockázatokat vettük figyelembe – pl. az alacsony szélessávú lefedettség magas kockázatot jelent, ami ebben az esetben egyet jelent az elvesztett lehetőségekkel. Ez a megközelítés teljes mértékben kompatibilis annak elismerésével, hogy az új technológiák és platformok pozitívan járulnak hozzá a médiapluralizmushoz. Mivel a szerepek megfelelő értékeléséhez egy elegendő bizonyítékokon alapuló eszköz kialakítására volt szükség, az MPM inkább óvatos, mintsem feltevéseken alapuló megközelítést követett a mutatók kiválasztásánál.

Az ilyen tekintetben értelmezett óvatosság, amit ezen piacok ingatagságáról és az elérhető adatok hiányáról állítunk, bár nehezzé teszik a pluralizmushoz való hozzájárulásuk mérését, nem jelenti azok figyelmen kívül hagyását.²⁶

Ellenkezőleg: az MPM megfelelő teljesítményének és teljességének megőrzése érdekében szükség van annak rendszeres időközönként elvégzett frissítésére, illetve az abban megállapítottak figyelembe vételére az MPM tervezése során. Ez lehetővé teszi a megfelelő intézkedések bevezetését, amint azok rendelkezésre állnak.

4.4.4 Kézzel fogható monitoring eszköz

4. sz. célkitűzés: Az MPM-nek a médiapluralizmus fogalmát kézzel foghatóvá, mérhetővé és összehasonlíthatóvá kell tennie. A gazdasági, társadalmi-demográfiai és szabályozói tényezők mérésénél törekednie kell a lehető legmagasabb szintű átláthatóságra és objektivitásra.

Ezért ahol lehet, mennyiségi méréseket választottunk, s a mérési és határérték módszerekről részletesen beszámolunk a Felhasználói Útmutatóban. Ez megmagyarázza azt is, hogy a leginkább minőségi jellemzőkkel bíró jogi mutatókat miért fogalmaztuk meg úgy, hogy a kérdőíveken és előre meghatározott pontozási lehetőségeken (+/-) keresztül, amennyire csak lehet megkönnyítsük a kvantitatív és objektív elemzést. Ez ugyanis csökkenti az önkényes értékelés lehetőségét olyan esetekben, ahol a szubjektív megítélés válhat szükségessé.

S bár az ilyen jellegű prioritás létrehozására az MPM kezelhetősége érdekében szükség is volt, attól ez még továbbra is szükségessé teszi a tartalomelemzést, amelyet – bár korlátozott mértékben – de a társadalmi-demográfiai mutatók tartalmának. A tagállamoknak további tartalomelemző munkát kell végezniük az MPM végrehajtásával összefüggésben, azon döntések alátámasztására, amelyeket annak alkalmazására alapozva hoznak meg.

4.4.5 Uniós szintű monitoring eszköz

5. sz. célkitűzés: az MPM-nek egy olyan monitoring eszközként kell funkcionálnia, amely

---

²⁶ A 3. fejezetben található utalást az eltérő tudományos álláspontokra. Lásd még az Európai Parlament által megfogalmazott igen körültekintő értékelést az uniós médiapluralizmusáról és koncentrációjáról (2008. szeptember 28-i határozat, különös tekintettel a Q, S és T: felsorolásokra, „miközben az új technológiák, de különösen az audiovizuális tartalmak gyártásának és terjesztésének digitális technológiák irányába történő elmozdulása, illetve az új kommunikációs és információs szolgáltatások piaci megjelenése jelentősen befolyásolta a terjesztés eszközeinek és a rendelkezésre álló termékeknek a mennyiségét; ugyanakkor a médiatípusokban és szolgáltatásokban tapasztalható mennyiségi növekedés nem jelent automatikus garanciát a tartalom sokszínűségére; ugyanakkor a médiapluralizmus és kulturális sokszínűség biztosítása, továbbá a gyors és objektív információkhoz való hozzájutás elősegítése továbbra is elengedhetetlen. Az információ pluralizmusának és a tartalom sokszínűségének tiszteletben tartását a fejlett technológiák azonban még nem garantálják automatikusan – ez csak aktív, következetes és körültekintő politikákon keresztül valósulhat meg, már ami a nemzeti és európai hatóságokat illeti; végezetül, bár az internet nagyban növelte az információs források, vélemények és nézetek sokaságához való hozzáférés lehetőségét, továbbra sem helyettesíti a hagyományos médiákat és nem vette át azok véleményformáló erejét.

valamennyi uniós tagállamban alkalmazható. Ezért valamennyi tagállam esetében ugyanazokat a mutatókat kell alkalmazni a különböző országokból beérkező eredmények összehasonlíthatósága érdekében.

Ugyanakkor a médiapiacok és struktúrák, valamint a szabályozói és más, a média működésére és fejlődésére hatással lévő hagyományok valamennyi tagállamban nagyban különböznek egymástól. Ez azt jelenti, hogy bizonyos erősségű, vagy tulajdonságú kockázatok fontosabbnak tűnnek bizonyos országokban, és kevésbé fontosnak másokban. Ezért a feladatmeghatározás értelmében a média piacok különbözőségét a profilok reprezentatív tárnak összeállításán keresztül kell figyelembe venni, amelyek a tagállamok és régiók legkülönfélébb sajátosságait fedik le.

A tanulmány csoport számára az egyik legnagyobb kihívásnak az összehasonlíthatóság, illetve a nemzeti sajátosságok figyelembe vétele iránti igény mutatkozott. A csapat az alábbi lehetőségeket tárta fel:

1. lehetőség: Előzetes relevancia teszt

E forgatókönyv szerint az MPM tartalmazna egy ún. relevancia teszt funkciót is (kötelezően, vagy választhatóan), amely lehetővé tenné a felhasználók számára, hogy hatásuk, vagy valószínűségük alapján besorolják a kockázati tényezőket, még a mutatók pontozását megelőzően. A felhasználóknak jelezniük kellene az előforduló kockázat hatásának szintjét (ami lehet magas, közepes, vagy alacsony), illetve a valószínűségét (ugyancsak magas, közepes, vagy alacsony). A hatások és valószínűségek előre meghatározott kombinációja automatikusan megjelenítené, hogy a kockázat releváns, avagy sem. A felhasználók ezután dönthetnének úgy, hogy csak a relevánsnak ítélt kockázatokat pontozzák.

Ennek a lehetőségnek az az előnye, hogy lehetővé teszi a felhasználóknak, hogy elsőbbségi sorrendet állítsanak fel és a korlátozottan rendelkezésre álló forrásokat a lehető leghatékonyabban használják fel, s olyan mutatókra összpontosítsanak, amelyek a „relevánsnak” ítélt kockázatokhoz kapcsolódnak. A relevancia teszt jelezhetné először a „bajos” területeket és összehasonlíthatóvá tenné a felhasználóknak a mutatók tulajdonképpeni pontszámait, valamint egy adott kockázat relevanciájának elsődleges értékelését.

Az összehasonlíthatóság lehetőségének elvesztése mellett (lentebb részletezve), ennek a funkciónak az a hátránya, hogy lehetőséget ad a manipulációra. Azáltal, hogy lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy egyes kockázatokat irrelevánsnak minősítsenek, így azok akár semlegesíthetők a szóban forgó kockázatok, lehetetlenné téve ezáltal az értékelés pontosságát és teljességét. E probléma orvoslására vetődött fel egy szakértői panel felállítás: a felhasználók helyett független szakértők egy csoportja végezné el az *ex ante* relevancia tesztet. Bár ez a megoldás szavatolhatná a teszt objektivitását, mégis jóval összetettebbé és költségesebbé tenné magát az MPM-et, ami ellenkező az eszköz gyakorlatiasságához és felhasználóbarát mivoltához kötődő elvárásokkal. Következésképp ezt a lehetőséget elvetettük.

Emiatt egy második megoldást kellett mérlegelni, ami az *ex ante* relevancia teszt, illetve előre meghatározott profilok kombinációja volt. (lásd 2. sz. lehetőség)

2. sz. lehetőség: Ex Ante relevancia-teszt előre meghatározott profilokkal kombinálva

A második lehetőség egy *ex ante* relevancia teszt előre meghatározott profilok alapján történő alkalmazása volt. A profilokat objektív paraméterek alapján jöttek volna létre pl. a lakosság száma, (a piac nagysága), az egy főre jutó GDP (a piac gazdagsága), a népesség etnikai és nyelvi heterogenitása, a televíziós adások vételének legjellemzőbb eszközei stb. A kockázatokat/mutatókat ezután három kategóriába lehet sorolni:

- a nagyban releváns/kritikus csoport olyan mutatókat/kockázatokat jelölne, amelyek értékelése kötelező lenne az adott tagállam számára, amennyiben az megfelelne egy bizonyos profilnak;
- a mérsékelt releváns csoport azokat a kockázatokat jelölne, amelynek hatását, vagy valószínűségét a felhasználó (vagy egy független szakértői panel) elég magasnak ítélné, ezért javasolt lenne pontozni ezen kockázatok mutatóit;
- az alacsony relevanciájú/nem szignifikáns csoport azokra a kockázatokra utalna, amelyek hatását, vagy valószínűségét nagyon alacsonynak értékeli a felhasználó (vagy egy független szakértői panel), ezért helyesnek mondható, ha ezen kockázatok mutatóit nem méri.

Ennek a rendszernek az az előnye, hogy jelentősen csökkenti a manipuláció lehetőségét; akkor, amikor a felhasználó kitölti az előre meghatározott objektív paramétereket (mint pl. a népesség száma, vagy az egy főre jutó GDP), az ország automatikusan beleesik egy adott profilba. Ennek következményeként egyes kockázatok kritikusként jelennek meg, így az ilyen kockázatok mutatóit kötelező lenne pontozni.

Az elképzelés részletesebb kidolgozásakor kiderült, hogy jelentős erőforrásokat és időt igényelne a gyakorlati és felhasználó-barát megoldások megnevezése. A kritikus kockázatok – és így a kötelezően megjelenítendő mutatók – meghatározása az egyes profilkok esetében nagyon pontos és megterhelő feladat lenne, amely nem egyezett jelen tanulmány szándékaival.

Mindezekon felül egy ilyen *ex ante* relevancia teszt egyik legnagyobb hátránya, hogy – akár az előre meghatározott profilokkal együtt, akár azok nélkül – elveszne az összehasonlíthatóság lehetősége. Ha a felhasználóknak lehetőségük lenne arra, hogy különböző mutatók variációjából tölthetnék ki a tesztet, akár annak eredményeként, hogy azok különböző profilokba esnek, akár a mutatók tényleges pontozása előtti egyéni értékelés miatt, nehéz, vagy akár lehetetlen lenne a végeredmények uniós szintű összehasonlítása. Emiatt az *ex ante* relevancia teszt lehetőségét elvetettük.

3. sz. lehetőség: Ex ante ország-kategorizálás (előre meghatározott) változtatható pontozással

Bár helyénvalónak tűnt – főleg az összehasonlíthatóság és objektivitás miatt – valamennyi tagországban ugyanazokat a kockázatokat értékelni és ugyanazon mutató „készleteket” mérni (még akkor is, ha ezek az országok különböző kategóriákba esnek a piac méreténél, a technológiai fejlettségénél, a kisebbségek jelenléténél stb. fogva), azt nem lehet kétségbe vonni, hogy bizonyos tényezőknek nagyon jelentős hatásuk van a médiapluralizmus szintjére, ez pedig eltérő a különböző uniós tagállamokban. Ezért tovább vizsgáltuk annak a lehetőségét, hogy bizonyos profilokat (kategóriákat) változtatható pontozáshoz kapcsoljunk.

E foratókönyv értelmében a nemzeti piacok sajátosságait tükröző, előre definiált paraméterek (pl. gazdasági jólét szintje, a fejlettség foka, piac mérete stb.) kitöltésekor a határértékek automatikusan állítódnak be. A tulajdonlás koncentrációjához kapcsolódó mutatók határértékei pl. kis piacok esetében nőnének, jelezve ezzel, hogy a nagy kockázatot jelölő érték küszöbét csak nagyobb koncentrációs arány esetében lehet elérni.

Ennek a lehetőségnek az az előnye, hogy figyelembe veszi a nemzeti sajátosságokat, s ezzel növeli az eredmények hitelességét és valóságosságát.

Ám ezt a lehetőséget is bírálni lehet amiatt, hogy lehetetlenné teszi az eredmények uniós szintű összehasonlítását, illetve hogy „megbélyegez” bizonyos kategóriákat/országokat. Lehet persze érvelni azzal, hogy ugyanazokat a standardokat kell alkalmazni valamennyi tagországban, és hogy egy adott eredménynek azonos szintű kockázatot kell jelölnie, függetlenül a média piac, vagy média környezet jellemzőitől. Ha például a médiatulajdonlás magas koncentrációjú piac, akkor teljesen mindegy, hogy a piac „nagy”, vagy „kicsi”, „fejlett”, vagy „fejletlen”, a pluralizmusra leselkedő veszély, attól még ugyanolyan.

A bevezetőben ugyanakkor már említettük, milyen érzékeny témának bizonyult még a 90-es években az Európai Bizottság kezdeményezése, amelynek célja a média tulajdonviszonyokra vonatkozó nemzeti törvények harmonizációja, illetve egy, a különböző nemzeti média piaci sajátosságokat figyelembe vevő, kiegyensúlyozott és realiztikus megközelítés kidolgozása volt.

Akkoriban az egyik leggyakrabban hangoztatott kritika az volt, hogy a Bizottsági javaslatok nem vették figyelembe a kisebb tagállamok sajátosságait, ahol is nehéz megakadályozni a koncentrációt, s lehetővé tenni egy kritikus tömeg kialakulását. A témában született tudományos anyagok is azt hangsúlyozzák, hogy a méret igenis számít, illetve hogy nagyon fontos figyelembe venni az ország méretét is a média rendszerek, illetve a médiaszabályozás elemzésénél²⁷. Bár azt széles körben elismerik, hogy a kicsinyiség relációs és attributív tulajdonságai mérlegelésének szükségessége ellenére²⁸ a népesség mérete gyakran figyelembe vett és könnyen hozzáférhető

²⁷ Hallin, D. C. (2009). State Size as a Variable in Comparative Analysis. *International Communication Gazette*, 71, 1–2., 101–103.

²⁸ Geser, H. (1992). Kleinstaaten im internationalen System [Small States in the International System]. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 44, 4., 627–654 (629–631.); Geser, H. (2001). Was ist eigentlich ein Kleinstaat? In R. Kirt, & A. Waschkuhn (Eds.). *Kleinstaaten-Kontinent Europa* (89–100.). Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft (89–98.)

mérési adat. A földrajzi méretekhez viszonyítva ebben az esetben biztonságosabb feltételezni, hogy egy ország népességének nagysága közvetlen hatással bír a médiapiacok méretére, illetve nagy hatással van a médiarendszerekre és a szabályozásra.²⁹

Gazdasági és kommunikációs tanulmányok már bemutatták, hogy a kis médiarendszerek bizonyos szerkezeti sajátosságokban megegyeznek egymással. Ilyen pl. a források szűkössége, ami különösen a médiavállalkozások számára, illetve a médiatípusok változatosságára van befolyással. Ezek a szerkezeti sajátosságok nagy valószínűséggel hatással vannak a média szabályozására is. Különösen a kisebb államokra igaz, hogy a média sokszínűségét védő és előmozdító szabályozói lehetőségek korlátozottan állnak rendelkezésre.³⁰

Nem szabad elfelejtenünk ugyanakkor, hogy a kisebb országok – bár bizonyos szerkezeti sajátosságaik megegyeznek – politikai, történelmi és kulturális hagyományaik már különbözőek³¹ Mindezeket túl egy ország jóléti szintje is nagy hatással van a média működésére; ez különösen a helyi gyártású műsorok sokszínűségének szintje, illetve annak finanszírozhatósága tekintetében (így végső soron a pluralizmusnak magának a tekintetében) igaz. Az ország mérete hatással van más változókra is, csupán tehát a népesség mértéknek vizsgálata túlságosan leegyszerűsítheti a „kicsinység” hatásait.

Ennélfogva a következő megoldást fogadtuk el az MPM esetében: az MPM kezdeti szakaszában egy *ex ante* kategorizálási gyakorlatot ajánlunk, amely figyelembe veszi mind a népesség méretét, mind az egy főre jutó GDP-t, ami számos mutató esetében hozzáigazított határértékeket eredményez. Egy ország média rendszerét szintén befolyásoló egyéb változók figyelembe vételéhez a Felhasználói Útmutatóban közzétett *ex post* kategorizálási útmutatókra támaszkodhatnak. Ezekkel tisztázhatják, vagy megmagyarázhatják az eredmények jelentését, illetve jelentőségét, méghozzá az egyes sajátosságok tükrében. (lásd 4. sz. lehetőség)

4.sz lehetőség: Ex post ország kategorizálás

Még a kezdetek kezdetén (miután elvetettük az *ex ante* relevancia teszt lehetőségét) az egyik lehetséges opció az volt, hogy maximális összehasonlíthatóságot érjünk el, valamint ugyanazokat a kockázati és mutató „készleteket”, továbbá határértékeket (magas, közepes, vagy alacsony kockázat) alkalmazzuk valamennyi tagállam esetében. Annak érdekében, hogy olyan megoldást kínáljunk, ami figyelembe veszi a nemzeti sajátosságokat, egy újabb javaslat született, nevezetesen az *ex post* kategorizálási gyakorlat, amely útmutatót kínál a beérkező pontok értelmezéséhez (a Felhasználói Útmutatóban). Ezek az útmutatók segítenek a felhasználónak megmagyarázni bizonyos eredményeket, méghozzá a helyi sajátosságok tükrében, és/vagy tisztázni a különbségeket bizonyos kockázatok és mutatók összefüggésében.

Ez a megoldás azonban, bár az összehasonlítás lehetőségét maximálissá teszi, mégsem bizonyult kielégítőnek, leginkább azért mert nem elég pontos és átlátható. Amennyiben a kategorizálás feladata teljes egészében az elemzés végének (az eredmények értelmezésének) irányába mozdulna el, az eltérő média piacok problémáját nem lehetne érdemben kezelni. Mindezeket túl ez lehetőséget adna a szubjektivitásra is, vagyis hogy a felhasználók esetleg nem vennék figyelembe a negatív pontszámokat (magas kockázatu tényezőket) azt állítván, hogy az ilyesfajta kockázatok saját médiarendszerükkel együtt járnak.

Már az előző bekezdésben rámutattunk, hogy miért fontos figyelembe venni egy ország méretét és jólétét már a mérési folyamat kezdeti szakaszában, illetve miért lényeges a határértékeket a piac teljesítményének reális elvárásaihoz hozzáigazítani.

Ezért a népesség méretét és az egy főre eső GDP-t az *ex ante* kategorizálási rendszer veszi figyelembe, míg az *ex post* értelmezés más változók esetében (pl. a népesség heterogenitásának mértéke a nyelvi és etnikai szempontok, a televíziós műsorok vételi eszközei, az uralkodó politikai nézetek stb. vonatkozásában) lehet hasznos.

²⁹ Puppis, M. (2009). Media Regulation in Small States. *International Communication Gazette*, 71, 1–2., 7–17.

³⁰ Puppis, M., & d’Haenens, L. (2009). Editorial. *International Communication Gazette*, 71, 1–2, 5–6.

³¹ Daniel C. Hallin (2009). fentebb, 27. l.j.

4.4.6 A monitoring eszköz kialakulása

6. sz. célkitűzés: Mivel a médiapiacok gyorsan változnak és fejlődnek, ezért az MPM-nek is megfelelően rugalmasnak kell lennie annak érdekében, hogy alkalmas legyen a rendszeres felülvizsgálatra és kiegészítésekre.

Ebből az okból kifolyólag az MPM-nek része egy olyan módszer, amely rendszeres időközönként azonosítani tudja az épp kialakuló és/vagy jövőbeli veszélyeket és fel tudja mérni, hogy helyénvaló-e további kockázatok, vagy mutatók hozzáadása az MPM-hez (lásd 6. Fejezet, 6.5. alfejezet Második szintű mutatók, valamint 9. Fejezet az MPM alkalmazása és naprakészessé tétele, alább)

4.4.7 Gyakorlatias és felhasználóbarát megoldás

7. sz. célkitűzés: az MPM-nek gyakorlatias, átlátható és felhasználó-barát eszköznek kell lennie, amely kiszűri a médiapluralizmusra leselkedő veszélyeket egy tagállamban úgy, hogy közben minimálisra csökkenti a mutatók közötti átfedéseket.

Ezeknek az előzetes követelményeknek számos következménye volt.

- Az átláthatóság, illetve a mutatók közötti átfedés (önmagára vonatkoztatottság) elkerülésének igénye szükségessé tette a lehetséges mutatók körültekintő megfogalmazását. Ez nehéz és összetett feladatnak bizonyult, különösen amikor a különböző mutató „készleteket” egy kockázat alapú keretrendszerbe kellett illeszteni (ld. a tanulmány második szakasza, fentebb). Már a kezdeti szakaszokban is fel lehetett fedezni nagyobb átfedéseket a gazdasági és társadalmi-demográfiai mutatók között, különösen a tulajdonlásra vonatkozó kérdések kapcsán. Ezért úgy döntöttünk, hogy ejtjük a társadalmi-demográfiai mutató alkalmazását a médiatulajdonlás és médiakontroll területén. További átfedést találtunk a jogi és társadalmi-demográfiai mutatók között annak eredményeképp, hogy a jogi mutatók nem csupán a szabályozói garanciák meglétét értékelik, hanem azok hatékony összehasonlítását is. A javasolt társadalmi-demográfiai mutatókban a végrehajtás szempontjai gyakran egybeestek a mérés témakörével. Az ilyen kettőződéseket gondosan kiszűrtük vagy a jogi mutatók törlésével, illetve átfogalmazásával, vagy pedig azáltal, hogy a szabályozói garanciák hatékony végrehajtásának értékelését konkrét (pl. eljárási, vagy szervezeti) szempontokra korlátoztuk. A társadalmi-demográfiai mutatókat csak ott tartottuk meg, ahol azok többlet értéket képviseltek azáltal, hogy az adott helyzetnek mélyrehatóbb elemzését nyújtották.
- A gyakorlatiasság, a felhasználóbarát jelleg és az átláthatóság iránti igény vezetett ahhoz is, hogy egyforma súlyt adjunk valamennyi mutatónak az átlag pontszámok kiszámításánál. Amennyiben egyes mutatóknak a többinél nagyobb hatásuk lett volna a pontszámokra, úgy ez veszélyeztette volna a szóban forgó mutatók kiválasztását, valamint a rendszer átláthatóságát, végeredményben pedig az eredmények összehasonlíthatóságát. A valamennyi mutatónak azonos súlyt biztosító rendszer két fontos kritikus megjegyzést vetett fel. Ezek az alábbiak voltak:
  - az első kritika azt kifogásolta, hogy a valóságban nem minden mutató bír azonos fontossággal az unió tagállamaiban. Ez pedig visszavisz minket ahhoz a kérdéshez, hogy hogyan lehet figyelembe venni a különböző nemzeti sajátosságokat. A javasolt megoldás az ex ante és ex post kategorizálási megközelítés egymással való kombinálása volt (ld. fent). Ezen felül meg kell jegyeznünk, hogy az MPM az átlagpontszámok és az egyedi pontszámok kombinációjának lehetőségét nyújtja; ennél fogva a felhasználók bárhol nyomon követhetik azon egyedi pontszámokat, amelyek bizonyos (általában negatív) átlagpontszámot eredményeztek, és lehetőségük nyílik arra is, hogy értelmezzék ezeket a pontszámokat, vagy más pontszámokkal összevessék azokat, illetve az egyes nemzeti sajátosságok tükrében vegyék őket figyelembe; (lásd Felhasználói Útmutató végén az eredmények értelmezése részt)
  - a másik potenciálisan bírálatra okot adó tényező a jogi mutatókhoz kapcsolódik, amelyek ugyanolyan súlyúak, mint a gazdasági és társadalmi-demográfiai mutatók.

Emiatt okozhatnak negatív (magas kockázatú) átlagos pontszámot, még akkor is, ha a kapcsolódó gazdasági és/vagy társadalmi-demográfiai mutató(k) csak alacsony, vagy közepes kockázatot jelölnek. Egyes esetekben ez tévesen azt a jelzést küldi kifelé, hogy minden körülmények között szükség van a szabályozásra, továbbá azt is eredményezheti, hogy esetleg „megjutalmaz” egy tagállamot azért, mert valamilyen szabályozást alkalmaz, még akkor is, ha az a szabályozás nincs arányban a problémával, esetleg már nem is megfelelő, vagy épp gátolja az innovációt. Ennek a problémának a legyőzésére egy technikai megoldást kellett találni, ami az átlagpontok számításánál figyelembe veszi a mutató típusát, méghozzá úgy, hogy a jogi mutatók esetében a közepes, vagy magas kockázati pontokat csak akkor venné bele a számításba, ha a kapcsolódó gazdasági és/vagy társadalmi-demográfiai mutató(k) is közepes, vagy magas kockázati eredményt mutatnának. Sajnos azonban az ilyen típusú technikai kódolás kivitelezhetetlennek bizonyult.

Ezenfelül kétségesnek tűnt, hogy a jogi mutatók negatív eredményeinek az átlagpontszámok kalkulációjából való kizárása valamennyi szituációban helyénvaló lenne-e, mivel az egyfelől a vizsgált szabályozói garanciák által megoldani kívánt problémák másfelől viszont a társadalmi-demográfiai és gazdasági mutatók által vizsgált helyzetek közötti teljes összhangot tette volna szükségessé, amit pedig gyakran nem lehet automatikusan feltételezni.

Ezért döntöttünk úgy, hogy maradunk annál a rendszernél, amelyben minden mutató azonos súlyt kap, a felhasználót pedig figyelmeztetjük rá, hogy legyen körültekintő, amikor a jogi mutatók negatív pontszámaiból von le következtetéseket. Ez a jelentés, sőt a Felhasználói Útmutató is kihangsúlyozza, hogy a jogi mutatók „kiszolgálói szerepet” töltenek be abban az értelemben, hogy a médiapluralizmus szabályozói garanciáinak hiányát, vagy elégtelen működését akkor kell alaposabban mérlegelni, ha az együtt jár a gazdasági, vagy társadalmi tényezők által okozott valós, vagy fenyegető kockázatokkal. A felhasználóknak ezért a jogi mutatókat a vonatkozó gazdasági, vagy társadalmi-demográfiai mutatókkal kell egybevetnie, még mielőtt azokból bármilyen következtetést levonna, s figyelembe kell vennie, hogy:

- egyfelől a szabályozói garanciák hiányát nem feltétlenül kell állami szintű szabályok elfogadásával orvosolni, ha arra a vonatkozó gazdasági és társadalmi-demográfiai mutatók egyébként nem adnak okot, vagyis amennyiben ez utóbbiak mutatói csak alacsony (vagy akár közepes) kockázatot jelölnek. Ellenkezőleg: ez csak szükségtelen túlszabályozáshoz vezetne;
- másfelől a szabályozói garanciák megléte nem menti fel automatikusan a tagállamot az alól, hogy közelebbről is megvizsgálja a közepes, vagy magas kockázatot a gazdasági, vagy társadalmi-demográfiai mutatók vonatkozásában. Ez utóbbiak közepes, vagy magas kockázatainak egybevetése az alacsony jogi kockázatokkal, jelezheti azt is, hogy az érvényben lévő garanciák nem kezelik megfelelően, vagy a lehető leghatékonyabban a problémát, illetve hogy a szóban forgó mutatók más problémákra világítanak rá. S bár a jogi mutatók értékelésekor a szabályozói garanciák végrehajtását is figyelembe kell venni, az MPM nem alkalmas arra, hogy a meglévő szabályozói intézkedések hatékonyságát, illetve arányosságát szisztematikusan értékelje. Ilyesfajta értékelést csak nemzeti szinten lehet elvégezni, az MPM alkalmazása során.

Hasonló kérdések merülnek fel akkor is, amikor összekapcsolják a jogi és a gazdasági/társadalmi-demográfiai mutatókat, mivel lehetetlen teljes bizonyossággal egymás mellé rendelni egy gazdasági/társadalmi-demográfiai mutató pozitív pontszámát és már meglévő szabályozói garanciákat. Amennyiben egy további elemzés – pl. az elektronikus kommunikáció szabályozásában gyakran „green field” megközelítésként emlegetett³²

³² A „green field megközelítés” értelmében a potenciális problémákat (akár verseny, akár más természetű) olyan forgatókönyv alapján elemzik, ahol figyelmen kívül hagyják a már meglévő szabályokat, így egyfajta tabula rasát készítenek az érvényben lévő szabályozói

módszeren keresztül végrehajtva – azt mutatná, hogy a szabályozói garanciák szerepe csupán mellékes, el lehetne képzelni ezen garanciák eltörlését. Egyes esetekben ugyanakkor a nem kívánatos viselkedésre vonatkozó szabályozás eltérítő hatását nem szabad alábecsülni csupán azért, mert egy másik eszköz látszólag már megakadályozta az ilyen viselkedést, mivel a kívánt eredmény esetleg különböző eszközök kombinációjából jöhet létre.

Ezért, bár az MPM értékes segítséget nyújt az I. és II. típusú hibák³³ észleléséhez a médiapluralizmushoz kötődő döntéshozatali eljárás során, további erőfeszítésre van szükség a felhasználó részéről ahhoz, hogy megfelelő következtetést tudjon levonni a szabályozói garanciák elfogadásáról, felülvizsgálatáról, vagy épp eltörléséről.

Végezetül hoztunk egy olyan döntést is, hogy az összehasonlításokat időről időre belefoglaljuk (a tanulmányba) a pontozási folyamat részeként, mivel az ilyen összehasonlítások további nagy erőfeszítéseket tesznek szükségessé az adatgyűjtés és elemzés terén. Csak néhány olyan esetben, ahol a fejlődés időről-időre történő nyomon követése elengedhetetlen a megfelelő következtetések levonásához őriztük meg az ilyen módszereket, pl. egy média rendszerhez kötődő centralizáció nemzeti szintű növekedésének méréséhez, a média földrajzi pluralizmusának területén.

---

garanciákról. Az elektronikus kommunikációs szektorban különbséget lehet tenni a „szigorú green field megközelítés” és a „módosított green field megközelítés” között. Az előbbi olyan szituációt mérlegel, ahol valamennyi szektor-specifikus szabályozás hiányzik valamennyi elektronikus kommunikációs piacról, függetlenül attól, hogy a szabályozás jelentős piaci erőn (SMP) alapul, vagy sem. Az utóbbi figyelmen kívül hagyja a vizsgált piacon érvényes szabályokat, ám a más piacon meglévő szabályokat exogénként kezeli. Az Európai Bizottságnak a német piacra, azon belül is a fix helyszínen biztosított, az egyes nyilvános telefonhálózatokban a hívás befejezésére vonatkozó esetében megtiltotta a szigorú „green field megközelítést”, mivel úgy vélte, hogy annak nincs meg a megfelelő jogi, vagy gazdasági alapja. (European Commission, 2005. május 17-i döntés, a 2002/21/EC irányelv 7(4) cikkelye értelmében ('Withdrawal of notified draft measures'), Case DE/2005/0144, C(2005)1442 final; hozzáférhető itt: http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/implementation_enforcement/article_7/index_en.htm.

Lásd még Bizottsági munkadokumentum, magyarázó jegyzék: Kísérő dokumentum a Bizottság elektronikus kommunikációs szektor vonatkozó termékeiről és szolgáltatásairól szóló Ajánláshoz – összhangban az Európai Parlament és a Tanács 2002/21/EC irányelvében foglaltakkal (az elektronikus kommunikációs hálózatok és szolgáltatások közös szabályozói keretrendszere; 2007. november 13. SEC(2007) 1483/2, 8. és 13. oldalak.

³³ A fogalmat gyakran használják a gazdasági szabályozásban, de különösen a versenyjogban annak érdekében, hogy bemutassák a hiányos döntéshozatali eljárás két különböző formáját. Az I. típusú hibák (vagy hamis pozitív esetek) olyan szituációkra utalnak, ahol valamilyen intézkedést foganatosítanak, ám káros, vagy hátrányt okozó viselkedésre nem került sor (az ártatlan elítélése); a teljesítmény alapú és fogyasztást elősegítő versenyt valamilyen hatóság gátolja a versenyt előtérbe helyező és innovatív viselkedést közvetlenül rövid távú költségekkel és hosszú távú bénító hatású intézkedésekkel). A II. típusú hiba (hamis negatív esetek) olyan helyzetekre utalnak, ahol a káros, visszaélésre lehetőséget adó gyakorlatokat nem tiltják, vagy azokra csak késleltetve meghozott (vagy nem megfelelő, esetleg semmilyen) intézkedések vonatkoznak

5. A MÉDIAPLURALIZMUS MUTATÓI

5.1 Jogi mutatók

5.1.1 Bevezetés

A jogi mutatók a médiapluralizmust támogató politikák és jogi eszközök meglétére és hatékony végrehajtására terjednek ki. Intézkedések széles köre tartozik ide, melyek messze túlmutatnak a tulajdonlást szabályozó korlátozásokon, amelyek hagyományosan a médiapluralizmussal foglalkozó tanulmányok és elemzések középpontjában álltak.

A jogi mutatók megfogalmazásánál ismétlődően használt, „szabályozói garanciák a ...-ért” kifejezés tükrözi leginkább azt a szándékot, hogy a hagyományos állami szintű szabályok és jogszabályok mellett a társ- és önszabályozói intézkedéseket is szeretné a tanulmány figyelembe venni. Ennélfogva a szerkesztői függetlenség, az etikai kódexek, a belső charták, továbbá egy sor szakmai és ellenőrző testület mind-mind fontos szerepet játszanak a mutatók mérésében. Mind az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv, mind pedig jó néhány uniós szintű politikai dokumentum (és nem csupán a média szektorra vonatkozóak) már kihangsúlyozták a társ- és önszabályozás fontosságát.³⁴

5.1.2 Az alapterület jogi mutatói

Az alapterület mutatói elsősorban egy olyan szabályozói keretrendszer meglétét és hatékony működését vizsgálják, amelyek a szólásszabadság alapvető jogát biztosítják. A szólásszabadság és a sajtó szabadsága alapvető emberi jogok, ahogyan azt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 19. cikkelye és az Emberi Jogok Európai Konvenciója 10. cikkelye is kimondja. A szólás szabadságának hatékony védelme a média pluralitásának és sokszínűségének előfeltétele, ami magában foglalja azt is, hogy a nyilvánosságnak szabad hozzáférése van a szintén szabad média rendszerhez, ami pedig végső soron a kiegyensúlyozott, átfogó és változatos információk nyújtását biztosítja.

A szólásszabadsághoz szorosan kapcsolódnak a szabályozói garanciák – ezekbe beletartoznak az újságírói gyakorlat szabályozói garanciái (pl. az is, hogy milyen feltételekkel lehet valaki újságíró), a szerkesztői függetlenség, illetve az újságírók társadalmi szintű védelme. A jogi szabályozások (mint pl. az akkreditáció, vagy az engedélyezési és regisztrálási gyakorlatok terhe) nem szabad, hogy hatással legyenek arra, hogy kiből lehet újságíró és kiből nem, a szerkesztőket érintő döntéseket pedig média szervezeteknek kell meghozniuk szakmai feltételek alapján. Az újságírók csak akkor tölthetik be a „nyilvános őrzővédő” alapvető fontosságú szerepét³⁵ ha munkájukat a külső hatásoktól függetlenül végezhetik. Ez biztosítja azt, hogy az állampolgárok vélemények széles köréhez juthassanak hozzá, különösen a köz érdekeiről szóló ügyekben. Mindezt figyelembe véve válik fontossá az a szerkesztői függetlenség, amely célja, hogy megakadályozza, hogy az információ-tartalomba a médiavállalkozás tulajdonosa, vagy egy másik kereskedelmi entitás beavatkozhasson. A tagállamoknak a szerkesztői függetlenség tiszteletben tartása mellett arra kellene ösztönözni a médiát, hogy sokszínű média tartalmat kínáljon a fogyasztóknak, amely képes előmozdítani a társadalmi vitákat, illetve a vitákban való széleskörű demokratikus részvételt, függetlenül attól, hogy a társadalom adott tagja milyen közösséghez, vagy generációhoz tartozik.

³⁴ Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv 3. (7) cikkelye, és 36 felsorolás; White Paper on European governance (2001), Interinstitutional agreement on better lawmaking (2003), Communication on better regulation (2005). Lásd még: Hans-Bredow-Institut für Medienforschung and European Institute for Media Law. (2006). *Co-Regulation Measures in the Media Sector*. Study for the European Commission, megtalálható itt: http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/info_centre/library/studies/index_en.htm.

³⁵ Ld. *The Sunday Times v UK (II)* 1991. november 26., (1992) 14 EHRR 229, 65. bekezdés

Ezenfelül egy valóban pluralisztikus média környezet megalkotásához elengedhetetlen, hogy az újságírók megfelelő társadalmi feltételek mellett dolgozhassanak.³⁶

A sokszínűség hiánya a hírszerzés és tartalom készítés szintjén szintén fenyegetést jelent a pluralizmusra. Ez a tanulmány az információs források sokszínűségét nagyon jelentősnek tartja a pluralizmus biztosítása szempontjából, abból a feltételezésből kiindulva, hogy minél nagyobb az információs források száma, annál sokszínűbb az azokból létrehozott média tartalom. A szabad, független és pluralista média kialakulásának előmozdítása érdekében szükség van arra, hogy az újságíróknak joguk legyen megőrizni forrásaik anonimitását. Ezen túlmenően az újságírók számára hozzáférést kell biztosítani az eseményekhez annak érdekében, hogy azokról tudósítást készíthessenek. Fontos, hogy a sajtó minden olyan eseményről beszámolhasson, ami általános érdeklődésre tarthat számot, függetlenül attól, hogy a beszámolóban pozitív, vagy esetleg negatív nyilvánosságot kap az érintett intézmény, vagy szervezet.

A médiapiacok működését felügyelő, független szabályozó és versenyfelügyeleti szervek meglétének szükségességét már számos, a témával foglalkozó dokumentum is kihangsúlyozta. Az Európa Tanács R (2000) 23 sz., a műsorszolgáltatási szektort szabályozó hatóságok függetlenségéről és működéséről szóló Ajánlása kiemeli, hogy figyelembe véve milyen nagyfokú nyomást gyakorolnak az egyes hatalmi erők a szabályozói testületek tagjaira, a műsorszolgáltatási szektor felügyeleti szerveire vonatkozó szabályokat úgy kell meghatározni, hogy azok kellő védelmet nyújtsanak a külső behatásokkal szemben, és garantálják azok hatékony és független működését. Ezen testületek tagjait demokratikus és átlátható módon kell kinevezni. Ami pedig a nemzeti törvényeket illeti: azokba olyan rendelkezéseket kell beiktatni, amelyek a szabályozói testületeknek olyan jogkört biztosítanak, hogy feladatukat – a törvény által előírtaknak megfelelően – függetlenül, átlátható módon és hatékonyan tudják ellátni. A kormányoknak szintén törekedniük kell a szabályozói testületek függetlenségének tiszteletben tartására, s meg kell védeniük őket a politikai erők, vagy gazdasági érdekek behatásától. Tekintettel arra, hogy a nyomtatott sajtó hagyományainál fogva önszabályozói rendszerekkel működik, kellő figyelmet kell fordítani az önszabályozói testületek (pl. sajtó tanácsok, ombudsmanok) meglétére és függetlenségére. Az ilyen testületek külső szakértőkből állnak, akik a média, illetve az újságírók által készített beszámolókhöz kapcsolódó vitás ügyeket felügyelik.

Végezetül a média-írástudás is rendkívül fontos eleme a pluralizmus előmozdításának. Különösen most, amikor a kommunikációs eszközök ilyen gyorsan változnak, válik fontossá, hogy az állampolgároknak tudatosítsuk, mennyire sokféle médiaüzenettel találkozhatnak nap mint nap. Ezen felül a média-írástudásnak segíteni kell az embereknek abban, hogy felismerjék, hogyan szűri meg a média a hírek észlelését, hogyan formálja az állampolgárok hitét, befolyásolja választásukat, illetve formálja a populáris kultúrát. A média-írástudásnak fel kell őket „ruházni” a kritikus gondolkodás és kreatív probléma megoldás képességével, így alakítva őket értelmes és megfontolt fogyasztókká, illetve információs tartalmak létrehozóivá.

Ezen a területen a jogi/szabályozói szempontokat figyelembe véve a következő kockázatok jelentek meg:

- a szólásszabadságot védő jogi garanciák elégtelensége;
- a szabályozó rendszer olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek olyan mértékben korlátozzák a szólás szabadságát, hogy az már veszélyezteti a médiapluralizmust
- az információhoz való hozzáférést védő jogi garanciák elégtelensége
- a szabályozói rendszer korlátozásokat tartalmaz a hivatalos információkhoz való hozzáférésre vonatkozóan
- ha az újságírói hivatás választásának lehetősége nem nyitott, a szabályozói rendszer – ami előírja, hogy ki lehet újságíró és ki nem – olyan előírásokat tartalmaz, amelyek nem átláthatóak, szubjektívek, aránytalanok és diszkriminatívak.
- a szabályozói rendszer nem nyújt garanciát annak kivédésére, hogy az újságíróknak kötelező legyen felfedni forrásaik kilétét;
- a szabályozói rendszer nem tudja garantálni a média szerkesztői függetlenségét;

³⁶ UNESCO (2007). Medellín Report 'Press Freedom: Safety of Journalists and Impunity', <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001567/156773e.pdf>, 14.

- a tulajdonviszonyok megváltozása esetén a szabályozói rendszer nem biztosít társadalmi védelmet az újságírók számára,
- a szabályozói rendszer nem tudja garantálni, hogy az újságírók hozzáférhessenek az eseményekhez és beszámoljanak azokról;
- a szabályozói keretrendszer nem tudja megfelelően szavatolni a szabályozói és/vagy versenyhatóságok függetlenségét;
- a médiaszabályozó hatóságnak nincs kellő hatalma a kontrollálásra és szankcionálásra;
- nincsen (képviselési) sajtótanács, vagy ennek megfelelő más testület, amely szemmel tartaná az újságírói tevékenységet;
- a tagállam nem tesz hathatós lépéseket a média-írásstudás előmozdítására a társadalom különböző csoportjai körében.

A tanulmányban ezeket a kockázatokat fordítottuk le a mutatók „nyelvére”, amelyek célja annak mérése, hogy vajon az említett területek szabályozói garanciái léteznek-e egyáltalán és hatékonyan működnek-e, vagy léteznek ugyan, de nem működnek hatékonyan, vagy egyáltalán nem is léteznek. A politikák, vagy támogatói rendszerek (pl. szubvenciók) esetében arra a kérdésre kell választ kapnunk, hogy vajon a meglévő politikák és/vagy támogatói eszközök megfelelően fejlettek, alulfejlettek, vagy nem is léteznek. A mérés eredményétől függően a mutató pontszáma alacsony, közepes, vagy magas kockázatot fog mutatni a szóban forgó területen.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mutatók mérése érdekében nem csak az alkotmányos és törvény által előírt intézkedéseket kell számba venni, hanem az esetjogot, illetve az ön- és társszabályozói eszközöket (etikai kódexeket, szerkesztői függetlenséget, belső chartákat stb.) is.

5.1.3 A „médiatulajdonlás pluralizmusa és a média feletti kontroll” kockázati terület jogi mutatói

Az alcímben szereplő kockázati terület jogi mutatói annak a szabályozói keretrendszernek a meglétét és hatékony működését vizsgálják, amely meggátolja a tulajdonlás túlzott koncentrációját, illetve a túlzott kontrollt a média szektorban. Az uniós tagállamok többsége már elfogadott különböző szabályokat a média tulajdonlás területén, ami jól mutatja azt is, hogy az a fölötti korlátozást, hogy mennyi befolyása lehet egyetlen embernek, vállalkozásnak, vagy csoportnak egy vagy több médiaszektorra, illetve a megfelelő számú és profilú médiaügynökségek meglétét biztosító szabályokat a legtöbb ország általában fontosnak tartja a médiában való pluralista és demokratikus megjelenítés biztosításának szempontjából.³⁷

Az Európa Tanács 2007. január 31-i, (2007) 2 sz. Ajánlása a médiapluralizmusról és a média tartalmak sokszínűségéről azt javasolja, hogy a tagállamok az alábbi irányelveket figyelembe véve fogadjanak el ilyen jellegű szabályokat.³⁸

- A szabályokat annak a nemzeti, regionális, vagy helyi audiovizuális, és/vagy szöveg alapú médiapiacnak a mérete, és jellegzetességei alapján kell elfogadni, amelyre a szabályok majd vonatkozni fognak;
- a szabályok objektív és reális küszöbértékek bevezetését is magukban foglalhatják (pl. nézői részesedés, példányszám, forgalom/bevétel, részvény tőke, vagy szavazati jogok)
- a szabályoknak lehetőséget kell biztosítani a horizontális integráció (azaz a tevékenység azonos ágazatában végbemenő fúziók) figyelembe vételére, (ez ebben az esetben monomédia és multimédia koncentrációkat jelenti), csakúgy, mint a függőleges irányú integráció figyelembe vételére (az az eset, amikor a gyártás, terjesztés és az azokhoz kapcsolódó tevékenységek, mint pl. hirdetések vagy telekommunikációs tevékenységek legfontosabb elemeit egyetlen személy, vállalkozás, vagy csoport irányítja);
- a már meglévő küszöbértékeket rendszeres időközönként felül kell vizsgálni az aktuális

³⁷ Cf. Harcourt, A. (2008). Report for the group of specialists on media diversity (MC-SMD) on methodology for the monitoring of media concentration, pluralism and diversity, 2008. február, 257. oldal.

³⁸ Lásd még: Európa Tanács (1999). R (99) 1. sz. miniszteri bizottsági Ajánlása a médiapluralizmust előmozdító intézkedésekről, 1999. január 19.

technológiai, gazdasági, vagy társadalmi változások tükrében annak érdekében, hogy azok ne akadályozzák az innovációt a média területén;

- az említett szabályok alkalmazásáért felelős hatóságokat olyan jogkörrel kell felruházni, amellyel feladatukat hatékonyan el tudják látni, s biztosítani kell számukra azt a hatalmat, ami képessé teszi őket egy engedélyezési kérelem visszautasítására, vagy egy médiakoncentrációra irányuló tevékenység megakadályozására (nevezetesen az olyan média tulajdonviszonyok létrejöttét, ahol a koncentráció szintje már nem elfogadható és/vagy ahol a médiapluralizmus veszélybe került. Az ilyen feladatot végző hatóságok jogköre ezért ki kell, hogy terjedjen arra, is, hogy bizonyos strukturális természetű kötelezettségvállalásokat követelhessenek meg, vagy bizonyos magatartási formákat írhasanak elő az ilyen műveletekben szerepet vállaló résztvevők számára, illetve, ha szükség van rá, szankciókat szabhassanak ki rájuk.

A témában rendelkezésre álló tudományos szakirodalom, illetve a tagállamokban érvényben lévő különböző jogszabályok azt mutatják, hogy a túlzott mértékű koncentráció elkerülését többféle módon is el lehet érni, pl. a médiatulajdonlásra vonatkozó korlátozások bevezetésével, szektor specifikus keretrendszereken belül (akár fix küszöbértékek meghatározásával, akár a médiakoncentráció mértékének mérésével – ez utóbbi kicsit rugalmasabb megközelítés, ami vizsgálja a személy, vagy vállalkozás piaci helyzetét, vagy véleményformáló erejét), vagy engedélyezési szabályokkal, a versenyszabályok speciális kitételeivel (pl. a média piacokra vonatkozó alacsonyabb küszöbértékekkel), illetve átláthatósági követelményekkel.

A mostani tanulmánynak nem képezi részét a különböző rendszerek összehasonlítása, illetve az egyes rendszerek hatékonyságának elbírálása a többivel szemben.

A jogi mutatók célja annak értékelése, hogy vajon léteznek-e olyan szabályozói garanciák, amelyek meg tudják akadályozni a túlzott mértékű médiakoncentrációt, vagy az afölötti kontrollt, hiszen ezek jelentik a legnagyobb veszélyt a médiatulajdonlás és kontroll pluralizmusára. Ilyen jellegű garanciákat találhatunk mind a médiára vonatkozó jogszabályokban, mind pedig a versenytörvényekben. A garanciák különböző feltételeket vehetnek alapul, nevezetesen az engedélyek számát, a részvénytőkét, a nézői részesedést, vagy a bevételeket. A mutatók nem írják elő egy bizonyos rendszer alkalmazását és nem is tükrözik az egyik, vagy épp másik feltétellel szembeni preferenciát. A tagállamokon múlik annak eldöntése, hogy melyik a legmegfelelőbb rendszer – ehhez figyelembe kell venniük a nemzeti, regionális, vagy helyi médiapiacok méretét és jellegzetes tulajdonságait. Ennélfogva a különböző hatályos szabályozói rendszerek a mutatók mérése/értelmezése szempontjából azok „funkcionális megfelelőjének” tekinthetők.

Jogi/szabályozói szempontból az alábbi kockázatok jelentik a legnagyobb veszélyt az említett területeken:

- a szabályozói keretrendszer nem tudja meggátolni a túlzott mértékű médiakoncentrációt, és/vagy (különböző típusú) média kontrollt;
- a szabályozói keretrendszer nem tudja meggátolni a média vállalkozások közötti túlzott együttműködés formáit és mértékét;
- a versenyszabályok nem veszik figyelembe a médiaszektor jellegzetességeit, emiatt pedig hátrány éri a médiapluralizmust;
- a koncentráció ellenes szabályokat nem követik nyomon, illetve nincsenek megfelelő szankciók;
- a szabályozói keretrendszer nem tudja biztosítani a médiatulajdonlás/a média feletti kontroll átláthatóságát;
- a szabályozói és intézményi rendszerek áthatolhatatlan korlátokat teremtenek, meggátolva ezzel az újonnan belépni kívánók piacra lépését és potenciális megerősödését, ami bénítólag hat a piacra és az innovációra.

A tanulmányban ezeket a kockázatokat mutatókká alakítottuk, amelyek célja, hogy mérjék, vajon léteznek-e ilyen szabályozói garanciák ezeken a területeken, és hatékonyan is működnek-e, vagy léteznek, de nem működnek hatékonyan, illetve egyáltalán nem is léteznek. A mérés eredményétől függően a mutató pontszáma fogja megmutatni, hogy alacsony, közepes, vagy magas kockázati tényezőről van-e szó az adott területen.

A terület mutatóinak értékelésekor a hangsúly egyfelől a média-jogszabályok tulajdonlásra vonatkozó szabályain, másfelől a versenyjogi szabályokon van. Ezért a társ- és önszabályozói mechanizmusok (pl. etikai kódexek, szerkesztői szabályok, belső charták) irrelevánsak a mutatók szempontjából.

5.1.4 A „média típusok és műfajok pluralizmusa” kockázati terület jogi mutatói

Az alcímben szereplő terület jogi mutatói azon jogi és politikai intézkedések meglétéről és hatékonyságáról nyújtanak áttekintést, amelyek célja, hogy megerősítsék a médiapluralizmusnak ezen vetületét. Az intézkedések célja a médiapluralizmus támogatása a különböző média típusok és műfajok „együttélésének” biztosításával. Az előbbi a kereskedelmi, közszolgálati és közösségi médiára utal, méghozzá minden – így országos, regionális és helyi – szinten. Az utóbbi kifejezés pedig a média sokszínűségét takarja a különböző média funkciók vonatkozásában, így pl. információs, ismeretterjesztő, szórakoztató média, valamint ide tartoznak a néző típusok is, többek között gyermekek, felnőttek, vagy idősek. Támogatni kell a társadalmi kohéziót, továbbá valamennyi közösség, társadalmi csoport, kategória és nemzedék integrációját. Mindezeket túl figyelembe kell venni az előbb említett csoportok különböző sajátosságait és igényeit. Ebben az összefüggésben különleges figyelmet kell fordítani a közszolgálati médiára, amit – definíciója szerint – számos nemzetközi dokumentum is elismer³⁹. A közszolgálati média a demokrácia alapkövének számít (a közszolgálati média szerepéről lásd Harcourt 2008, 261. old.). A sokszínű média megvalósulásához a közszolgálati média következő alapvető elemeinek, sajátosságainak kell jelen lennie: elfogulatlanság és non-profit működés, közszolgálati feladatok, országos lefedettség és az egész országra kiterjedő megbízatás. A közszolgálati média feladata egy nemzet műsorszolgáltatási igényeinek teljesítése, illetve az összes régió, kultúra és nyelvi csoport igényeinek kielégítése. Ahhoz, hogy ezt az eredményt sikerüljön elérni, a közszolgálati műsorsugárzás feladatát világosan meg kell határozni a vonatkozó törvényekben. Ez rendszerint magában foglalja a politikailag kiegyensúlyozott információk bemutatását, valamint átfogó hírműsorok és nyilvános vitafórumok biztosítását,

Jogi/szabályozói szempontból ezen a területen a következő alapvető kockázatokat lehetett megnevezni:

- bizonyos médiatípusok hiánya, vagy elégtelen védelme;
- bizonyos médiaműfajok hiánya, vagy elégtelen védelme;
- bizonyos médiaműfajok eltűnése az ingyenesen fogható televíziós csatornákról;
- a közszolgálati műsorszolgáltatás hiánya, vagy elégtelen finanszírozása;
- a közszolgálati műsorszolgáltatás elégtelen szintű szerepvállalása az új médiában;
- a közszolgálati műsorszolgáltatás definíciójának hiánya, vagy elégtelen megfogalmazása a törvényekben.

A fenti kockázatokat mutatókká alakítottuk azért, hogy mérni lehessen, vajon az említett területek szabályozói garanciái léteznek és hatékonyan működnek, léteznek, de nem működnek hatékonyan, vagy egyáltalán nem léteznek. Az eredmények függvényében a mutatók pontszámai alacsony, közepes, vagy magas kockázatot jeleznek majd az adott területen.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mutatók mérése érdekében nem csak a törvény által előírt lépéseket és az esetjogot kell figyelembe venni, hanem a társ- és önszabályozói intézkedéseket is (pl. szerkesztői szabályok, belső charták, önként vállalt kvóták, a kormánnyal kötött megállapodások stb.)

5.1.5 A „politikai pluralizmus a médiában” kockázati terület jogi mutatói

A politikai pluralizmus kockázati területének mutatói azon szabályozói garanciák meglétét és

³⁹ Európa Tanács, R (96) 10. sz. Ajánlás a közszolgálati műsorszolgáltatás függetlenségének szavatolásáról 1996. szeptember 11.; Európa Tanács, CM/Rec (2007)3 sz. Ajánlás a közszolgálati média szerepéről az információs társadalomban 2007. január 31.; UNESCO (2008). Nemzetközi program a média fejlődésért, a médiafejlődés mutatóiért: A média fejlődés értékelésének keretrendszere (International Programme for the Development of Communication, *Media Development Indicators: A Framework for Assessing Media Development*, UNESCO: Párizs, <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001631/163102e.pdf>).

hatékonyságát mérik, amelyek egyfelől lehetővé teszi a médiához való hozzáférést a különböző politikai szereplők és csoportok számára, másfelől védik a köz jogát ahhoz, hogy az megfelelő módon és hiánytalanul juthasson hozzá az információkhoz, valamint politikai nézetek széles palettájához a társadalmon belül. E cél, vagyis a politikailag pluralista média környezet elérése érdekében meg kell találni a kényes egyensúlyt a politikai befolyás és a szerkesztői függetlenség között a média különböző típusaiban. Ez az egyensúly a terjesztés új eszközeinek megjelenésével párhuzamosan, „menet közben” is kialakulhat.

A politikai elfogultság kockázatát mind szerkezeti, mind pedig viselkedési garanciák által is lehet enyhíteni. Az előbbire példa azok a szabályok, amelyek biztosítják a különböző politikai csoportok megfelelő képviseletét a különböző médiavállalatok, vagy médiatanácsok menedzsmentjében, vagy vezetésében, ahol ezeknek részét képezik a politikai képviselők is. A magatartási szabályok előírhatják például a korrek, elfogulatlan és kiegyensúlyozott politikai beszámolókat bemutatását. Az Európa Tanács (2007)2. sz., a médiapluralizmusról és a médiatartalmak sokszínűségéről szóló Ajánlása azt javasolja a tagállamoknak, hogy ösztönözzék, a médiát arra, hogy az a legkülönfélébb médiatartalmakat biztosítsa a köz számára, s ezzel lehetővé tegye a lényegi viták kialakulását, illetve a társadalom valamennyi szegmensének és generációjának széles körű szerepvállalását a közéletben.⁴⁰ Az Ajánlás ugyanakkor hozzáfűzi azt is, hogy mindezt a szerkesztői függetlenség tiszteletben tartása mellett tegyék. Meg kell találni a kényes egyensúlyt a politikai pluralizmus ösztönzése, illetve a médiaügynökségek szerkesztői függetlenségének tiszteletben tartása között. A magánkézben lévő médiavállalkozásoknak joguk van olyan szerkesztői elgondolást követni, amely valamiféle politikai preferenciát mutat.

Ezért nem lehet megkövetelni a pártatlanságot, mint a politikai újságírás feltételét az ilyen típusú médiától. Ugyanakkor még a magánkézben lévő műsorszolgáltatók és lapok által készített politikai beszámolóknak is tárgyilagosságnak és pontosnak kell lenniük. A szerkesztői függetlenséget nem lehet a pontatlan, vagy lejárató beszámolókat „mentségeként” felhozni.

A politikai elfogultságot kezelni lehet azáltal is, hogy megfelelő eszközöket adunk a politikai szereplők és csoportok kezébe ahhoz, hogy aktív résztvevői lehessenek a médiának, s személyesen mutathassák be véleményüket, vagy elképzeléseiket, vagy javítsák ki azok esetleges pontatlan bemutatását.

A válaszadás joga⁴¹ vagy az ennek megfelelő szabályozói jogorvoslati lehetőségek fontos szerepet töltenek be ebben a tekintetben. A politikai elfogultság miatt felmerült aggályok választási kampányidőszakok során megsokszorozódnak.⁴² A médiához való hozzáférés vagy alulreprezentáltság a politikai erők újrafelosztása előtti pillanatokban valószínűleg mélyebb hatást kelt. Ez megmagyarázza, miért kell a választási időszakok során speciális szabályozói garanciákat életbe léptetni – ilyenek pl. a pártatlanságra vonatkozó követelmények a magánkézben lévő műsorszolgáltatók számára, a politikai hirdetésekre vonatkozó szabályok, illetve az ingyenes műsoridő szabályozása a közszolgálati műsorszolgáltatásban. Ezek az előírások gyakran betiltják a politikai hirdetések sugárzását, de legalábbis korlátozzák azt annak érdekében, hogy megakadályozzák, hogy a pénzügyileg erősebb párt aránytalanul több műsoridőhöz jusson és/vagy megakadályozzák, hogy a szerényebb anyagi háttérrel rendelkező politikai csoportok részben, vagy teljesen el legyenek zárva a médiacsatornáktól. A 2008. december 11-én hozott ítéletében ugyanakkor az ECHR (Emberi Jogok Európai Bírósága) úgy határozott, hogy bizonyos speciális esetekben a politikai hirdetések mindenkire vonatkozó betiltása (*blanket ban*) a szólásszabadság megsértésének minősül, mivel gátolhatja a politikai vélemények megfelelő módon történő terjesztését.⁴³

A médiatulajdonlás, illetve a média feletti kontroll túlzott átpolitizáltságát általában jogszabályi eszközökkel lehet kezelni, amelyek biztosítják a politika és a média hatalmának szétválasztását (ide tartoznak pl. azok a szabályok, amelyek kötelezik a műsorszolgáltatókat arra, hogy függetlenek maradjanak a politikai pártoktól).

⁴⁰ Vö. Európa Tanács Rec(2007)2 sz. Ajánlás a médiapluralizmusról és a médiatartalmak sokszínűségéről, 2007. január 31.

⁴¹ Európa Tanács Rec(2004)16 sz. Ajánlás a válaszadás jogáról az új média környezetben.

⁴² Európa Tanács CM/Rec(2007)15 sz. Ajánlás a választási kampányokról készült médiabeszámolókra vonatkozó szabályokról (Magyarázó Jegyzék (2007)155 add).

⁴³ ECHR 2008. december 11., TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti kontra Norvégia

A politikai erők médiába való túlzott beavatkozása elleni védelmet a szerkesztői függetlenséget védő (néha ön-)szabályozói garanciákkal lehet biztosítani. S bár az ilyen garanciákat a nyomtatott média szektorban leggyakrabban az önszabályozói eszközökben lehet megtalálni, azokat az audiovizuális média esetében jogszabályokon keresztül is ki lehet kényszeríteni.

Jogi/szabályozói szempontból az alábbi főbb kockázatokat lehetett behatárolni a szóban forgó területen:

- a szabályozói keretrendszer nem tudja meggátolni a kormányzó párt(ok) politikai hitének, vagy ideológiájának túlzott, vagy kizárólagos megjelenítését a médiában;
- a szabályozó keretrendszer nem tudja meggátolni kiválasztott politikai pártok és ideológiai vélemények túlzott újságírói, vagy szerkesztői preferenciáját és pozitív színben való/propagandista megjelenítését;
- a szabályozói keretrendszer nem tudja meggátolni a társadalomban létező bizonyos politikai, vagy ideológiai vélemények (kisebbségi vélemények, törvényes, de szélsőséges álláspontok) megjelenítésének hiányát;
- a szabályozói keretrendszer nem tudja garantálni a médiafelületek igazságos elosztását a politikailag ellenzékben lévő csoportok számára;
- a szabályozói keretrendszer nem biztosít megfelelő jogorvoslati lehetőséget arra, hogy fel lehessen lépni az ellen, ha (egy politikai erőt) nem megfelelően reprezentál a média (pl. a válaszadás joga)
- a szabályozói keretrendszer nem tudja megakadályozni a politikai szereplők, vagy pártok által finanszírozott és működtetett média túlzott jelenlétét;
- a szabályozói rendszer nem tudja megakadályozni a politikai szereplők tulajdonjoga folytán a műsorstruktúrára nehezedő túlzott politikai nyomást és/vagy a speciális média ügynökségekre nehezedő nyomást országos, vagy helyi szinten;
- a szabályozói és intézményi rendszer nem tudja megakadályozni bizonyos politikai csoportok és ideológiai közösségek nyilvános vitákból és választásokból (szavazásokból) való kimaradását, ami annak eredményeképp következhet be, hogy a kisebbségek véleménye nincs megfelelően reprezentálva a médiában.

A tanulmányban ezeket a kockázatokat mutatókká alakítottuk, amelyek célja, hogy mérjék, vajon léteznek-e ilyen szabályozói garanciák ezeken a területeken, és hatékonyan is működnek-e, vagy léteznek, de nem működnek hatékonyan, illetve egyáltalán nem is léteznek. A mérés eredményétől függően a mutató pontszáma fogja megmutatni, hogy alacsony, közepes, vagy magas kockázati tényezőről van-e szó az adott területen.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mutatók mérése érdekében nem csupán az alkotmányos, valamint a törvény által előírt lépéseket kell figyelembe venni, hanem az esetjogot, továbbá a társ- és önszabályozói intézkedéseket is (pl. etikai kódexek, szerkesztői szabályok, belső charták stb.).

5.1.6 A „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati terület jogi mutatói”

A média kulturális pluralizmusának jogi mutatói azon szabályozói garanciák meglétét és hatékonyságát vizsgálják, amelyek arra szeretnék ösztönözni, sőt akár még kötelezni is a médiát, hogy kellőképpen színes tartalmat nyújtson a közönségnek, amely tükrözi a kultúrák és társadalmi csoportok sokféleségét nem csupán nemzeti, de uniós, sőt akár világszinten is. Ezen a területen akkor merülnek fel a pluralizmusra nézve kockázatos jelenségek, amikor az egyik kultúra, vagy társadalmi csoport jelenléte uralja a médiavállalkozásokat, így azok megfosztják a közönséget a már önmagában is összetett, sokszínű és multikulturális külső világ tárgyilagos bemutatásától.

Az európai kultúrák nem megfelelő bemutatásának problémáját olyan szabályokkal lehet megakadályozni, amelyek az audiovizuális médiára vonatkoznak, harmonizációjuk pedig uniós szintű: ez pedig az európai művekre vonatkozó kvótarendszer.⁴⁴ Ugyanez vonatkozik a független gyártás védelmére⁴⁵ is. A tagállamoknak gyakran hasonló kvótarendszereik vannak érvényben az országos

⁴⁴ Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló Irányelv 4. cikkely Directive (ld. fentebb, 10. lj.).

⁴⁵ Ugyanezen irányelv 5. cikkelye.

televízióban bemutatott saját gyártású művekre és/vagy a rádióban sugárzott saját szerzeményű zenékre, akár a média törvényekben, akár az engedélyezési szerződésekben.

A különböző kulturális és társadalmi csoportok médiában való igazságos megjelenítését többféle módon is el lehet érni: vagy kötelezni lehet a főárambeli média szereplőket arra, hogy fordítsanak kellő figyelmet a különböző csoportok műsoraikban való megjelenítésére, vagy azáltal, hogy elő kell írni számukra, hogy biztosítsanak hozzáférést ezen csoportok számára a műsoridő valamekkora részéhez, illetve lehetővé kell tenni a szóban forgó csoportok számára, hogy saját műsoraikat ezeken a csatornákon keresztül terjeszthessék.

A kormányoknak hathatós politikai intézkedésekkel is ösztönözni kell a különböző kulturális, vagy társadalmi csoportokat célzó és/vagy bemutató műsorok gyártását és terjesztését (pl. állami támogatásokkal). Az Európa Tanács (2007)2 sz. Ajánlása a médiatartalmak sokszínűségéről és a médiapluralizmusról azt javasolja a tagállamok számára, hogy hathatós politikai intézkedéseket határozzanak meg és hajtsanak végre a tartalom sokszínűségének elérése érdekében, mivel azt nem garantálja automatikusan a közönségnek kínált kommunikációs eszközök sokasága.⁴⁶

Az Ajánlás világos utalást tesz az audiovizuális, írott, illetve bármilyen egyéb médiatartalom típus létrehozásának, gyártásának és terjesztésének fontosságára, mivel ezek mind hozzájárulnak a média sokszínűségéhez.

A kulturális és társadalmi kisebbségek maguk is aktív szerepet vállalhatnak saját médiavállalkozásaik létrehozásában. Ez az ún. harmadik szektor (az első szektor a közszolgálati, a második a kereskedelmi média szektort takarja) jelenti a kulturális és társadalmi csoportok médiában való részvételét, és hiteles bemutatását legjobban elősegítő és leghatékonyabban biztosító eszközt. Az Európai Parlament ezért arra hívta fel a tagállamokat, hogy aktívabban támogassák a közösségi médiapluralizmusát, legfőképpen azáltal, hogy a rádió- és televíziófrekvenciát hozzáférhetővé teszik számukra.⁴⁷

Azok a szerkezeti szabályok, amelyek a különböző kulturális és társadalmi csoportok részvételét biztosítják a magánkézben lévő, illetve közszolgálati média szakmai, irányítási, vagy vezető szerveiben, illetve a médiatanácsok, továbbá más tanácsadói testületek munkatársai között, szintén a kulturális pluralizmusra veszélyt jelentő jelenségek megelőzését, vagy enyhítését célozzák. Ahogyan azt az Európa Tanács (2007)2 sz. Ajánlása is elismeri, a tagállamoknak arra is ösztönözni kell a médiát, hogy az fogadjon el, vagy tegyen hangsúlyosabbá egy olyan önként vállalt politikát, amely a kisebbségek helyzetét kívánja előmozdítani belső szervezeteik valamennyi területén, ezzel is elősegítve a társadalom sokszínű összetételének bemutatását és erősítve a társadalmi kohéziót.

Ezért fontos, hogy ne csak a jogszabályi intézkedéseket vizsgáljuk az adott mutató esetében, hanem a belső chartákat és/vagy önként vállalt kötelezettségeket is.

A felhasználói, illetve fogyasztói oldalon a kulturális pluralizmus akkor kerülhet veszélybe, ha egyes gyengébb társadalmi, vagy kulturális csoportoknak nincs a többiekével azonos lehetőségük a média ügynökségekhez való hozzáféréshez. Ennélfogva vizsgálni kell azokat az eszközöket és támogatási rendszereket, amelyek elősegítik a speciális igényel rendelkező csoportok (pl. az idősek, vagy a fogyatékkal élők) hozzáférését a különböző médiatartalmakhoz és szolgáltatásokhoz. Egyes politikai dokumentumok ezt a jelenséget a „digitális megosztottság áthidalásának” nevezik.⁴⁸

Jogi/szabályozói szempontból ezen a területen a következő kockázatokat lehetett megnevezni:

- a szabályozói keretrendszer nem szavatolja maradéktalanul az egyes nemzeti, európai, vagy világkultúrák megfelelő bemutatását;
- a szabályozói keretrendszer nem rendelkezik megfelelő garanciákkal az eredeti műsorok (házon belül készített és/vagy független gyártású művek) bemutatására, ami pedig egyértelműen hozzájárul a kulturális sokszínűség kialakításához;
- a szabályozói keretrendszer nem tartalmaz megfelelő garanciákat a főárambeli médiában megjelenő különböző kulturális és társadalmi csoportok (vallási, nyelvi, etnikai kisebbségek, valamint a nem, a kor, valamilyen fogyatékoság, vagy a szexuális orientáció miatt megkülönböztettek) tárgyilagossági megjelenítésére, különösen a közszolgálati médiában, azon belül

⁴⁶ Európa Tanács CM/Rec(2007)2 sz. Ajánlása a médiapluralizmusról és a médiatartalmak sokszínűségéről, 2007. január 31.

⁴⁷ Európai Parlament, 2008. szeptember 25-i Határozat Az Európai közösségi médiáról.

⁴⁸ Lásd pl. Európa Tanács, CM/Rec(2007)2 sz. Ajánlás a médiapluralizmusról és a média tartalmak sokszínűségéről, 2007. január 31.

is annak irányító testületeiben, valamint műsorstruktúrájában;

- a szabályozói keretrendszer nem tartalmaz elégséges kezdeményezést alternatív médiaformák létrehozására és megvalósíthatóságára, különösen nem a társadalom etnikai, vallási, nyelvi, vagy más speciális igénnyel rendelkező csoportjait kiszolgáló kisebbségi és közösségi médiában;
- a szabályozói keretrendszer nem orvosolja a kisebbségi és közösségi média piaci megjelenésének akadályait, amelyek főként az infrastruktúrához való hozzáférés megakadályozásából, illetve a marginális elérhetőségből erednek; nincsenek továbbá megfelelő politikai eszközök a kisebbségi, vagy közösségi médiába való befektetések támogatására, továbbá hiányoznak azok a közösségi támogatói intézkedések, amelyek célja a média tartalmak gyártóiként és felhasználóiként megjelenő, hátrányos helyzetű kisebbségek kompenzálása;
- nincsenek megfelelő politikai eszközök a médiatartalmakhoz való hozzáférés megkönnyítésére a speciális igényekkel rendelkező társadalmi csoportok számára.

A tanulmányban ezeket a kockázatokat mutatókká alakítottuk, amelyek célja, hogy mérjék, vajon léteznek-e ilyen szabályozói garanciák ezeken a területeken, és hatékonyan is működnek-e, vagy léteznek, de nem működnek hatékonyan, illetve egyáltalán nem is léteznek. A mérés eredményétől függően a mutató pontszáma fogja megmutatni, hogy alacsony, közepes, vagy magas kockázati tényezőről van-e szó az adott területen.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mutatók mérése érdekében nem csupán az alkotmányos, valamint a törvény által előírt intézkedéseket kell figyelembe venni, hanem az esetjogot, továbbá a társ- és önszabályozói intézkedéseket is (pl. etikai kódexek, szerkesztői szabályok, belső charták stb.).

5.1.7 A „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati terület jogi mutatói

A földrajzi pluralizmus kockázati területe szorosan összefügg a kulturális pluralizmus területével. Bizonyos szempontokból – mint pl. a kisebbségek szerepvállalása – a két terület még fedheti is egymást. Ennek a kockázati területnek a jogi mutatói azt hivatottak meghatározni, hogy a földrajzi pluralizmust elősegítő szabályozói keretrendszer létezik-e, és ha igen, hatékonyan működik-e. A mutatók e területre vonatkozó „készlete” meg kell tudja határozni, hogy a helyi és regionális beállítottságú média, illetve a non-profit média kellő figyelmet kap-e.⁴⁹

Az említett médiatípusok – a szerényebb anyagi erőforrásoknak betudhatóan – többnyire hátrányosabb helyzetben vannak, mint az országos média. Ezért fejlődésüket aktívan ösztönözni kell. Különös figyelmet kell fordítani a szerkezeti szempontokra, valamint a tartalmi kötelezettségekre. A legkülönbözőbb vidéki helyszíneknek, beleértve a távoli területeket is, lehetőséget kell teremteni arra, hogy hozzáférjenek a főárambeli médiához. Ezen felül az állannak is olyan lépéseket kell tennie, akár az infrastruktúra biztosításán, akár technikai támogatáson keresztül, amelyekkel valamennyi műsorszolgáltató számára garantálni lehet a maximális földrajzi lefedettséget. Fontos az is, hogy a helyi események is megjelenjenek a médiában, mivel ez segíti mind a helyi sajátosságok megőrzését, mind a társadalom földrajzi sokszínűségének bemutatását. Mindezekon túl az ilyen mértékű lefedettség hozzájárul a helyi szinten megjelenő információs igények kielégítéséhez az élet fontosabb területein. Az ilyen típusú médiatartalmat főleg, de nem kizárólagosan, a társadalom bizonyos csoportjai tudják előállítani a társadalom bizonyos csoportjai számára, mivel ők tudnak megfelelő választ adni a helyi szinten felmerülő speciális igényekre – ez pedig növeli a társadalmi kohéziót és integrációt. Ezt a típusú médiatevékenységet többek között az arányos és igazságos frekvencia elosztással lehet ösztönözni.

A megfelelően kiegyensúlyozott médiakörnyezet, már ami a földrajzi sokszínűség és a társadalomban élő valamennyi csoport megfelelő bemutatását illeti, elengedhetetlen feltétele a valóban plurális média megteremtésének.

Ezen a területen jogi/szabályozói szempontból az alábbi főbb kockázati tényezőket lehetett megnevezni:

⁴⁹ Ahogyan azt az Európai Parlament által 2008 szeptemberében elfogadott, az európai közösségi médiáról szóló határozat is aláhúzza <http://www.cmfe.eu/article.php?id=43>.

- a szabályozói keretrendszer nem tartalmaz megfelelő garanciákat egyes helyi, vagy regionális közösségek médiában való alulreprezentáltságának elkerülésére;
- a szabályozói keretrendszer túl gyenge ahhoz, hogy szavatolja és/vagy támogassa a helyi, vagy regionális média megjelenését (többek között a helyi, vagy regionális közösségeket szolgáló független médiavállalkozások jelenlétének biztosításával; ezen média helyi és regionális sajátosságainak biztosításával (amit a hálózatot létrehozó, vagy csatlakozási megállapodások tiltásán vagy korlátozásán keresztül lehet elérni); a helyi, vagy regionális médiába irányuló befektetések támogatásával, illetve a helyi és regionális média korlátainak megszüntetésével, illetve a problémás területek orvoslásával segítve ezzel a helyi média kábelhálózatokhoz és más platformokhoz való hozzáférést);
- nem megfelelő hozzáférés a médiához és a terjesztési rendszerekhez a földrajzi helyzetnek betudhatóan (pl. a közszolgálati csatornák és szolgáltatások általános lefedettségének hiánya);
- a szabályozói keretrendszer nem tartalmaz garanciát a helyi, vagy regionális közösségeket képviselő újságíróknak és média vezetőknek a jelenlétére és tevékenységére;
- a szabályozói keretrendszer nem tartalmaz garanciát a helyi, vagy regionális közösségek megjelenítésére a közszolgálati médiában;
- a szabályozói keretrendszer semmilyen garanciát nem tartalmaz a helyi és regionális műsorok gyártásának biztosítására.

A tanulmányban ezeket a kockázatokat mutatókká alakítottuk, amelyek célja, hogy mérjék, vajon léteznek-e ilyen szabályozói garanciák ezeken a területeken, és hatékonyan is működnek-e, vagy léteznek, de nem működnek hatékonyan, illetve egyáltalán nem is léteznek. A politikák és támogatói intézkedések (pl. állami támogatások) értékelésekor a leginkább helyénvaló kérdés az az, hogy ezek a támogatói intézkedések és/vagy politikák megfelelően vannak-e kialakítva, hiányosan vannak kialakítva, vagy egyáltalán nem is léteznek. A mérés eredményétől függően a mutató pontszáma fogja megmutatni, hogy alacsony, közepes, vagy magas kockázati tényezőről van-e szó az adott területen.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mutatók mérése érdekében nem csupán a törvény által előírt lépéseket kell figyelembe venni, hanem az esetjogot, továbbá a társ-és önszabályozói intézkedéseket is (pl. etikai kódexek, szerkesztői szabályok, belső charták stb.).

5.1.8 A „további kockázati területek: terjesztés” jogi mutatói

A tanulmány első szakaszában a jogi területtel foglalkozó csapat külön kategóriába csoportosította a terjesztéshez kapcsolódó kockázatokat és mutatókat. A „terjesztés, mint további kockázati terület” kategóriában megnevezett jogi mutatók azon szabályozói és politikai intézkedések meglétét és hatékonyságát kívánják mérni, amelyek célja, hogy megoldást kínáljanak a terjesztés folyamatának, illetve a terjesztési infrastruktúrának a gyenge láncszemeire, mivel ezek veszélyt jelentenek a médiapluralizmusra, továbbá elősegítsék a hálózatok, vagy terjesztési rendszerek általános lefedettségét, illetve az azokhoz való hozzáférést.

Az elmúlt években sok intézkedést fogadtak el és hajtottak végre hatékonyan, főként az elektronikus kommunikáció területén annak érdekében, hogy meg lehessen akadályozni pl. a függőleges hálózatok működtetőit abban, hogy diszkriminatív módon járjanak el egy harmadik fél által létrehozott tartalommal szemben, továbbá, hogy elő lehessen segíteni bizonyos tartalmakhoz való általános hozzáférést és az interoperabilitást.⁵⁰

Bár ezen intézkedések célja elsősorban a hatékony verseny ösztönzése és a versenyt torzító folyamatok orvoslása, nem lehet tagadni azt sem, hogy mellékhatásai gyakran a médiapluralizmusra is jó hatással vannak.

Ezen a területen jogi/szabályozói szempontból az alábbi főbb kockázati területeket lehetett meghatározni:

- nincsenek szabályozói garanciák annak biztosítására, hogy a nyilvánosság hozzáférjen (az

⁵⁰ Lásd Európai Bizottság Comission Staff Munkadokumentum Médiapluralizmus az Európai Unió tagállamaiban 2007. január 16., SEC(2007)32, 13–15.

elektronikus kommunikációs hálózatokon keresztül) azokhoz a műsorsugárzási csatornákhöz, amelyek – vélemények szerint – általános érdekeket képviselnek;

- a szabályozói/versenytörvények nem tudják megakadályozni a visszaélésre lehetőséget adó helyzeteket, vagy viselkedést, nem tudják orvosolni az elektronikus kommunikáció piacáról hiányzó versenyt, továbbá nem tudják meggátolni a digitális folyamatokat lassító helyzetek kontrolljához kapcsolódó visszaéléseket;
- nincsenek hatékony szabályozói garanciák az interoperabilitás súlyos problémáinak megoldására
- nincsenek speciális intézkedések a média széleskörű terjesztésére, illetve a felhasználók számára a médiafogyasztás korlátainak csökkentésére pl. könyvtárakon keresztül;
- nincsenek speciális intézkedések az internethez/szélessávhoz való hozzáférés megkönnyítésére a fejletlen, vagy távoli területeken élők, illetve olyan állampolgárok számára, akiket a piac nem tud normális piaci feltételek mellett kiszolgálni;
- nincsenek olyan speciális intézkedések, amelyek megakadályoznák azt a helyzetet, amikor a társadalom bizonyos szegmenseit (pl. a távoli területeken élőket) a terjesztői rendszerek nem tudják a hagyományos piaci feltételek mellett kiszolgálni.

A tanulmányban ezeket a kockázatokat mutatókká alakítottuk, amelyek célja, hogy mérjék, vajon léteznek-e ilyen szabályozói garanciák ezeken a területeken, és hatékonyan is működnek-e, vagy léteznek, de nem működnek hatékonyan, illetve egyáltalán nem is léteznek. A tanulmány második szakaszában ezeket a mutatókat az előbbieken már említett kockázati területekben összegeztük.

5.2 Társadalmi-demográfiai mutatók

A társadalmi-demográfiai mutatókat négy különböző kockázati területen azonosítottuk: a média politikai pluralizmusának, kulturális pluralizmusának, földrajzi pluralizmusának, illetve a médiatípusok és -műfajok pluralizmusának területén.

A kockázatok alább található elemzését mind a négy területen egy sztenderd struktúrát követve mutatjuk be:

- bevezetés;
- kockázatok;
- mutatók és módszerek;
- adatforrások.

Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a módszerek részletes leírását (beleértve a mintavételi technikákat, a kvantitatív, valamint kvalitatív módszereket) a Felhasználói Útmutató tartalmazza. (I. sz függelék)

5.2.1 A „médiatulajdonlás és a média feletti kontroll pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatói

Köszönhetően annak, hogy ezen a területen nagy az átfedés a társadalmi-demográfiai és gazdasági mutatók között, ezért úgy döntöttünk, hogy csak a gazdasági mutatókat tartjuk meg és ejtjük a tulajdonlásra vonatkozó társadalmi-demográfiai mutatókat. Ez alól voltak kivételek, amelyeket más kockázati területeken helyeztünk el.

5.2.2 A „médiatípusok és -műfajok pluralizmusa” kockázati területének társadalmi-demográfiai mutatói

5.2.2.1 Bevezetés

A hagyományos műsorszolgáltatási médiát egyre nagyobb mértékben kezdik kiegészíteni az új médiaformák, amelyek az elmúlt évtizedben terjedtek el igen jelentős mértékben, köszönhetően a digitalizáció és egybeolvadás (konvergencia) jelenségének. Miközben a kereskedelmi média szektorában az új médiaplatformok, termékek és szolgáltatások egyre gyorsabban asszimilálódnak és terjednek el, a közszolgálati média sok országban még mindig csak lassú haladást mutathat fel a digitális átmenet terén.⁵¹ A közszolgálati műsorszolgáltatásban a digitalizációnak, illetve az új platformok felé való elmozdulásnak, továbbá a gyártási módszereknek és szolgáltatásoknak kéz a kézben kellene haladniuk a legbelső szervezeti-szerkezeti változásokkal és a feladatok felosztásával annak érdekében, hogy létrejöhessen egy multimédia központú szervezeti struktúra. Ezért a közszolgálati média belső tervében az új média szolgáltatások kínálatának stratégiai megközelítésére van szükség, amit a foglalkoztatási és munka struktúra alkalmazásán keresztül kell elérni – ennek mérése pedig lényeges mutatóként szolgál a média típusok és műfajok pluralizmusának területén.

A közszolgálati média hiánya, vagy alulreprezentáltsága az új médiában, a pluralizmus szempontjából mindenképp kockázatként értékelendő, mérni pedig az új média szolgáltatásban álló alkalmazottak arányán, illetve az annak szentelt finanszírozás mértékén keresztül lehet. Ugyanakkor a közszolgálati műsorszolgáltatás új médiabeli túlreprezentáltságát is ellensúlyozni kell, mivel ez a szóban forgó területen már meglévő, vagy most kialakuló magán kezdeményezésekre jelenthet veszélyt.⁵²

Ezt a kockázatot a médiapluralizmus mutatója (MPM) is méri egy olyan mutató segítségével, amely jelzi a koncentráció mértékét az internetes tartalom biztosításán belül.

Létezik egy másik olyan terület, ahol az új médiaszolgáltatások előmozdíthatják a média típusok és műfajok pluralizmusát, ez pedig a nyilvánosságnak az interaktív szolgáltatásokon keresztüli részvétele a médiában. A digitális környezetben nemcsak a szolgáltatóknak, de a politikai döntéshozóknak is egy újfajta, proaktív és az új médiára kidolgozott megközelítést kell alkalmazniuk a kereskedelmi és közszolgálati médiában egyaránt, amely lehetővé teszi a nézők/hallgatók (vagyis a nyilvánosság) részvételének növelését az ilyen típusú szolgáltatások asszimilációjában, terjesztésében és az azokra való reagálásban.

Lényeges, hogy az online média olyan szolgáltatásokat és platformokat is biztosítson, amelyek lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy visszajelzést adjanak, javaslatokat tegyenek, illetve – ha kell – panasszal éljenek a nyilvános online szférában. Ezért foglaltuk a társadalmi-demográfiai mutatók közé, még hozzá a média típusok külső kínálati oldalán, azon online médiaformák elérhetőségének értékelését, amelyek teret biztosítanak a nyilvánosan hozzáférhető kommenteknek, észrevételeknek, vagy kifogásoknak.

5.2.2.2 Veszélyek

Társadalmi-demográfiai szempontból a médiatípusokra és műfajokra leleselkedő veszélyeket a belső (munkaerő) és a külső kínálat kockázati területek szintjén közelítettük meg. A veszélyek között az

⁵¹ Lásd Európa Tanács, CM/Rec(2007)3 sz. Ajánlás a közszolgálati média feladatáról az információs társadalomban 2007. január 31.

⁵² Lásd pl. azt a nemrégiben történt esetet, amikor a BBC Trust elutasította a BBC javaslatát, amely értelmében a vállalat egy, helyi hírekről beszámoló weboldal hálózatot szeretett volna újtárra indítani, amely videotartalmakat kínált volna. Indoklásként a Trust azt hozta fel, hogy a hálózat nem javítaná olyan mértékben a nézőknek biztosított szolgáltatásokat, ami igazolná akár a licencdíjak ilyen irányba történő befektetését, akár a kereskedelmi médiára gyakorolt negatív hatást. Az Ofcom által lefolytatott piaci hatásmérés arra a következtetésre jutott, hogy a helyi videokinálatnak köszönhető legvalószínűbb piaci hatás várhatóan negatív lesz a hírlapkiadók esetében, akiket több más szereplő mellett leginkább érintett volna a kezdeményezés. Az Ofcom úgy vélte, hogy a terv várhatóan jelenősen csökkenti majd a már meglévő kereskedelmi szolgáltatók bevételeit, és gátolja a helyi kereskedelmi média további, az online helyi hírekhez, sportbeszámolókhöz és időjárési szolgáltatásokhoz kapcsolódó innovációját. A témáról további információ a BBC Trust és az Ofcom weboldalain található: http://www.bbc.co.uk/bbctrust/news/press_releases/2008/local_video_prov.html, http://www.ofcom.org.uk/research/tv/bbcmias/mia_localvideo/.

alábbiak szerepelnek:

- ha a közszolgálati média hiányzik az új médiaszolgáltatásokból, vagy elégtelen mértékben van jelen azokban, akkor ez a belső, vagy kínálati oldalra nézve jelent kockázatot;
- ha az online média nem fordít kellő figyelmet a nyilvánosság szerepvállalására, akkor ez a külső/kínálati oldalra nézve jelent kockázatot.

5.2.2.3 Mutatók és módszerek

Az alábbi lista tartalmazza a „médiatípusok és -műfajok pluralizmusa” kockázati területhez kapcsolódó társadalmi-demográfiai mutatókat és az ahhoz köthető módszereket.

KOCKÁZAT	LEGFŐBB MUTATÓ	A MÉRÉS MÓDSZERE
A közszolgálati média elégtelen szintű szerepvállalása az új médiában	Az új médiaszolgáltatásokban dolgozó munkaerő aránya	Az új média-ágazatban dolgozó teljes-és részmunkaidős alkalmazottak/a teljes munkaerő létszám
Nem fordítanak kellő figyelmet a nyilvános részvételére	Az olyan online média formák aránya, amelyek teret biztosítanak a nyilvánosan is hozzáférhető kommenteknek, észrevételeknek, kifogásoknak	A 20 legnépszerűbb online médiaforrás által nyújtott tartalom elemzése

5.2.2.4 Adatforrások

A „médiatípusok és -műfajok pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatóinak adatforrásai a következők voltak:

Elsődleges források:

Az országos (média, távközlés, vagy műsorszolgáltatás) szabályozói hatóságainak éves jelentései, link az alábbi keresztül: EPRA (European Platform of Regulatory Authorities) <http://www.epra.org/content/english/index2.html>.

Cégregiszter a közszolgálati média szolgáltatásainak és platformjainak szerkezeti megosztásáról szóló adatokról, valamint a közszolgálati média által már elfogadott új médiaformákról szóló adatok (azaz, hogy a közszolgálati média átvette-e a multimédia orientált szervezeti felépítést), továbbá a digitális infrastruktúráról szóló adatok (olyan platformok, formátumok, termékek és szolgáltatások, amelyeket a közszolgálati média a műsorgyártásban, átjátszásban, vagy adattárolási tevékenysége során már alkalmaz).

A közszolgálati média új média szekcióinak elsődleges foglalkoztatási adatai:

- foglalkoztatási adatok a közszolgálati televízió és rádió intézményeinél dolgozókról
- a közszolgálati médiában dolgozó alkalmazottak képzéséről és feladatairól szóló statisztikai összesítők, beleértve a közszolgálati média belső hierarchikus szerkezetében betöltött pozíciókat (többnyire a nemzeti közszolgálati bizottságok adatbázisaira, illetve a médiaiparág kutatási központjaira támaszkodva)

Elsődleges adatok a nyilvánosan is hozzáférhető észrevételeknek és kifogásoknak teret adó online médiáról:

- a média szervezetek által végzett nézői kutatások eredményei
- a nézői szerepvállalást lehetővé tevő online csatornákat biztosító médiaszervezetek adatai
- az online formában tett kifogásokra válaszoló médiaszervezetek adatai
- az elektronikus szólásszabadságért és az információhoz való hozzájutásért/annak átláthatóságáért küzdő civil társadalmi csoportok adatai illetve az általuk készített jelentések

A módszertani kérdésekhez kapcsolódó politikai dokumentumok és tanulmányok

Európa Tanács (2007). CM/Rec(2007)3 sz., Miniszteri Bizottsági Ajánlás a közszolgálati média feladatáról az információs társadalomban

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089759>

Dahlgren, P. (2009). *Media and Political Engagement: Citizens, Communication and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dahlgren, P. (Ed.) (2007). *Young Citizens and New Media: Learning for Democratic Participation*. New York: Routledge.

Murdock, G. (2005). Public Broadcasting and Democratic Culture: Consumers, Citizens and Communards. In J. Wasko (Ed.) *A Companion to Television* (74–196 old.). Blackwell Publishing.

Gunn, S. E. (2008). Redefining Public Service Broadcasting: Multi-Platform Participation.

Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies, Vol. 14, 1, 105-120
<http://con.sagepub.com/cgi/content/abstract/14/1/105>.

Norris, P., & Pauling, B. (2008). *The Digital Future and Public Broadcasting. A research report prepared for NZ On Air*, http://www.nzonair.govt.nz/files/general/digi_norr-paul_08.pdf.

Peer, L. (2007). *The former audience and the future public: Conceptualizing and measuring new media use and its potential for democracy*. Az Amerikai Politika Tudományi Társaság éves ülésére összeállított és bemutatott jelentés. Az eseményre a Hyatt Regency Chicago-ban, illetve a Sheraton Chicago Hotel Towers-ben Chicago-ban került sor. Részletek itt:

http://www.allacademic.com/one/prol/prol01/index.php?cmd=prol01_search&offset=0&limit=5&multi_search_search_mode=publication&multi_search_publication_fulltext_mod=fulltext&textfield_submit=true&search_module=multi_search&search=Search&search_field=title_idx&fulltext_search=The+former+audience+and+the+future+public%3AConceptualizing+and+measuring+new+media+use+and+its+potential+for+democracy

du Plessis, R., & Li, X. (2004). *Cross-Media Ownership and Its Effect on Technological Convergence of Online News Content – A Content Analysis of 100 Internet Newspapers*. A Nemzetközi Kommunikációs Társaság éves ülésére összeállított jelentés, New Orleans Sheraton, New Orleans. Részletek itt: http://www.allacademic.com/meta/p113386_index.html.

Sukosd, M., & Isanovic, A. (Eds.) (2008). *Public Service Television in the Digital Age: Strategies and Opportunities in Five South-East European Countries*. Sarajevo: Media Center. <http://www.seenpm.org/new/index.php?id=67>.

5.2.3 A „média politikai pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatói

5.2.3.1 Bevezetés

A média politikai pluralizmusa kifejezés a különböző politikai és ideológiai-társadalmi csoportok nézeteinek, véleményének és érdekeinek a médiában való tárgyilagos megjelenítését és kifejeződését jelenti (beleértve a kisebbségi véleményeket és érdekeket is). Ennélfogva maga a kifejezés kettős értelmű: magában foglalja egyrészt valamennyi társadalmi szegmens – illetve a hozzájuk köthető valószínűsíthetően nagyon különböző politikai és ideológiai nézetek, valamint érdekek – képességét és lehetőségét⁵³ arra, hogy eljussanak a nagy nyilvánossághoz a média különböző eszközein keresztül (akár úgy, hogy az adott szegmens tulajdonosa, vagy társult tagja egy adott médiavállalkozásnak, vagy úgy, hogy annak egy harmadik fél a tulajdonosa); másrészt maga a fogalom utalhat a médiában megjelenő, vagy a média által bemutatott politikai és ideológiai nézetekre, véleményekre is.

Tekintettel arra a potenciáljára, miszerint ezen szegmensek mindegyikét határozottan be tudja mutatni, a politikai pluralizmus a médiapluralizmusának egyik lényegi eleme és elengedhetetlen

⁵³ A politikai pluralizmus eme definíciója szerint a „társadalmi szegmensek” kifejezés a társadalmi jellemzők kulturális pluralizmusán túlmutató jelenségeket értjük. Így a „társadalmi szegmensek” kifejezés a hasonló társadalmi jellemzőkkel bíró társadalmi csoportokat jelöli (ilyen lehet a társadalmi osztály, a kor, vagy bármi más, ami a kulturális pluralizmus szempontjából nem annyira lényeges, ám speciális politikai érdekek, szervezetek (pl. szakszervezetek, ifjúsági szervezetek), vagy társalmi szerepvállalás létrejöttének alapját képezhetik.

(elő)feltétele bármelyik demokratikus társadalom működésének, illetve a demokrácia megóvásának, ugyanakkor az állampolgárok megfelelő szintű informáltságának is.

A politikai pluralizmust többféle szempontból lehet vizsgálni és értékelni: belső pluralizmus (tartalmi, kínálati oldal), külső pluralizmus (tulajdonviszonyok, kínálati oldal), vagy nézői pluralizmus (állampolgárok, felhasználók oldala).

- A belső politikai pluralizmus (a média kínálat/tartalom szintjén) a politikai/ideológiai nézetek sokszínűségének különböző média műsorokban való megjelenésére, illetve azok bemutatására, illetve arra utal, hogy a média milyen mértékben tudja bemutatni egy társadalom teljes politikai spektrumának nézeteit, véleményét;
- a külső politikai pluralizmus a média tulajdonosainak politikai szerepvállalására, kapcsolataira utal, de kiterjed a tulajdonosok politikai kapcsolatoktól való függőségére (függetlenségére), a politikai aktivitásra/inaktivitásra, a kormányzat anyagi támogatásának mértékére, az irányítás feletti kontrolljára, valamint a bizonyos típusú politikai tulajdonlás dominanciájára, illetve/vagy a bizonyos média ügynökségekre gyakorolt nyomás mértékére is, pl. inkább a televízióra és újságokra, semmint a rádióra, vagy az internetre nehezedő nyomás;
- a „közönség, vagy felhasználók” politikai pluralizmusa az állampolgároknak arra a lehetőségére („akarat, vagy kezdeményezés” értelemben), illetve képességére (azaz „készség” értelemben) utal, amellyel egyrészt hozzáférnek a médiához, másrészt kritikusan értékelni, fogyasztani illetve hasznosítani is tudják azt, a médián keresztül terjesztett politikai meggyőződések és vélemények kivonatolásán, elemzésén és/vagy az azokkal való azonosuláson keresztül.

A médiapluralizmus politikai pluralizmussal összefüggő vetületének hatékony elemzéséhez a három dimenziót egymással szorosan összekapcsolódó tényezőként kell kezelni, illetve figyelembe venni, értékelni azokat pedig az egymással való kölcsönhatás szintjén érdemes, nem pedig külön-külön.

Ezen felül a politikai szereplőkre való utalásokban helyet kell kapjanak a hagyományos politikai szereplők, (így pl. kormányok, politikai pártok, politikusok, politikai tanácsadók és politikai szakértők), illetve a „nem hagyományos” politikai szereplők (nem kormányzati szervezetek, aktivisták, érdekcsoportok és szakszervezetek) is.

5.2.3.2 *Veszélyek*

A média politikai pluralizmusára leselkedő veszélyek a következők.

A BELSŐ/KÍNÁLATI kockázati területen (vagyis a társadalomban jelen lévő politikai érdekek és ideológiák sokféleségének bemutatása a különböző médiatípusok számára létrehozott és csomagolt tartalom szerkezetének, a létrehozás folyamatának és eredményének vonatkozásában):

- a kormányzó párt(ok) politikai hitének és ideológiájának bemutatása, vagy népszerűsítése túlzott, vagy kizárólagos szerepet kap a médiában; újságírói, vagy szerkesztői preferenciák jellemzik a médiát, a kiválasztott politikai pártok és ideológiai vélemények pozitív/negatív propagandisztikus bemutatást kapnak;
- a politikai ellenzéki csoportok nem kapnak médiafelületet, vagy ha kapnak, akkor nagyon keveset, korlátozzák a válaszadás jogát, illetve az alternatív politikai programok népszerűsítését
- bizonyos a társadalomban jelenlévő politikai, vagy ideológiai vélemények és állásfoglalások bemutatása teljesen hiányzik, vagy nem megfelelő mértékű (beleértve a politikai palettán megjelenő szélsőséges véleményeket);
- bizonyos politikai csoportok sztereotipikus, elfogult, vagy diszkriminatív megjelenítése a médiában, beleértve az etnikai hovatartozásra, vallásra, nemi hovatartozásra, korra, fogyatékosagra, szexuális beállítottságra és környezetvédelmi kérdésekre alapozott politikai kezdeményezéseket;
- a médiatartalomra közvetlen hatást gyakorol a tudósítók, producerek és szolgáltatók ideológiai véleménye;
- a média szakértői által képviselt különböző vélemények és nézetek bemutatásának teljes

hiánya, vagy hiányos bemutatása, ideértve a kisebbségi véleményeket is (fontos szempontok, keretrendszerek és napirendi pontok hiányoznak a hír-és egyéb műsorokból);

- a politikai kisebbséget, vagy ellenzékét képviselő újságírók és médiavezetők megjelenítésének hiánya, vagy minimális szintű bemutatása a médiában;
- bizonyos politikai csoportok és ideológiai közösségek távolmaradása a politikai vitáktól és a választásoktól (szavazástól), ami a kisebbségi vélemények médiabeli alulreprezentáltságának, köszönhető;
- politikai és ideológiai nézetek különálló és kizárólagos bemutatásának gyakorlata olyan egyedi/különálló média ügynökségek által, amelyek pl. nyíltan egy bizonyos politikai párt ideológiája, vagy véleménye mellett kötelezték el magukat.

A KÜLSŐ/KÍNÁLATI oldal kockázati területe (vagyis egyfelől bármilyen olyan eszköz, hálózat, vagy mechanizmus tulajdonviszonya, vagy az azok irányítása felett gyakorolt kontroll, amelyek a médiatartalmak és -szolgáltatások létrehozására, továbbá a nyilvánossághoz, illetve a kapcsolódó alkalmazásokhoz való eljuttatására jöttek létre, másfelől a médiatartalmak és -szolgáltatások létrehozása és kínálata feletti politikai/ideológiai kontroll):

- a politikai szereplők, pártok, vagy az állami tulajdonban lévő média által finanszírozott és irányított média túlzott jelenléte;
- ugyanazon politikai szereplők, csoportok, vagy politikai pártokhoz köthető magánszemélyek tulajdonában lévő különböző médiavállalkozások túlzott piaci jelenléte, vagy a nézőkre gyakorolt túlzott befolyás;
- a műsorstruktúrára gyakorolt túlzott politikai nyomás, ami a politikához köthető tulajdonviszonyoknak és/vagy az egyes médiavállalkozásokra országosan, vagy helyi szinten gyakorolt politikai nyomásnak az eredménye;
- túlzott politikai/ideológiai nyomás és/vagy kontroll a tartalomgyártás és -terjesztés szintjén, ami a politikához kapcsolható tulajdonviszonyoknak és/vagy a bizonyos médiatartalmak gyártására és terjesztési lehetőségeire gyakorolt nyomásnak köszönhető.

A FELHASZNÁLÁS kockázati területének (ami nem más, mint az állampolgárok képessége és készsége arra, hogy hozzáférjen a médiához és annak aktív fogyasztójává, vagy felhasználójává váljon) veszélyei:

- a nézők olyan értelemben vett politikai sebezhetősége, ami az állampolgárok politikai írástudatlanságának tudható be – ez tükröződhet abban, hogy az állampolgárok képesek-e olyan műsorokat és információkat „igényelni” maguknak, amit aztán később, választások során alkalmazni tudnak egyes politikuskok megválasztására/”megbüntetésére” – ezt egyfajta képességnek (vagy a képesség hiányának) lehet tekinteni ahhoz, hogy az állampolgárok aktívan tudják alkalmazni a médiát politikai információk megszerzésére és tudatos döntéshozatalra;
- a nézők egyoldalú/elfogult ideológiai befolyásolása a médiában megjelenő elfogult politikai propagandán keresztül;
- az állampolgárok politikai preferenciájának befolyásolása a médiavállalkozások tulajdonosainak politikai hitvallásán keresztül.

5.2.3.3. Mutatók és módszerek

Az alábbi lista a „média politikai pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatóit és az azokhoz kapcsolódó módszereket tartalmazza.

KOCKÁZAT	FŐ MUTATÓ	MÉRÉS MÓDSZERE
Politikai elfogultság a médiában	A médiában bemutatott (elhangzó) különböző politikai és ideológiai nézetek és érdekek aránya	Kvantitatív tartalomelemzés a különböző politikai nézeteket valló szereplők és csoportok arányának mérésére, a szereplők, 4 csoportra – kormány, kormányzó pártok, ellenzéki pártok és egyéb politikai és ideológiai csoportok – történő felosztásával
Politikai elfogultság a médiában	Bizonyos politikai szereplők médiában való domináns (pozitív, vagy negatív) ábrázolásának jelei	Az egyes politikai szereplők médiabeli ábrázolásának megadott időn keresztül történő tartalmi elemzése, egy kiválasztott médiatípusokból és médiaügynökségekből álló mintán. Ez magában foglalja kvalitatív módszerek alkalmazását is az uralkodó (pozitív, vagy negatív) megjelenítési minta értékelésére. Az értékelést egy szakértői panel végzi a tartalom elemzése alapján
Politikai elfogultság a médiában	Tényfeltáró tudósítások sorának jelei, amelyek különböző politikai szereplők vagy csoportok titkos tevékenységéről számolnak be	Az értékelést egy szakértőkből álló panel végzi egy ellenőrző lista alapján
Politikai elfogultság a médiában választási időszakok/kampányok során	Annak a mértéke, hogy az állampolgárok és politikai csoportok mennyire (sikeresen) tudtak kifogással élni a politikai tudósítások elfogultsága miatt a médiánál, illetve az önszabályozói testületeknél, választási kampányidőszakok alatt	Az értékelést egy szakértőkből álló panel végzi egy ellenőrző lista alapján
Politikai elfogultság a médiában választási időszakok/kampányok során	A pártosság és politikai elfogultság szintjének jelei a médiában választási kampányok ideje alatt	Választási beszámolóok tartalmának elemzése kiválasztott média típusok és ügynökségek mintáján. Magában foglalja kvantitatív módszerek alkalmazását a választási versenyben résztvevő pártok és jelöltek bemutatásának mérésére és összehasonlítására
A média tulajdonviszonyainak /kontrolljának túlzott átpolitizáltsága	A nyilvánosság hozzáférése a média tulajdonosainak politikai kapcsolatairól szóló adatokhoz	Egy ellenőrző listára épülő átláthatósági teszt, amely feltárja a média tulajdonosok politikai kapcsolataival összefüggő adatainak hozzáférhetőségét
A média tulajdonviszonyainak /kontrolljának túlzott átpolitizáltsága	A médiapiac egészén jelenlévő média tulajdonosok speciális politikai kapcsolatainak aránya a nézői részesedést alapul véve, beleértve a politikai pártok, politikusok, politikai csoportok kezében lévő médiavállalkozásokat	Külső pluralizmus teszt: esettanulmány a médiatulajdonosok politikai kapcsolatainak bizonyítékairól. A tanulmány a médiatípusok és ügynökségek egy kiválasztott mintájának tulajdonviszonyaira összpontosít. A tanulmánynak része az egyes politikai pártok, politikusok, vagy politikai csoportok, illetve politikai kapcsolatokkal rendelkező személyek kezében lévő médiavállalkozások arányának elemzése

A média tulajdonviszonyainak /kontrolljának túlzott átpolitizáltsága	Az állami tulajdonban lévő média aránya a médiapiac egészén a nézői részesedést alapul véve	Esettanulmány a média állami tulajdonlásának bizonyítékairól. A tanulmány a médiatípusok és ügynökségek egy kiválasztott mintájának tulajdonviszonyaira összpontosít és részét képezi egy, az állam kezében lévő médiavállalkozások arányáról készített elemzés a nézői részesedést alapul véve
A média tulajdonviszonyainak /kontrolljának túlzott átpolitizáltsága	Az állami hirdetések terjesztésében tapasztalható diszkrimináció, amely a kormányzó politikai pártok, vagy politikai kapcsolatokkal rendelkező csoportok kezében lévő média favorizálásában, illetve a média kritikusainak megbüntetésében nyilvánul meg	Állami hirdetések tesztje: esettanulmány az állami hirdetések terjesztéséről, kiválasztott médiatípusok és ügynökségek mintáján keresztül. A tanulmány az állami hirdetések mennyisége és a nézői részesedés közötti arányokra összpontosít.
Elégtelen mértékű szerkesztői függetlenség	A médiában dolgozók és a munkaadók munkajogi érdekképviselője szakmai szervezeteken keresztül valósul meg, amelyek tagságában a szakmabeliek és a kiadók nagy száma képviselheti magát	Esettanulmány a munkaügyi kérdésekről a média szektorában: a tanulmány a munkabiztonságra, a bérek szintjére, a munkaügyi kérdéseket szabályozó eszközök hatékonyságára, továbbá az újságírók és média munkaadók érdekképviselői szerveinek jelenlétére összpontosít
Elégtelen mértékű szerkesztői függetlenség	A szerkesztők és média tulajdonosok közötti konfliktusok jelenléte, ami a média politikai célú felhasználása, illetve annak kísérlete miatt jön létre	Szakértői panel a szerkesztők és médiatulajdonosok közötti konfliktusok kivizsgálására, amely konfliktusok a média politikai célú felhasználása, illetve annak kísérlete miatt jönnek létre
Elégtelen mértékű szerkesztői függetlenség	Szakmai szervezetek jelenléte, amelyek a szerkesztői függetlenség és a szakmai standardok tiszteletben tartásához nyújtanak támogatást	Szakértői panel a.) a szerkesztői függetlenséget védő mechanizmusok tárházáról és azok hatékonyságáról, b.) a szerkesztők és média tulajdonosok közötti konfliktusokról, amelyek a média politikai célú felhasználásának kísérlete miatt jönnek létre, és c.) szakmai szabványok jelenlétéről
A közszolgálati média (KM) elégtelen mértékű függetlensége	A KM függetlenségének szintje, tekintettel az azt irányító testület kinevezésének folyamatára és annak összetételére /valamennyi (parlament) politikai csoport egyenlő/arányos jelenlétének szintje az azt irányító testületekben	Szakértői panel a KM irányító testületeinek függetlenségéről, tekintettel a jogi keretrendszerekre és azok végrehajtására, ami a testület kinevezési folyamatát és összetételét illeti. A tanulmány részét képezi a fenti függetlenségi mutatók kvantitatív értékelése
A közszolgálati média (KM) elégtelen mértékű függetlensége	A KM függetlenségének szintje a finanszírozási mechanizmusok tekintetében	Szakértői panel a finanszírozási mechanizmusokról, amelyek lehetővé teszik a kormány (a kormányban jelen lévő politikai csoportok) számára, hogy nyomást gyakoroljanak a KM-ra, pl. az előfizetői díjak mértékéről szóló döntési folyamatokra, a közvetlen állami finanszírozás arányára, vagy a KM-ban dolgozók bérének mértékére

<p>A közszolgálati média (KM) elégtelen mértékű függetlensége</p>	<p>A KM függetlenségének szintje a kulcspozíciót betöltők kinevezési és elbocsátási mechanizmusának tekintetében /Annak jelei, hogy a kormányváltásokkal párhuzamosan cserélődnek-e a fontosabb szerkesztői tisztségeket betöltők, valamint a KM vezetésének tagjai is</p>	<p>Szakértői panel a KM szerkesztői függetlenségéről különös tekintettel a kulcspozíciót betöltők kinevezési és elbocsátási mechanizmusára, illetve annak jeleire, hogy a kormányváltásokkal párhuzamosan cserélődnek-e az abban dolgozók, továbbá a KM-hoz a különböző politikai csoportoktól eljutó panaszok sokféleségére</p>
<p>A hírügynökségek elégtelen szintű pluralizmusa</p>	<p>Az egymással versenyben lévő hírügynökségek száma és függetlenségének mértéke</p>	<p>Szakértői panel az egymással versenyben lévő hírügynökségek soráról, az állami tulajdonlás szintjéről, ill. az állami tulajdonban lévő ügynökségek függetlenségéről A tanulmány elemzi a versenyben jelen lévő hírügynökségek jelenlétének bizonyítékait</p>
<p>A hírügynökségek pluralizmusának elégtelensége</p>	<p>Az állami tulajdonlás szintje a hírügynökségekben, illetve az állami tulajdonban lévő hírügynökségek függetlensége</p>	<p>Szakértői panel az egymással versenyben álló különböző hírügynökségekről, az állami tulajdonlás és a függetlenség mértékéről, az állami tulajdonú vállalkozások esetében. A tanulmány a piacon versengő hírügynökségek jelenlétének elemzésén alapul</p>
<p>A hírügynökségek pluralizmusának elégtelensége</p>	<p>A politikai kapcsolatokkal rendelkező televíziós és rádiós terjesztési hálózatok diszkriminációja</p>	<p>Szakértői panel a politikai kapcsolatokkal rendelkező televíziós és rádiós terjesztési hálózatok tulajdonosainak diszkriminatív lépéseiről</p>
<p>A hírügynökségek pluralizmusának elégtelensége</p>	<p>A nyomtatott média politikai összefonódásokkal jellemezhető terjesztési hálózatainak diszkriminációja</p>	<p>Szakértői panel a politikai kapcsolatokkal rendelkező, terjesztési hálózatok (a nyomtatott média számára) tulajdonosainak diszkriminatív lépéseiről</p>
<p>Elégtelen mértékű állampolgári aktivitás és politikai hatás az online médiában</p>	<p>Az online médiát használó állampolgárok, állampolgári csoportok köre, akik az általuk létrehozott, politikai vitára alkalmas tartalmat online formában teszik közzé</p>	<p>Szakértői panel az állampolgárok tevékenységéről, a médiában megjelenő politikai tudósításokra adott válaszokkal összefüggésben, beleértve az adatgyűjtést és az állampolgároknak a médiához eljuttatott kifogásairól, valamint a saját médiatevékenységükről szóló elemzéseket, különösen pedig az új médiaformák alkalmazását a politikai vitákban való részvételhez</p>
<p>Elégtelen állampolgári tevékenység és politikai hatás az online médiában</p>	<p>A bloggerek politikai és társadalmi vitákra gyakorolt hatásának mértéke</p>	<p>Szakértői panel értékelése a bloggerek politikai és társadalmi vitákra gyakorolt hatásáról. Az értékelésre minta blogokkal kerül sor 1) a politikai vitáknak teret adó saját elemzéseket, kezdeményezéseket és kampányokat közlétező bloggerek vonatkozásában;</p> <p>2) a felhasználók vagy a közönség szintjén megjelenő reakciók vonatkozásában a fent leírt típusú blogokra. Az értékelés ellenőrző és találati pont ok listáján alapul</p>

A módszerek között az alábbi teszteket alkalmaztuk a „média politikai pluralizmusa” kockázati területen:

- *Külső pluralizmus tesztje*: a média tulajdonosok politikai kapcsolatainak tanújeleire összpontosító esettanulmány. A tanulmány egy előre kiválasztott médiatípusokból és ügynökségekből álló minta tulajdonviszonyaira fókuszál, és elemzi többek között a politikai pártokhoz köthető, vagy azokkal kapcsolatban álló politikai csoportok, vagy politikusok kezében lévő média arányát.
- *Állami hirdetések tesztje*: esettanulmány az állami hirdetések terjesztésének módjáról egy, különböző médiatípusokból és ügynökségekből álló, előre kiválasztott minta alapján. A tanulmány az állami hirdetések mennyisége és a nézői részesedés közötti arányokra összpontosít.
- *Átláthatósági teszt*: az átláthatósági teszt olyan ellenőrző pontokból álló listára épül, amely a média tulajdonosok politikai kapcsolatairól szóló adatainak hozzáférhetőségét vizsgálja.

5.2.3.4 Adatforrások

A „média politikai pluralizmusa” kockázati terület társadalmi-demográfiai mutatóinak adatforrásai a következők voltak:

A nemzeti szabályozó hatóságok (média, kommunikációs, vagy műsorszolgáltatói testületek) éves jelentései: Linkek az alábbiin keresztül: EPRA (European Platform of Regulatory Authorities) <http://www.epra.org/content/english/index2.html>.

Article 19 adatbázisa: <http://www.article19.org/>

Cégregiszterek

Az oknyomozó újságírási központjai által összeállított jelentések és adatbázisok

A sajtópanaszok bizottságainak adatbázisai (pl. UK Press Complaint Commissions) <http://www.pcc.org.uk/cop/practice.html>)

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet választás figyelő missziójának választás figyelő jelentései: http://www.osce.org/odihr-elections/item_12_17721.htm

EURALVA – European Alliance of Listeners and Viewers Associations: <http://www.euralva.org>
European Audiovisual Observatory: <http://www.obs.coe.int/>

European Audiovisual Observatory (2007). The Public Service Broadcasting Culture, Iris Special 2007 edition: http://www.obs.coe.int/about/oea/pr/irisspecial2007_1.html

A média tulajdonviszonyairól szóló már meglévő jelentések az alább szervezetek összeállításában:

- International Federation of Journalists (IFJ) és a European Federation of Journalists (EFJ)
  - Médiakoncentráció: <http://europe.ifj.org/en/pages/media-concentration>
  - “Eastern Empires: Foreign Ownership in Central and Eastern European Media: Ownership, Policy Issues and Strategies”: <http://europe.ifj.org/en/articles/eastern-empires>
- South East European Network for the Professionalization of the Media (SEENPM) <http://www.seenpm.org/new/>
- Transparency International adatbázisai; <http://www.transparency.org/>
- Iparági szervezetek, vállalati jelentések, országtudósítók.

MediaWise.org – A média szakszervezetek nemzetközi adatbázisa:

- Nemzetközi: http://www.mediawise.org.uk/display_page.php?id=108 és
- országok szerinti: http://www.mediawise.org.uk/display_page.php?id=323

Global Media Monitoring Project : <http://www.whomakesthenews.org/>

Iparági szervezetek, vállalati jelentések, országtudósítók:

International Press Center (IPC) adatbázisai és jelentései: <http://www.ipcng.org/>

Média regiszterek (egyes országokban ezeket a médiaszabályozó testület, pl. a kulturális minisztérium, vagy más szerv hozta létre)

Független újságírók nemzeti, vagy nemzetközi csoportjai és központjai által létrehozott adatbázisok és jelentések, (2006-ban frissítve): <http://jmc.sbu.edu/faculty/dwilkins/resources.html>

A többségében a médiafigyelő ügynökségek és nemzeti médiaszabályozó hatóságok adatbázisai által, illetve alapján összeállított országos és nemzetközi médiafigyelő jelentések (megtalálhatók a vonatkozó állami szerv weboldalain).

Nemzeti szakszervezeti szövetségek

- IFJ felhívások és jelentések: <http://www.ifj.org/>; <http://www.ifj.org/en/pages/reports>
- IFJ Globális szakszervezeti szövetségek: <http://www.global-unions.org/spip.php?rubrique8>

Open Society Institute (2005) és follow-up jelentések (2008). *Az európai televíziózás: szabályozás, politikák és függetlenség* (Television Across Europe: Regulation, Policy and Independence): http://www.soros.org/initiatives/media/articles_publications/publications/eurotv_20051011 és http://www.soros.org/initiatives/eu/articles_publications/publications/tv_20080429

Portraying Politics projekt: <http://www.portrayingpolitics.net/what.php>

Állami költségvetés lebontása (a hírügynökségekben lévő állami tulajdon szintjét, illetve az állami kézben lévő hírügynökségek függetlenségének szintjét mérő mutatók esetében).

A hírügynökségek alapszabályzata és költségvetésük lebontása.

A „Guardian Társadalmi, etikai és környezetvédelmi auditja”: <http://www.guardian.co.uk/values/socialaudit>

Transparency International adatbázisok: <http://www.transparency.org/>

ENSZ World Press Freedom adatbázisai és jelentései: <http://www.un.org/depts/dhl/press/>

Különböző médiafigyelő jelentések, pl.:

- Global Media Monitoring Project: <http://www.whomakesthenews.org/>
- Portraying Politics project: <http://www.portrayingpolitics.net/what.php>

Nem-kormányzati szervek és szakértők által összeállított különböző monitoring jelentések

World Association of Newspapers (1996–2007). Trendek a világsajtóban, Párizs: <http://www.wanpress.org/worldpresstrends/home.php>

5.2.4 A „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati terület szociodemográfiai mutatói

5.2.4.1 Bevezetés

A kulturális pluralizmus a médiában a különböző kulturális és társadalmi csoportoknak – ideértve az etnikai, nyelvi, nemzetiségi és vallási kisebbségeket, a hátrányos helyzetűeket, a nőket és a szexuális kisebbségekhez tartozókat – a médiában való kiegyensúlyozott és sokoldalú képviselését és önkifejezési lehetőségét (vagyis passzív és aktív elérését) jelenti. A médiában jelen lévő témák és hangok sokfélesége jellemzi, a média-hozzáférés és részvétel számos formáján keresztül szocializáció, az interakció és a különböző értékek, álláspontok és szerepe képviselésének különböző formái közötti választás, amely által a különböző kulturális és társadalmi csoportokhoz – ideértve a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségeket, a nőket, a mozgáskorlátozottakat és a szexuális kisebbségekhez tartozókat – megtalálhatják önazonosságukat.

Az ebben az értelemben megjelenő sokféleség inkább „pluralizmusként” értelmezhető (amely a különböző kultúrák közötti kölcsönös interakcióra bátorít), semmint „különbözőségként” (amelyben a

központi elem a kisebbségi kultúrák önálló és megkülönböztetett jellegének a megőrzése a fő cél).⁵⁴ Az előbbi perspektívában a kulturális interakció és találkozás népszerűsítése például a kultúrák közötti párbeszéd részét képező kölcsönös tanuláson, az információcserén, a kulturális képviseleten, az etnikai, vallási és nyelvi hovatartozás által meghatározott, közösségeken átívelő kifejezéseken és termékeken keresztül valósul meg.

Globális szemszögből nézve a nemzeti és európai kultúrák képviselete, valamint a médiagyártás kapcsolódó népszerűsítése (pl. európai munkák, koprodukciós alkotások stb.) olyan területeknek és eszközöknek tekinthetők, amelyek Európa és a világ médiapiacain a kulturális médiapluralizmust erősítik.

5.2.4.2 Veszélyek

A kulturális médiapluralizmust fenyegető veszélyek többek között az alábbiak:

- a hiányzó, elégtelen vagy visszaeső belföldi, európai és független médiagyártás és médiatartalom következtében a nemzeti és európai kulturális identitás létének fenyegetettsége;
- a társadalom egyes kulturális, vallási, nyelvi és etnikai csoportjainak – köztük a nem, kor, fogyatékoság vagy szexuális hovatartozás szerint létrejövő közösségek – elégtelen médiaképviselete;
- a fenti csoportok és közösségek sztereotip, tisztességtelen vagy diszkriminatív megjelenítése a médiában;
- a kisebbségi és közösségi média hiánya vagy elégtelen jellege, ideértve a társadalom etnikai, vallási és nyelvi csoportjait szolgáló médiaegységeket, a mozgáskorlátozottakat; a kisebbségi és közösségi médiába történő befektetések hiányát; a kisebbségi/közösségi média piacra lépésének korlátozását a kábelszolgáltatók vagy más platformszolgáltatók által; valamint a marginális elérést;
- a hátrányos helyzetű kisebbségek, mint médiagyártók és média-felhasználók felé irányuló köztámogatási intézkedések hiánya (ideértve a kisebbséghez tartozó hallgatók számára elérhető újságíróképző programokat és ösztöndíjakat, és a kisebbséghez tartozó közönség számára elérhető médiajártasság-fejlesztő programokat, amelyek célja magasabb szintű kompetenciák megszerzése az újságírás és a média-felhasználás területén);
- a kisebbségi és közösségi média elkülönülő és exkluzív rendszere, amely megakadályozza az egyes kulturális, vallási, nyelvi és etnikai csoportok, valamint az életkor, szexuális orientáció vagy valamely fogyatékoság alapján szerveződő csoportok integrációját a többségi társadalomba;
- a társadalom kisebbségi, etnikai, vallási vagy nyelvi csoportjaihoz – ideértve a nőket, fogyatékkal élőket és a szexuális kisebbségekhez tartozókat – tartozó újságírók és médiaszakértők hiánya vagy elégtelen képviselete;
- az egyes kulturális, vallási, nyelvi vagy etnikai alapú társadalmi csoportosulások hiánya vagy alulreprezentáltsága, ideértve a nemre, szexuális beállítottságra, korra és fogyatékoságra alapuló közösségeket a közszolgálati média programjaiban, valamint munkaerőként és az irányító testületekben;
- az egyes kisebbségi csoportok hiánya a nyilvános vitákból és a választásokról (szavazás), ami a kisebbségi álláspontok alultámogatottságához és alulreprezentáltságához vezet a médiában, valamint
- a kisebbségi háttérrel bíró ifjúság társadalmi kirekesztettsége és politikai radikalizálódása, ami kreatív potenciáljuk hiányzó vagy elégtelen képviseletének eredménye.

Tekintettel a fentiekben felsorolt, a kulturális médiapluralizmust fenyegető veszélyekre, az alábbi fejezetek hat területen szolgálnak háttérrel és módszertani megfontolásokkal:

- 1) médiatartalom és -szolgáltatások;
- 2) a médiában dolgozó munkaerő;
- 3) a közszolgálati média;

⁵⁴ de Witte, B. (2003). *A kulturális sokszínűség értéke*. Az „Értékek az Európai Alkotmányban” c. konferencián bemutatott dolgozat, European University Institute, Firenze.

- 4) kisebbségi és közösségi média;
- 5) a tartalom és a szolgáltatások használata;
- 6) a mutatók felcserélhetősége és egymást kiegészítő jellege.

1. Médiatartalom és -szolgáltatások

A kulturális pluralizmus megőrzése és támogatása a médiatartalom és -szolgáltatások segítségével szorosan kapcsolódik a kulturális sokszínűsége vonatkozó szélesebb körű politikai trendekhez, valamint magára a kifejezéssel kapcsolatos különböző fogalmi olvasatokra. Az elmúlt években a kulturális sokszínűség fontosságát elvi dokumentumaikban egyre hangsúlyozottabban ismerték el az európai és nemzetközi intézmények. A kulturális sokszínűséget az Európai Unió egyik alapértékeként,⁵⁵ és az emberiség egyik meghatározó jellemzőjeként⁵⁶ definiálta. A különböző kulturális értékek, életstílusok, nyelvek és örökségek megfelelő képviselése a meghatározó médiában, a kisebbségi média fejlesztése és a kisebbségek hozzáférése a médiaszolgáltatásokhoz jelentősen hozzájárul a tolerancián alapuló kultúra, a médiapluralizmus érvényesülésében, és következésképpen a demokrácia megszilárdulásában.⁵⁷

A kulturális sokszínűség a médiatartalomban és -szolgáltatásokban különböző fogalmi szinteket foglal magában. Az egyik megközelítés az összes európai által osztott alapértékként határozza meg, amely az európai tudatosságot és kollektív összetartozás érzését erősíti, és amely lényegi, elengedhetetlen feltétele az Unió fejlődésének.⁵⁸ Az alábbiakban a „kulturális sokszínűséget” mindenekelőtt a nemzeti kultúrák és funkciók szerteágazó európai kulturális kivételéseként értelmezzük, amely egyúttal erőfeszítés arra is, hogy az európai és globális médiaszférában az európai kultúra felismerhető képét és képviselétét biztosítsa (az európai alkotások, koprodukciók, független alkotók és nemzeti alkotások népszerűsítésén keresztül). Egy másik megközelítés a nemzeti, regionális, etnikai, nyelvi és vallási entitások pluralizmusára helyezi a hangsúlyt. E megközelítésben a fő hangsúly nem csupán a „kulturális kánonra” helyeződik, hanem az egyes társadalmi csoportok életstílusára, értékeire és nyelveire, valamint azok szociokulturális örökségére,⁵⁹ ideértve a kisebbségeket, a nőket és a fogyatékkal élőket.

Számos kutatás támasztja alá a kisebbségek, etnikai és vallási csoportok,⁶⁰ nők⁶¹ és fogyatékkal élők⁶² alulreprezentáltságát a közönség számára széles körben elérhető médiatartalmakban és szolgáltatásokban. Az öslakos népesség, például a számkis vagy lappok média-megjelenései szórványosak és a hírekre korlátozódnak, még más kisebbségekkel összehasonlítva is.⁶³ Ezen túlmenően a kutatók rámutatnak a társadalmi előítéletekre, a reklámdiszkriminációra, és válogatási

⁵⁵Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2000/C 134/01), http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

⁵⁶UNESCO (2005), A kulturális tartalmak és a művészi kifejezés sokféleségének védelméről szóló egyezményt. CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT.REV.

⁵⁷Például az Európa Tanács Rec (2007)2 számú, a médiapluralizmusra és a médiatartalom sokszínűségére vonatkozó Ajánlása, 2007. január 31.; az Európai Tanács R (99) számú Ajánlása a médiapluralizmus népszerűsítésére tett intézkedésekről, 1999. január 19.; Az Európa Tanács 2. sz. határozata: Kulturális sokszínűség és médiapluralizmus a globalizáció idején, 2005. március 10–11.; Európa Tanács, Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (és magyarázó jelentés), 1995. (különösen a 6., 7. és 9. cikkelyek); az Európai Parlament Határozata a szólás- és információs szabadság megsértésének kockázatáról az EU-ban és főként Olaszországban, O.J. [2004] C 104 E/1026.

⁵⁸A brit kulturális, média- és sportminisztérium (2005) liverpooli audiovizuális konferencia: a kultúra és a kereskedelem között, szeptember 20–22.

⁵⁹Ader, T. (2006). Kulturális és regionális vonatkozások a műsorszolgáltatásban. *IRIS plus: Az Európai Audiovizuális Figyelő jogi észrevételei*. Strasbourg, 2.1.

⁶⁰Husband, Ch. (1998). Differenciált állampolgárság és többnemzetiségű közsféra. *Journal of International Communication*, 5, 1–2., 134–148; Husband, Ch. (Ed.) (1994). *Gazdagabb jövőkép Vision: Az etnikai kisebbségi média fejlődése a nyugati demokrációkban*. Kent: UNESCO Publishing; Van Dijk, T. (Ed.) (1985). *Vita és kommunikáció. Új megközelítések a tömegmédáról folyó vitáról és kommunikációról*. Berlin, New York: Walter de Gruyter; Van Dijk, T. (1991). *Rasszizmus és sajtó*. London, New York: Routledge; Merelman, R. (1996). *A fekete kultúra képviselése. Faji konfliktus és kultúrpolitika az Egyesült Államokban*, London, New York: Routledge; Gandy, O. (1998). *Kommunikációs és faji. Strukturális perspektíva*, London: Arnold; Cottle, S. (Ed.) (2000). *Etnikai kisebbségek és a média. Változó kulturális határok*, Open University Press: Buckingham, 2000.

⁶¹BBC (1997). *Nagy-Britannia arca, nemzetközi dokumentum és videoszalag*; Global Media Monitoring Project (2005). *Nők és férfiak a hírekben*, Margaret Gallagher. London: WACC. <http://www.whomakesthe.news.org>.

⁶²BBC (2005). *Nem látva, nem hallva: tanuló fogyatékkal élők és a média, a BBC kutatás és videofelvétel vezetői összefoglalója*. London: BBC Diversity Centre. Available at <http://diversity.gateway.bbc.co.uk>.

⁶³Pietikäinen, S. (2000). *Viták a megkülönböztetésről: etnikai képviselet a hírlapszövegekben*. University of Jyväskylä: Jyväskylä.

döntésekre, amelyek a kisebbségek hiányos és torz megjelenítéséhez vezetnek.⁶⁴ A Faji Egyenlőség Bizottsága hangsúlyozta, hogy az elégedettség-mérésben résztvevők azt kérték a reklámkészítőktől, hogy az etnikai kisebbségekhez tartozókat jóval nagyobb számú valóságos szerepben mutassák be.⁶⁵ Az etnikai és nemi csoportok sztereotíp ábrázolása a médiatartalomban és szolgáltatásokban számos európai és más kutatási tanulmány érdeklődésének került a középpontjába.⁶⁶ Vitathatatlan, hogy a korábbinál jóval több, különböző etnikai, kulturális és vallási háttérrel bíró színész tűnik fel az európai televízió- és rádióműsorokban, illetve online médiában. Ezen ábrázolások egy része tisztességes és felelősségteljes. Másrészt a sztereotíp megjelenítés még mindig veszélyt jelent a tisztességes média-megjelenés számára, és ezért folyamatos ellenőrzés tárgyát kell, hogy képezze.

2002-ben a Rasszizmust és Idegengyűlöletet Nyomon-követő Központ, ma az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (EUMC) közzétette a *Rasszizmus és kulturális sokszínűség a tömegmédiában* című beszámolóját, amely a tömegmédiá fontosságát és hatását hangsúlyozta a közös kulturális hivatkozások kialakulásában. A beszámoló ugyancsak aláhúzza az etnikai, kulturális és vallási viszonyok médiaábrázolásával kapcsolatos különleges érzékenységet. 2003-ban az EUMC (jelenleg FRA) által támogatott *On Line More Colour in the Media* elnevezésű kezdeményezés bebizonyította, hogy az általános kérdésekkel szemben a kisebbségi és bevándorlási problémák jelentősen alulreprezentáltak a hírműsorokban, akárcsak a kisebbségi szereplők a többségiekhez képest.

Ezek a feltételezések nemcsak azt jelzik, hogy további megfigyelésre van szükség, hanem, arra is engednek következtetni, hogy a végső megállapítások segíthetnek a kölcsönös tanulásban és a kultúrák közötti párbeszéd megvalósításában. Az ilyen megfigyelés értéke annak azonosítása mely kockázatok korlátozzák az információcserét, a kulturális megnyilatkozásokat, kifejezéseket és termékeket az etnikai, vallási, nyelvi, faji, nemi, szexuális orientáció vagy fogyatéék szerinti hovatartozás szerinti közösségek között.

Az európai alkotások, koprodukción, eredeti nemzeti termékek, valamint független alkotók által készített művek a TWF és az AVMS direktívák szerint⁶⁷ fontos eszközei a kulturális sokszínűség megerősítésének Európában és világszerte. Általánosságban elmondható, hogy a TWF Direktíva 4. és 5. Cikkelyének alkalmazását az Európai Bizottság pozitívan kommentálta. A Bizottság általános elégedettségét fejezte ki az európai audiovizuális iparág állapotával, valamint a kvótákkal és független alkotásokkal kapcsolatos rendelkezések nemzeti alkalmazásával kapcsolatban. A csatlakozást követő időszakból rendelkezésre álló adatok szerint Kelet-Európában a magánkézben lévő kereskedelmi műsorszolgáltatók többé-kevésbé az elvárt szintnek megfelelő arányban adtak teret az európai és független alkotásoknak, míg a közszolgálati médiumok e programokat az elvárt szintnél magasabb arányban közvetítették.⁶⁸

Ugyanakkor az európai és a nemzeti (belföldi) gyártás közötti szerény különbség azt is jelezte, hogy az európai kvóta valójában bátorította a nemzeti gyártást. A további problematikus területek között említhető a nem belföldi, de európai alkotásoknak szentelt alacsony átlagos sugárzási idő (2002-ben 12,3%), az európai szépirodalom csökkenő változatossága, az európai televízió nézők közötti kapcsolat hiánya, valamint a számos megvalósítási probléma.

Mivel a világon, és Európában is az audiovizuális média a legnépszerűbb, számos kockázat és mutató kapcsolódik az AVMS-hez. Emellett mostanáig a földfelszíni AVMS engedélyköteles volt, még ha egyre több tévécsatorna érhető el kábelen és műholdas hálózatokon. A javasolt tesztek olyan

⁶⁴Baynes, L. M. (2007). White Out: A szinesbőrűek hiánya és sztereotíp ábrázolása a műsorokban a fő műsorsávokban. In P.M. Napoli (Ed.). *Média-sokszínűség és helyi jelleg. Jelentés és mérésrészlet*. (227–267), Mawhaw: LEA Publishers.

⁶⁵CRE (1998). Sztereotípiák és rasszizmus: két elégedettség-mérés megállapításai. London, at p.15.

⁶⁶UNESCO (1977). *Enicítés és a média: Médiabeszámolók elemzése az Egyesült Királyságban, Kanadában és Írországban*. Paris; Van Dijk (1991), mint fent, 60. l.; Husband (1994), mint fent, 60. l.; Dines, G., & Humez, J. (Eds.) (1995). *Nem, faji, osztály*. London: Sage Publications; Merelman (1996), mint fent, 60. l.; Lester, M. P. (Ed.) (1996). *Bántó képek. Képi sztereotípiák a médiában*. Westport, Connecticut: Praeger; Fiske, J. (1996). *Mediatígyek: Faj és nem az USA politikájában*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press; Mullan, B. (1996). *Nem szép kép: Etnikai kisebbségi nézetek a televízióban*. Brookfield Aldershot: Avebury; Gandy (1998), mint fent, 60. l.; CRE (1998). *Sztereotípiák és rasszizmus: két elégedettség-mérés megállapításai*. London; ter Wal, J. (Ed.) (2002). *Rasszizmus és kulturális sokszínűség a tömegmédiában: Kutatási áttekintés és példák az EU tagállamaiban alkalmazott jó gyakorlatokból. 1995–2000*, EUMC (A rasszizmus és az idegengyűlölet európai megfigyelőközpontja). Bécs.

⁶⁷AVMS Határozat (mint fent, 10. l.).

⁶⁸Open Society Institute (2005) és követő beszámoló (2008) Televíziózás Európában: Szabályozás, politika és függetlenség: http://www.soros.org/initiatives/media/articles_publications/publications/eurotv_20051011 és http://www.soros.org/initiatives/eu/articles_publications/publications/tv_20080429.

értékeléseket ajánlanak, amelyek számításba veszik az európai munkák minősítési idejét, az országos gyártást, a házon belüli és a független gyártást, valamint a tartalomkritériumok (az európai, nemzeti és független gyártás aránya) és a közönségek közötti korrelációt. Ez az európai, országos és független tartalom arányának mérésével érhető el egy adott évben a műsorszolgáltatók által sugárzott tíz legnépszerűbb programban.

2. A médiában dolgozó munkaerő

Általános az egyetértés, hogy a munkaerő (amely pontosabban tükrözi egy társadalom összetételét) szükségszerűen gazdagabb és relevánsabb eredményeket termel. Ez másrészt a médiaszolgáltatásokat lenyűgözőbbé teszi, és szélesebb közönséget vonz.⁶⁹ Számos kutatás és tanulmány hangsúlyozza a kisebbségek alulreprezentáltságát a médiaágazat fontos kreatív és döntéshozatali folyamataiban.⁷⁰ Számos európai uniós tagállamban a legkülönbözőbb intézkedések születtek a kulturális sokszínűség munkahelyi népszerűsítésének elősegítésére. A projektek megvalósítása ugyanakkor továbbra is korlátozott, sikerük pedig ellentmondásos, és a szisztematikus értékelési rendszer hiánya miatt nehezen számszerűsíthető.⁷¹ A sokszínűséggel kapcsolatos gyakorlatok többsége a sokszínűség figyelésén alapul – ez rendszeres adatgyűjtést jelent a munkaerő etnikum, vallás és nem szerinti összetételéről annak érdekében, hogy a munkahelyen megfelelően reprezentáltak legyenek a különböző etnikai, vallási és társadalmi háttérrel rendelkező személyek, ideértve a nőket és a fogyatékkal élőket is.⁷²

Számos médiaszervezet alkalmaz a sokszínűség biztosításért felelős munkatársat, akinek fő feladata a sokszínűség figyelése, illetve a különböző háttérrel rendelkező újságírók, írók, színészek és médiavezetők alkalmazásában végbemenő előrelépést. A lassú haladás az intézkedések két típusát eredményezheti: az egyik további támogatást keres a kisebbségek számára a foglalkoztatás megvalósulásáig (képzés a kisebbségek munkapiaci versenyképessége érdekében), illetve a pozitív intézkedések azon formái, amelyek konkrét előnyöket biztosítanak a kiválasztáskor (foglalkoztatási kvóta).⁷³ A társadalmi partnerek egyéb a sokszínűség érdekében tett intézkedéseket is megvalósítanak, ilyenek például a célzott reklám⁷⁴ és a célzott képzés.⁷⁵

Számos európai országban több, kormánytól független szervezet is kialakított képzési programokat a bevándorló és etnikai kisebbségi csoportokból érkező fiatalok és kisebbségi médiatehetségek számára, helyzetbe hozva őket a közszolgálati műsorszolgáltatóval vagy más médiaintézményekkel.

Ezek a módszerek különösen megfelelnek a közszolgálati média azon munkaerő számára, amelyknél jelentős a kisebbségek – köztük a nők és a fogyatékkal élők – alulreprezentáltsága a munkahelyen.

⁶⁹BBC és mások (2002). *Multikulturális műsorszolgáltatás: koncepció és valóság*. Andrea Millwood Hargrave beszámolója.

⁷⁰Riggins, S.H. (Ed.) (1992). *Etnikai kisebbség a médiában: Nemzetközi perspektíva*, Sage Publications: Newbury Park; Merelman (1996), mint fent, 60. l.; Gandy (1998), mint fent, 60. l.; Cottle (2000), mint fent, 60. l.; Cormack, M., & Hourigan (Eds.) (2007). *Kisebbségi nyelvű média: Fogalmak, kritikák és esettanulmányok*. Clevedon: Multilingual Matters; Napoli, P.M. (Ed.) (2007). *Médiásokszínűség és helyi jelleg: Jelentés és mérőszámok*. Mahwah: LEA Publishers.

⁷¹Berliner Institut für Vergleichende Sozialforschung (2005). *Kulturális sokszínűség és fősapásirány a foglalkoztatásban*. A rasszizmus és az idegengyűlölet európai megfigyelőközpontja (EUMC) számára készített tanulmány.

⁷²„Az Egyesült Királyságban a szakhatóságoknak etnikai figyelést kell végezniük a 71. (1) fejezet eredményeként a faji egyenlőség rendszere kialakításának érdekében (szakhatóságok), illetve faji egyenlőségi politikát kell megvalósítani (alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézmények). A munkaerő hasonló jellegű figyelésére ösztönöz a Faji egyenlőség bizottsága. (...) Észak-Írország egy másik példával szolgált. Az 1998-as Igazságos foglalkoztatás és bánásmód (Észak-Írország) rendelet (FETO) (1998 No. 3162 (N.I. 21), 1998. december 16., módosítva az Igazságos foglalkoztatás és bánásmód (módosítás) szabályozásokkal (Észak-Írország), 2003, amely 2003. december 10-én lépett hatályba). A FETO számos jelentős kötelezettséget ró a munkaadókra, ami megerősítő intézkedésekhez vezethet annak érdekében, hogy a katolikus és protestáns közösségek arányos képvisellete biztosított legyen. Ennek értelmében valamennyi bejegyzett munkáltatónak éves beszámólót kell benyújtania a Bizottság részére, amelyben tájékoztatást adnak a foglalkoztatott munkaerő és az állásért folyamodók közösségi háttéréről. A munkaerő összetételének ilyen jellegű figyelése megköveteli, hogy az alkalmazott, illetve az állásért folyamodók a protestáns vagy a római katolikus közösséghez tartozóként nyilván legyen tartva (ld. a FETO 53(3) cikkelyét).” E.U. Network of Independent Experts on Fundamental Rights (2006) *Ethnic Profiling*. CFR-CDF.Opinion 4, 9–10.

⁷³Európai Parlament (1998). EU antidiszkriminációs politika: A nők és férfiak esélyegyenlőségétől a rasszizmus elleni harcig. Public Liberties Series, LIBE 102 EN, Brüsszel.

⁷⁴Álláshirdetések közzétételkor javasolt, hogy a szervezett kifejezetten elkötelezze magát az esélyegyenlőség mellett annak érdekében, hogy a kisebbségekhez tartozók is motiváltak legyenek a jelentkezésre, l: UNCE, ETUC & CEEP (1995). Közös nyilatkozat a faji megkülönböztetés és idegengyűlölet megakadályozásáról, és az egyenlő munkahelyi bánásmód alkalmazásáról.

⁷⁵Alulreprezentált kisebbségi csoportok számára testre szabva azzal a céllal, hogy megszerezzék azokat az adottságokat és képzettséget, amellyel versenyképesebben léphetnek be a munkaerőpiacra, ld. Európai Parlament (1998). EU antidiszkriminációs politika: A nők és férfiak esélyegyenlőségétől a rasszizmus elleni harcig. Public Liberties Series, LIBE 102 EN, Brüsszel, 36 l.

A munkahelyi mutatók a haladás mérésének megfelelő mutatói lehetnek. Az etnikai, nyelvi és vallási kisebbségekhez tartozók, fogyatékkal élők, illetve női újságírók és vezetők munkahelyi képviseletének figyelése a médiaiparban és a közszolgálati médiában nem azt jelenti, hogy a különböző kisebbségi csoportok médiaképviseletének szerkezetét matematikai alapon és pontossággal kell kialakítani. A fő célnak ehelyett annak kell lennie, hogy megállapítsák az irányokat és tendenciákat az újságírói és a média egyéb területein való foglalkoztatottság területein, valamint hogy jelezzék a képviseletben megjelenő jelentős diszkrpanciákat, mint például egyes csoportok hiánya vagy minimális képviselete egy adott időszakon keresztül.

3. A közszolgálati média

A kulturális médiapluralizmust speciális kapcsolat fűzi a közszolgálati műsorszolgáltatáshoz (PSB) – amelyet manapság gyakran közszolgálati médiának (PSM) is neveznek. Más szerzők mellett Werner Rumphorst is hangsúlyozta, hogy a PSM-et az különbözteti meg a média többi ágától, hogy normatív feladatai közé tartozik a pártatlan, átfogó és minőségi információszolgáltatás, amely fontos alkotóeleme a tudatos és jól informált polgárság kialakulásának.⁷⁶ A legtöbb európai országban ez jól megfogalmazódik a PSB műsorszolgáltatási kötelezettségeiben, amelyek gyakran konkrét arányokat írnak elő a kultúrával, illetve a helyi kultúrával és alkotásokkal foglalkozó műsorok számára, és olyan műsorok sugárzását is előírják, amelyek az adott ország valamennyi régióját és kisebbségi kultúráját megjelenítik.⁷⁷

Ezen túlmenően a belső pluralizmus tükröződik a PSM azon normatív próbálkozásában is, hogy a közönség, mint „teljes értékű emberi lények” igényeinek feleljen meg, szolgáltatások teljes körét kínálva, amelyek különböző kollektív identitásokat hoznak létre (polgárok; a különböző társadalmi csoportok, közösségek, kisebbségek és kultúrák tagjai; az információk, oktatás, tanácsadás és szórakoztatás fogyasztói és felhasználói). Ily módon a mutatók releváns csoportjának célja lehet a társadalom egyes kulturális csoportjai hiányzó vagy elégtelen képviseletének észlelése a közszolgálati médiatartalmak és szolgáltatások segítségével, ezenkívül a kisebbségi nyelveken elérhető PSM tartalmak és szolgáltatások hiányának, csökkenő tendenciájának vagy elégtelen voltának észlelése.

4. A kisebbségi és közösségi média

A kulturális pluralizmus megjelenítése a médiaszolgáltatásokban és gyakorlatokban az adott társadalomban jelenlévő médiakörnyezet állapotának és szerkezetének függvénye, különös tekintettel a kulcsfontosságú funkcionális elemek súlyára és azok között lévő kapcsolatra: magán/közszolgálati/közösségi média; többségi/kisebbségi média; általános/kulturálisan specifikus média. A kisebbségi és közösségi média ebben az összefüggésben különösen fontos szerepet játszik, mivel kijelölik azokat a kulturális alternatívákat, amelyeknek biztosítása a média-sokszínűség feladata. Hozzájárulásukat a médiapluralizmushoz és a tolerancia kultúrájához az Európa Tanács Ajánlásai a Média és a tolerancia kultúrájának népszerűsítéséről (No. R (97) 21 és a Médiapluralizmus népszerűsítését segítő intézkedésekről (No. R (99)), valamint az Európai Parlament jelentése az európai közösségi média helyzetéről (2008/2011(INI)) is elismerték.⁷⁸ Azt, hogy ezt a potenciált hogyan alkalmazzák és használják a gyakorlatban, nagyban függ a kormányok szabályozási, támogatási és ellenőrzési politikájától. Mivel a kisebbségi média általában alacsony létszámú közönséget szólít meg, az gazdasági sikerre nem építhetnek. Ehelyett a közös értékek és érdekek képviseletéből fakadó magas szintű önkéntes közreműködés jelentheti a megoldást.⁷⁹

A közösségi média, mint a nyitott csatornák, webrádiós és non-profit rádióállomások, illetve TV-csatornák létrejötte és működése a különböző vélemények megjelenését támogatja, teret ad a helyi kommunikáció számára, illetve a közvetlen hozzáféréssel kapcsolatot teremt a közönség tagjai között. Az Ofcom engedélyezési és támogatási rendszerének értékelésében a Közösségi Rádió

⁷⁶Rumphorst, W. (2006). *A közszolgálati televízió függetlenségének követelményei*. A „Titkoszolgálatról a közszolgálatig” c. konferencián bemutatott dolgozat, 2006. november 3.

⁷⁷Ader (2006). Mint fent 59, 7 l.

⁷⁸Európai Parlament (2008). Beszámoló a közösségi média európai helyzetéről (2008/2011(INI)), Kulturális és Oktatási Bizottság, előadó: Karin Resetarits: http://www.cmfe.eu/docs/1197577664_Report_Resetarits_EP_june_2008.pdf.

⁷⁹Gruffydd Jones, E.H. (1998). Tömegmédiák, kulturális tevékenységek és regionális vagy kisebbségi nyelvek. *Nemzetközi konferencia az európai regionális és kisebbségi nyelvek chartájáról*, az Európa Tanács publikációja.

vonatkozásában az Everitt úgy érvelt, hogy a Közösségi Rádió minden bizonnyal hosszú évek óta a legjelentősebb kulturális fejlemény az Egyesült Királyságban.⁸⁰

Ezen a területen a különböző mutatók célja a médiarendszer külső sokszínűségét fenyegető tényezők bekövetkezési valószínűségének figyelése, mint például a kisebbségi és közösségi média hiánya vagy elégtelen rendszere, ideértve az elégtelen támogató intézkedéseket, a kisebbségi és közösségi média rendelkezésére bocsátott frekvenciák hiányát vagy elégtelen voltát, illetve a kisebbségi és közösségi média számára a kábelszolgáltatók és egyéb platformszolgáltatók által támasztott belépési korlátokat.

5. A tartalom és a szolgáltatások használata

A médiapluralizmus hagyományos koncepcióját a közelmúltban újraértelmezte a médiarendszerek újrakonfigurálása, amely a digitális forradalom, a médiaplatformok és szolgáltatások konvergenciájának és sokféleségének hatása. Ebben az új és igen dinamikus kontextusban a kulturális médiapluralizmus *potenciálisan* teljes használatot jelent, amelynek teljes kihasználása az egyes felhasználóktól függ, attól a képességüktől, hogy hozzáférjenek és használják a médiaszolgáltatásokat, összhangban kulturális érdeklődésükkel és szükségleteikkel. A megfelelő mutatók alkalmazása ezen a területen segíthet azonosítani a tartalmak és szolgáltatások elégtelen hozzáférhetőségét a nem megfelelően kiszolgált közösségek (pl. fogyatékkal élők, kisebbségek) által. Például a tartalom és a szolgáltatási alkalmazások fogyatékkal élők általi hozzáférhetősége a kiválasztott szektorokban a közszolgálati média, a közösségi/kisebbségi média és a magánmédia által kínált alkalmazások számával és elérhetőségével.

A mérési módszerek között említhető a fogyatékkal élők szervezetei, illetve a nemzeti szabályozó hatóságok által végzett független monitoring.

A médiapluralizmus definíciója szerint a különböző, egymással gyakran konfliktusban álló értékek elismerése és képviselése. Az értékek polarizált médiaképviselője a hiányos bemutatással és más társadalmi tényezőkkel erősítheti a meglévő előítéleteket, szélesítheti a különböző közösségek közötti szakadékot, és hozzájárulhat egy olyan fragmentált társadalom kialakulásához, amelyben az egyének elsősorban az azonos identitású közösségekhez tartozókkal kommunikálnak, és szinte kizárólag azokkal a véleményekkel szembesülnek, amelyekkel eredetileg is egyetértenek.⁸¹ Számos kutatás támasztja alá, hogy a kisebbségi közösségek számos országban szegregált és fragmentált közönséget alkotnak.

A rendelkezésre álló adatok azt jelzik, például, hogy a kisebbségi közösségek tagjai más programokat néznek, mint a többségi közösségek tagjai, és hogy a televízió társadalmi találkozási pontként nem játszik fontos szerepet (Strengold, 1998; Baynes 2007). Így a kisebbségi és közösségi média különálló és kizárólagos rendszerei nem támogatják a kulturális médiapluralizmus befogadó modelljét. Ezért a kisebbségi és közösségi média jelenlétét jelző mutatók mellett olyan indikátorok alkalmazása is fontos, amelyek a fő csatornákon megjelenő kisebbségi tartalom, mint a társadalom széttördelését és gettóosodását akadályozó eszköz meglétét mutatják a kereskedelmi és a közszolgálati műsorszolgáltatók esetében egyaránt.

6. A mutatók felcserélhetősége és egymást kiegészítő jellege

A mutatók felcserélhetőségét és egymást kiegészítő jellegét a kulturális médiapluralizmus területén köreltekintően figyelembe kell venni.

A különböző médiumok (pl. televízió, rádió, internet és újságok) közötti felcserélhetőséggel kapcsolatos, a közelmúltban szerzett tapasztalati bizonyítékok szerint a média-felhasználók számára a televíziós műsorok és az internet egymással felcserélhető, habár a felcserélhetőség mértéke mérsékelten tűnik.

Ehhez hasonlóan kisebbségi/közösségi média magas szintű hozzáférése a kábelszolgáltatókhoz nem váltaná ki a hiányzást teszten nyújtott alacsony teljesítményt. Ezenkívül a két mutató gyenge teljesítménye magasabb kockázatot jelentene a kulturális médiapluralizmus számára, mint egy mutató gyenge teljesítménye. Ugyanilyen módon a mutatók többségének gyenge teljesítménye egy adott

⁸⁰ Everitt, A. (2003). Új hangok: 15 közösségi rádió értékelése. London: Radio Authority; Everitt, A. (2003). Új hangok: Frissítés – 2003. október. London: Radio Authority.

⁸¹ Hoynes, W. (2002). A média-összeolvadás jelentősége. *openDemocracy*, 2002. január 16., <http://www.opendemocracy.net/debates/article-8-24-47.jsp>.

médiarendszerben sokkal magasabb kockázatot jelent a kulturális médiapluralizmusra, mint egyetlen mutató gyenge teljesítménye.

5.2.4.3 Mutatók és módszerek

Az alábbi lista szociodemográfiai **mutatókat** és kapcsolódó **módszereket** tartalmaz a „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati területhez.

KOCKÁZAT	KULCSMUTATÓ	MÉRÉS MÓDJA
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	Az európai munkák aránya a televíziós műsorsugárzásban (lineáris AVMS)	Európai alkotások tesztje: az európai alkotások televíziós sugárzására szánt idő átlagos aránya
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	Az európai munkák aránya a nem lineáris AVMS-ben	Európai alkotások tesztje: az európai alkotások átlagos aránya a nem lineáris szolgáltatások katalógusaiban
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	A nem belföldi európai munkák aránya a televíziós műsorsugárzásban (lineáris AVMS)	A nem európai munkák arányossági tesztje – a nem belföldi európai alkotásoknak szentelt sugárzási idő átlagos aránya televíziós műsorokban
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	A nem belföldi európai munkák aránya a vezető TV-műsorokban a lineáris AVMS-ben	A nem belföldi európai munkák arányossági tesztje a vezető TV-műsorokban – a nem belföldi európai alkotásoknak szentelt sugárzási idő a 10 vezető televíziós műsorban
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	A nem belföldi európai kérdésekre összpontosító televíziós tudósítások aránya a lineáris AVMS televíziós híreiben	Európai televíziós sugárzási teszt – a nem belföldi európai kérdésekre összpontosító tudósítások tartalomlemzése a kiválasztott TV-csatornák hírműsoraiban.
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	A nem belföldi európai kérdésekkel foglalkozó tudósítások aránya az újságokban	Európai sajtótudósítás teszt – a nem belföldi európai kérdésekkel foglalkozó hírek tartalomlemzése az újságokban
Az európai kultúrák alulreprézntáltsága a médiában	A nemzeti alkotások aránya a televíziós műsorokban (nem lineáris AVMS)	Nemzeti gyártási teszt: a nemzeti gyártású alkotásoknak szentelt átlagos sugárzási idő aránya
A nemzeti kultúra alulreprézntáltsága a médiában	A nemzeti alkotások aránya a vezető TV-műsorokban a lineáris AVMS-ben	A nemzeti gyártású műsorok arányossági tesztje a vezető TV-műsorokban – a nemzeti gyártású műsoroknak szentelt átlagos sugárzási idő aránya a vezető 10 televíziós műsorban.
A független gyártás elégtelen aránya	A független gyártók által készített európai munkák aránya a televíziós műsorokban (lineáris AVMS)	Európai független gyártási teszt: a független gyártók (IP) alkotásainak szentelt átlagos sugárzási idő aránya.
A független gyártás elégtelen aránya	A független gyártók által készített európai munkák aránya a lineáris AVMS vezető TV-műsoraiban	A független gyártású európai alkotások arányossági tesztje a vezető TV-műsorokban – a független gyártók (IP) alkotásainak szentelt átlagos sugárzási idő aránya.
A házon belüli gyártás elégtelen aránya	A házon belüli gyártás aránya a TV-műsorokban (lineáris AVMS)	Házon belüli gyártási teszt – a házon belüli alkotásoknak (IHP) szentelt átlagos sugárzási idő aránya.
A házon belüli gyártás elégtelen aránya	A házon belüli gyártás aránya a 10 vezető TV-műsorban (lineáris AVMS)	A házon belüli alkotások tesztje a vezető TV-műsorokban – a házon belüli alkotásoknak (IHP) szentelt sugárzási idő átlagos aránya a vezető 10 TV-műsorban.

A világ kultúráinak elégtelen megjelenítése	A nem európai és nem USA-beli gyártás aránya a televíziós műsorsugárzásban (lineáris AV?S)	Világ gyártási teszt: az Európán és az USA-n kívüli gyártású műsoroknak szentelt átlagos sugárzási idő
A világ kultúráinak elégtelen megjelenítése	A nem európai és nem USA-beli régiókra összpontosító TV-közvetítések aránya a lineáris AVMS-ben	TV világteszt – az Európán és az USA-n kívüli régiókkal foglalkozó hírek tartalomelemzése a kiválasztott TV-csatornákon
A világ kultúráinak elégtelen megjelenítése	A nem európai és nem USA-beli régiókra összpontosító tudósítások aránya az újságokban	Világsajtó teszt – az Európán és az USA-n kívüli kérdésekkel foglalkozó hírek tartalomelemzése az újságokban
A különböző kulturális és társadalmi csoportok elégtelen képviselete a központi médiatartalomban és szolgáltatásokban.	A különböző kulturális és társadalmi csoportokat képviselő színészek aránya a kiválasztott újságokban, televíziós és rádióműsorokban, valamint internetes szolgáltatásokban (hírtartalomban).	Hiányteszt: Tartalomelemzés: kvantitatív módszer: a kiválasztott médiatartalom tartalomelemzése VAGY szakértői csoport – ellenőrző lista a különböző etnikai és nemzeti, vallásos csoportok, nők, szexuális kisebbségek és fogyatékkal élők médiaképviseletéről – meghívott szakértők töltik ki
A különböző kulturális és társadalmi csoportok elégtelen képviselete a központi médiatartalomban és szolgáltatásokban.	A kisebbségek képviselete a televízió képernyőjén és a hírekben.	Hiányteszt: Tartalomelemzés – kvantitatív módszer: a kiválasztott médiatartalmak tartalomelemzése VAGY szakértői csoport
A különböző kulturális és társadalmi csoportok elégtelen képviselete a PSM-ben	A kulturális és társadalmi kisebbségi csoportok számára a PSM csatornákon és szolgáltatásokban biztosított műsorok aránya.	Kvantitatív módszer: a műsorokban a különböző kulturális közösségeknek szentelt sugárzási idő a PSM-ben (ideértve az etnikai, nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségi csoportokat). Kvalitatív módszer: a különböző kisebbségi csoportoknak szentelt beruházások és programok mértéke a közszolgálati médiában (ideértve az etnikai, nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségi csoportokat) (NB: a kvantitatív és a kvalitatív módszer egymást kiegészítő módon alkalmazandó)
A különböző kulturális és társadalmi csoportok elégtelen képviselete a PSM-ben	A kisebbségi nyelveken elérhető médiatartalom a PSM csatornákon és szolgáltatásokban	Nyelvi elérhetőség tesztje: a kisebbségi nyelven elérhető médiatartalom aránya a PSM-ben
A kisebbségi és közösségi média elégtelen rendszere	A különböző közösségeket és kisebbségi csoportokat kiszolgáló (egyéb) közösségi médiaelemek száma, becsült elérése és létezése	Kvantitatív módszer: a különböző közösségi és kisebbségi csoportokat kiszolgáló médiaforumok száma és becsült elérése
A kisebbségi és közösségi média elégtelen rendszere	A kisebbségi és közösségi médiában eszközölt befektetések fenntarthatósága és a támogatása aránya	Kvalitatív módszer: a beruházás fenntarthatóságának (a különböző időpontokban megvalósuló beruházások mértéke) leírása. Kvantitatív módszer: a támogatások aránya összehasonlítva a kisebbségi és közösségi média teljes költségvetésével (NB: a kvantitatív és a kvalitatív módszer egymást kiegészítő módon alkalmazandó)
A kisebbségi és közösségi média elégtelen rendszere	A kisebbségi és közösségi média hozzáférése a hálózatokhoz és platformokhoz	Kvantitatív módszer: a kisebbségi és közösségi média számára biztosított frekvenciák száma (összehasonlítva a

		rendelkezésre álló frekvenciák és a frekvenciák számával) a kábelsomagokban, digitális és egyéb platformokon elérhető kisebbségi és közösségi médiaelemek száma.
A különböző kulturális és társadalmi csoportok elégtelen képviselete a médiaszektor HR gyakorlatában	A különböző kulturális és társadalmi csoportokhoz (etnikai/nyelvi/nemzeti kisebbségek és fogyatékkal élők) tartozó újságírók és médiavezetők aránya a PSM-ben	A munkaerő sokszínűségének tesztje: Kvantitatív módszer: a különböző kulturális és társadalmi csoportokhoz tartozó újságírók és médiavezetők arányának mérése a közszolgálati médiában
A különböző kulturális és társadalmi csoportok elégtelen képviselete a médiaszektor HR gyakorlatában	A sokszínűséget célzó intézkedések elérhetősége a médiacégeknek (pl. a sokszínűség biztosításáért felelős alkalmazott, célzott képzés stb.)	A munkaerő sokszínűségének ellenőrzőlistája: 1) A médiaintitás figyelje a sokszínűséget ½ A médiaintitás a sokszínűséget figyelő alkalmazottat foglalkoztat 1/3 A médiaintitás célzott képzést bonyolít, vagy célzott elérést biztosít ¼ A médiaintitás egyéb módszert alkalmaz a sokszínűség mérése
A fogyatékkal élők korlátozott hozzáférése	A fogyatékkal élők korlátozott hozzáférése a tartalom- és szolgáltatás alkalmazásokhoz	Leíró módszer: a közszolgálati média, a legnagyobb privát TV-csatornák, valamint a nyomtatott és elektronikus média által kínált alkalmazások száma és elérése

A **módszerek** közül a „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati területen a következő tesztek alkalmazására kerül sor:

- *Hiányteszt:* Tartalomelemzés: kvantitatív módszer: a kiválasztott médiatartalom tartalomelemzése VAGY szakértői csoport – ellenőrző lista a különböző etnikai és nemzeti, vallásos csoportok, nők, szexuális kisebbségek és fogyatékkal élők médiaképviseletéről – meghívott szakértők töltik ki.
- *Európai alkotások tesztje:* az európai alkotásoknak szentelt sugárzási idő átlagos aránya a televíziós műsorokban.
- *Európai TV tudósítások tesztje:* a nem belföldi európai kérdésekkel foglalkozó hírek tartalomelemzése a kiválasztott TV-csatornákon.
- *Európai sajtótudósítások tesztje:* a nem belföldi európai kérdésekkel foglalkozó hírek tartalomelemzése az újságokban.
- *Az európai független gyártás tesztje:* a független gyártók (IP) által készített programok átlagos sugárzási idejének aránya.
- *Házon belüli gyártási teszt:* a házon belüli gyártású (IHP) alkotásoknak szentelt sugárzási idő átlagos aránya.
- *Nyelvi elérhetőség tesztje:* A kisebbségi nyelven elérhető programok aránya a PSM-ben.
- *Nemzeti gyártási teszt:* A nemzeti gyártású programoknak szentelt sugárzási idő átlagos aránya.
- *Világszintű gyártási teszt:* az Európán és az Egyesült Államokon kívül gyártott programoknak szentelt átlagos sugárzási idő.
- *Világszintű televíziós tudósítási teszt:* az Európán és az Egyesült Államokon kívüli régiókkal foglalkozó hírek tartalomelemzése a kiválasztott TV-csatornákon.
- *Világsajtó tudósítási teszt:* az Európán és az Egyesült Államokon kívüli régiókkal foglalkozó hírek tartalomelemzése a mértékadó napilapokban.
- *A munkaerő sokszínűségének tesztje:* Kvantitatív módszer: a különböző kulturális és társadalmi csoportokhoz tartozó újságírók és médiavezetők arányának mérése a közszolgálati médiában. A munkaerő sokszínűségének mérése szolgáló ellenőrzőlista.

5.2.4.4 Adatforrások

A „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati terület szociodemográfiai mutatóinak adatforrásai az alábbi forrásokat foglalják magukban:

AGB Nielsen Médiautató (elérhető adatok 8 EU-tagállamról) Nem lineáris szolgáltatók adatbázisai a programok időtartamának forrásaként
(<http://www.agbnielsen.net/whereweare/whereweare.asp>)

Éves és archivált adatok az alábbi forrásokból:

- 1Európai Audiovizuális Figyelő (EAO),
- 2Nemzeti szabályozó intézmények
- 3Nemzeti hírközlési szövetségek
- 4Nemzeti ágazati szövetségek

A nemzeti (médiá, kommunikációs vagy hírközlési) szabályozó hatóságok éves beszámolóit a következőn keresztül kapcsolódnak: EPRA (Szabályozó hatóságok európai platformja) –
<http://www.epra.org/content/english/index2.html>

Európai Audiovizuális Figyelő/EAO (2008). *2008. évi évkönyv: Film, televízió és videó Európában*.
[Http://www.obs.coe.int/oea_publ/yb/index2008.htm](http://www.obs.coe.int/oea_publ/yb/index2008.htm)

Globális médiafigyelési projekt (2005): *Országjelentések: a nők és a férfiak képviselőinek elemzése a hírmédiában*: http://www.whomakesthenews.org/research/country_reports

MAVISE (2008). *A TV-társaságok és TV-csatornák adatbázisa az Európai Unióban és a tagjelölt országokban*: <http://mavise.obs.coe.int/>

MIDAS (2008). A kisebbségi és regionális nyelven megjelenő napilapok európai szövetsége:
<http://www.midas-press.org/welcome.htm>

OFCOM (2002. február). *A működési szabályzatok összeállítása*:
<http://www.ofcom.org.uk/static/archive/bsc/pdfs/research/mincode.pdf>

Nyílt Társadalom Intézet (2005) és követő beszámolók (2008). *Európai televíziózás: Szabályozás, politika és függetlenség*:
http://www.soros.org/initiatives/media/articles_publications/publications/eurotv_20051011 és
http://www.soros.org/initiatives/eu/articles_publications/publications/tv_20080429

Média és Sokszínűség tanulmány (előkészületben): <http://www.media4diversity.eu/> (az EC DG Foglalkoztatási, Társadalmi és Esélyegyenlősége Egysége megbízásából készíti a Médiasokszínűség Intézet),

Internews Europe és Nemzetközi Újságíró szövetség)

van der Wurff, R., & Lauf, E. (Eds.) (2005). *Nyomtatott Online Újságok Európában: 16 ország összehasonlító elemzése*, Amsterdam: Het Spinhuis.

5.2.5 A „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati terület szociodemográfiai mutatói”

5.2.5.1 Bevezetés

A földrajzi pluralizmus a médiában a helyi és regionális közösségek és érdekek kiegyensúlyozott és sokoldalú képviselését és megszólalási lehetőségét (pl. aktív és passzív hozzáférés) jelenti a médiában. Részét képezi a médiában megjelenő témák és vélemények pluralizmusa, a média-hozzáférés és médiarészvétel különböző formáin keresztül történő szocializáció, az interakció különböző formái közötti választás, valamint azon különböző értékek, nézőpontok és szerepek képviselete, amelyekben és amelyek által a helyi és regionális közösségek megjelennek és azonosíthatóak.

Az ilyen pluralizmus értelmezhető a térben (a helyi és regionális közösség által létrehozott, és ugyanott terjesztett médiatartalom), illetőleg a társadalmi dimenzióban (a helyi és regionális közösségek speciális és egyéni érdekeit szolgáló médiatartalom és szolgáltatások).⁸²

A földrajzi pluralizmus igen összetett médiapolitikai fogalom; ennél fogva a kockázati területek és veszélyek meghatározása számos dimenziót ölel fel. Makroszinten az országos médiarendszer egészének elemzése fontos a decentralizációs tendenciák, valamint a helyi és regionális média viszonylagos erejének hosszabb időtávon történő meghatározásához. A helyi orientációjú médiatartalom és szolgáltatások más összefüggésekben is vizsgálhatók, ilyenek például a helyi gyártás, foglalkoztatás vagy az elért közönség.

A mutatók javasolt rendszere különböző szinteken jeleníti meg a földrajzi pluralizmus elemeit, és nem teszi szükségessé, hogy egy adott ország médiarendszere valamennyi kritériumnak megfeleljen. A különböző kritériumok közötti korrelációkat földrajzi kontextusban kell értékelni, valamint az egyes országok piaci és társadalmi profilja szerint, ideértve az olyan tényezők figyelembevételét, mint a népesség mérete, a települések népsűrűsége, a városi lakosság aránya, a főváros lélekszáma, az egy főre jutó bruttó hazai össztermék, illetőleg az adminisztratív intézkedések. Egyrésztől egy adott médiarendszer magas vagy növekvő centralizációja fakadhat abból, hogy a népesség a főváros agglomerációjában összpontosul. Másrésztől a regionális és helyi média erejét eredményezheti a decentralizált az adminisztratív struktúra decentralizáltsága (például Németországban, az Egyesült Királyságban vagy Belgiumban), illetve a regionális és helyi média támogatási rendszere (mint Svédországban).

5.2.5.2 Veszélyek

A földrajzi médiapluralizmust fenyegető veszélyek között az alábbiak említhetők:

- a médiarendszer magas szintű és növekvő centralizációja országos szinten;
- a helyi és regionális média magas és növekvő koncentrációjú tulajdonosi szerkezete;
- a helyi és regionális média elégtelen rendszerei, ideértve különösen a helyi és regionális közösségeket kiszolgáló független médiaelemek hiányzó vagy elégtelen rendszereit, a helyi és a regionális médiába eszközölt beruházások hiányát vagy elégtelen voltát, a kábelszolgáltatók és egyéb platformszolgáltatók által a helyi és regionális média számára kialakított belépési korlátokat, a marginális elérést, valamint a közcélú támogató intézkedések hiányát;
- elégtelen vagy csökkenő helyi és regionális gyártás;
- a helyi és regionális közösségekből származó újságírók és médiavezetők hiánya vagy elégtelen képviselete;
- a helyi és regionális közösségek hiányzó vagy elégtelen képviselete a médiában általában, valamint konkrétan a közszolgálati médiában.

A médiában megjelenő földrajzi pluralizmust fenyegető e veszélyekre tekintettel az alábbi fejezet öt területen szolgál némi háttérrel és módszertani megfontolásokkal:

⁸² Napoli (2007), mint fent, 70. l.; DiCola (2007), mint fent, 22. l.

- 1) a helyi és regionális média az országos médiarendszerekben;
- 2) a helyi és regionális médiastruktúrák;
- 3) a média helyi és regionális használata;
- 4) a helyi és regionális közösségek képviselői;
- 5) a közszolgálati média.

1. A helyi és regionális média az országos médiarendszerekben

A médiarendszerek struktúrája egészében a helyi és regionális média viszonylagos erejét és fontosságát jelzi felhasználói számára. A regionális média, és különösen a sajtó kiemelkedő szerepét a médiapluralizmus megtartásában és kiterjesztésében számos tudományos munka elismeri.⁸³ A gazdag és jól fejlett regionális média ellensúlyozhatja a külső sokszínűség hiányát a magas szinten koncentrált nemzeti piacokon.

A regionális napilapok viszonylagos ereje egy adott médiarendszerben annak decentralizáltságát mutatja, valamint a benne rejlő potenciált, hogy a helyi és regionális közösségek számára különböző forrásokból szolgáltatson információkat. Az *Európaiak újságot olvasnak*⁸⁴ című úttörő tanulmányában Karl Erik Gustafson és Lennart Weibull a fővárosban megjelenő országos, és a fővároson kívül megjelenő regionális napilapok terjesztése közötti összefüggést mérte. Az eredmények azt mutatták, hogy a gyenge és centralizált sajtóval rendelkező országokban az újságoknak csupán csekély hányada jelenik meg a nemzeti központon kívül.

A decentralizált és sokszínű sajtóval rendelkező országokban az országos és a helyi/regionális sajtó egyaránt erős. A jelen tanulmány kontextusában javasolt decentralizációs teszt célja nemcsak a regionális napilapok, hanem a helyi TV és rádióállomások és helyi portálok erejének mérése egy adott médiarendszerben hosszabb időtartamon keresztül.

A holland médiahatóság (Commissariaat voor de Media) megfigyelte, hogy a nagyobb holland városok „egyújságos” városokként jellemezhetők, és a konszolidálódó lapkiadási tevékenység elkerülhetetlenül „egylapos régiók” kialakulásához vezet.⁸⁵ A folyamatos koncentráció miatt a regionális sajtópiac az Európai Unióban is folyamatosan zsugorodik, és az egymással versengő napilapok száma lecsökkent.

Számos esetben a nincsenek tényleges versenytársak, és ugyanabban a régióban és tevékenység esetén több tartományban a lapkiadók tevékenysége arra korlátozódik, hogy ne kerüljenek egymással átfedésbe. A helyi sajtóhoz kapcsolódó tulajdonjogra vonatkozó parlamenti vita során az Egyesült Királyságban Austin Mitchell a vidéki lapok láncokba konszolidálását szorgalmazta, így ezek a helyi monopóliumoknak nem kell versenyezniük:

Ez csökkenti a helyi demokráciát és a helyi újságokat. Ugyancsak csökkenti a helyi érdekeltiséget. Kevesebb az elemzése annak, amit teszünk. Kevesebb politikai vita; kevesebb vita arról, mit tesz a helyi önkormányzat; és kevesebb vita arról, mit tesznek a vezető jogi személyek a helyi hatalmi központokban.⁸⁶

A városi index olyan eszközt biztosít, amelynek segítségével a nagyobb városok szintjén elemezhető a médiapiacok strukturális átalakulása. Kimutatja az arányok dinamikáját a versengő regionális vagy helyi napilapokkal, illetve TV és rádióállomásokkal, illetve helyi internetes oldalakkal, köztük önkormányzati honlapokkal rendelkező megyeszékhelyek, tartományi fővárosokban hosszabb időszakon keresztül vizsgálva. Mivel a regionális újságok mellett országos lapok is megjelennek, valamint országos televíziók és rádiók is sugároznak, fontos jelezni, hogy melyek azok a regionális újságok, televízió- és rádióállomások, amelyeknek ugyanazok a jogi személyiségek a tulajdonosai, amelyek azt az országos újságot, televízió- és rádióállomást is birtokolják, amelyek az adott régióban vezető szerepet töltenek be. Ez a kombinált tulajdonosi teszt segítségével vizsgálható.

⁸³ Alger, D. (1998). *Megamedia: Hogyan uralják a megállalatok a médiát, a verseny torzulása és a demokrácia veszélyeztetettsége*. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers; Hallin, D. C., & Mancini, P. (2004). *Médiarendszerek összehasonlítása: média és a politika három modellje*, Cambridge: Cambridge University Press.

⁸⁴ Gustafson, K. E., & Weibull, L. (1996). *Az európaiak újságot olvasnak*, Brüsszel: ENPA.

⁸⁵ Holland médiahatóság (Commissariaat voor de Media) (2003) *A médiakonzentráció helyzetbe: a holland médiakonzentrációja és sokszínűsége 2002*, Hilversum.

⁸⁶ Alsóházi viták (2006) *a helyi sajtó tulajdonviszonyai*, 2006. március 1.

A minta értékelési rendszer példával szolgál a médiarendszer mutatóinak értelmezésére. A három kockázati kategóriára javasolt küszöbértékeket (nincs kockázat, alacsony kockázat, magas kockázat) viszonylag kiegyensúlyozott erőviszonyokkal rendelkező helyi és regionális média alkotta közepes méretű médiarendszerre becsülték meg. A médiarendszer mutatói ugyanakkor országspecifikus értékelést és értelmezést tesznek szükségessé, és azokat össze kell vetni olyan tényezőkkel, mint a népesség mérete, a település népsűrűsége, a városi lakosság aránya, a főváros lélekszáma, az egy főre jutó bruttó hazai össztermék, valamint az adminisztratív intézkedések.

2. A helyi és regionális médiastruktúrák

A helyi és regionális média gazdag és életképes rendszere általánosságban hozzájárul a földrajzi pluralizmus és médiasokszínűség erősödéséhez. A médiában a helyi szempontokat több módon lehet érvényesíteni és népszerűsíteni, és ugyanígy ennek mérésére is különböző eszközök állnak rendelkezésre. A javasolt megközelítések több kritériumot alkalmaznak, ezek között említhető a beruházások mértéke, a helyi orientációjú és helyi gyártású tartalom közönségének száma, megoszlása és aránya, a tulajdonosi megoszlás sémái, a munkaerő összetétele, a szervezeti struktúra, valamint a kábel- és digitális platformokhoz való hozzáférés.

3. A média helyi és regionális használata

A helyi és regionális média helyi közösségek általi használata fontos mutatója a forrás sokszínűsége. Ez mérhető a helyi és regionális újságok terjesztésén, a helyi televízió és rádió közönségének megoszlásán, a helyi weboldalakat látogató felhasználók számán. A rendelkezésre álló kutatások azt mutatják, hogy az internethez való alacsonyabb hozzáférés, illetve annak alacsonyabb mértékű használata az előrehaladott életkorral, az alacsonyabb képzettséggel és alacsony jövedelemmel hozható összefüggésbe.⁸⁷ Ugyanakkor ezek a rendszerbeli hiányosságok csökkennek, amint az internet egyre szélesebb körben válik hozzáférhetővé.⁸⁸ Ettől függetlenül Marte Winsvold azzal érvel, hogy az internet elérése és a világháló használata (az online újságok, valamint a helyi TV és rádióállomások honlapjai kivételével) következetesen alacsonyabb, mint a többi helyi média elérése és használata.⁸⁹

4. A helyi és regionális közösségek képviselete

A földrajzi pluralizmus nem csupán a helyi kérdésekkel kapcsolatos információk különböző forrásokból való elérhetőségét jelenti, hanem a helyi és regionális közösségek arányos médiaképviseletét, ily módon különböző perspektívákat és háttérket megjelenítve a nyilvános vitában.

A helyi és regionális közösségek hiányzó vagy elégtelen képviseletét az országos médiában a **helyi orientációjú**, illetve **helyi gyártású** tartalom és szolgáltatások hiányának eredménye.

A rendelkezésre álló kutatási tanulmányok azt mutatják, hogy a felhasználók viszonylagos fontosságot tulajdonítanak a helyi kérdéseket közvetítő új forrásoknak a nyomtatott helyi sajtónak⁹⁰ vagy a helyi televízióknak. Ugyanakkor az internet-felhasználók többsége az online újságokból és a televíziók weboldalairól szerzi be a helyi híreket.⁹¹ Ezért aztán kritikus megkülönböztetést kell tenni a helyi hírekkel szolgáló autonóm internetes portálok, valamint a helyi újságok vagy televízió és rádióállomások internetes kiadása között, amelyek lényegében ugyanazokat az információkat szolgáltatják, mint nyomtatott vagy sugárzott partnereik. Ezenkívül a weben található helyi információs szolgáltatások és a keresőmotorok kínálnak „helyi információkat”, azonban ezeknek a tartalmaknak jelentős része kultúrával és szórakozással kapcsolatos információ (például színházi előadások, koncertek, események és moziműsorok, illetve klubok és éttermek értékelései). Az ilyen típusú tartalmak és szolgáltatások nem alakítanak ki információcserét közügyekről és nézetekről, ami nyilvános vélemény kialakulásához vezetethetne. Ennélfogva, a helyi orientációjú tartalom elemzésére

⁸⁷ Norris, P. (2001). *Digitális megosztottság: Állampolgári részvétel, információs szegénység és az internet világszerte*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁸⁸ Winsvold, M. (2007). Önkormányzati weboldalak a helyi nyilvános vitákban: Tények vagy hátsó szándékok? *Nordicom Review*, 28, 2., 7–23.

⁸⁹ Uo., 13. old.

⁹⁰ Uo., 13. old.

⁹¹ Cooper, M. (Ed.) (2007). *A médiakonzolidáció ellen. A koncentráció, helyi jelleg és sokszínűség bizonyítékai*. Stanford: Donald McGannon Center for Communications Research at Fordham University, 204. old.

szolgált médiaminta kiválasztásánál vezető napilapokra, TV és rádióállomásokra és internetes oldalakra kell összpontosítani a fentiekben említett szolgáltatók kivételével. A második fontos szempont a vezető napi- és hetilapok, TV és rádióállomások, valamint internetes oldalak által közölt helyi gyártású tartalmak és szolgáltatások mértéke. A helyi gyártású tartalom tesztje a helyi gyártású és helyi orientációjú tartalom arányának mérését javasolja. Ugyancsak javasol egy ellenőrzőlistát a helyi gyártású tartalmak azonosítására. Végezetül, a munkaerő-összetétel tesztje lehetővé teszi a helyi közösségekből érkező újságírók és médiavezetők egyensúlyát, valamint az adott médiaegység szervezeti struktúrájának leírását a helyi és regionális jelleg szempontjából.

5. A közszolgálati média

A helyi és regionális szempontok megjelenítése és népszerűsítése szempontjából számos tagállam szigorúbb kötelezettségeket ró a közszolgálati médiára, mint a kereskedelmi állomásokra. A közszolgálati média Európa legtöbb országában meghatározott arányban köteles olyan programokat sugározni, amelyek a helyi kultúra és a helyi alkotások népszerűsítését célozzák, illetve az adott ország valamennyi régiója számára jelentőséggel bírnak.⁹²

Egy másik kérdés, amely a közszolgálati média földrajzi megközelítésével áll összefüggésben az a veszély, hogy a médiatartalom és médiaszolgáltatások elérése (különös tekintettel a közszolgálati médiatartalom és szolgáltatások, valamint az új médiaszolgáltatások elérését jelenti) földrajzi korlátokba ütközik. Ily módon a közszolgálati médiához, illetve egyéb szolgáltatásokhoz, mint például a szélessávú hálózatokhoz hozzá nem férő emberek száma szintén fontos mutatók létrehozásához szolgálhat alapul a média földrajzi pluralizmusa területén.

5.2.5.3 Mutatók és módszerek

Az alábbi lista szociodemográfiai **mutatókat** és kapcsolódó **módszereket** tartalmaz a „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati területhez:

KOCKÁZAT	KULCSMUTATÓ	MÉRÉS MÓDJA
A nemzeti médiarendszer magas fokú centralizáltsága	A helyi/regionális média (napilapok, TV-csatornák, rádióállomások, internetes híroldalak) viszonylagos ereje az adott médiarendszerben	Decentralizációs teszt az országos napilapok (CND) és a regionális napilapok elterjedtségének aránya (CRD), valamint a közönség megoszlása a helyi és regionális TV (ALTV) és rádióállomások (ALR) között.
A nemzeti médiarendszer magas fokú centralizáltsága	A regionális nagyvárosok (az adott régió, tartomány, vidék fő városa) aránya versengő regionális vagy helyi médiával (napilapok, TV-csatornák, rádióállomások, internetes híroldalak).	Város index
A nemzeti médiarendszer magas fokú centralizáltsága	A regionális/helyi média és az országos médiaegységek egyazon cég általi kombinált tulajdonjoga.	Kombinált tulajdonosi teszt (csak az országos és a regionális piacokon egyaránt megjelenő médiatulajdonosokra vonatkozik)
A regionális és helyi média elégtelen rendszere	A regionális és helyi média becsült elérése és közönségaránya	Kvantitatív módszer: a közönség becsült megoszlása a helyi és regionális médiaegységek között az adott médiaszektorban
A regionális és helyi média elégtelen rendszere	A regionális és helyi média hozzáférése a hálózatokhoz és platformokhoz	Kvantitatív módszer: a regionális és helyi média számára biztosított frekvenciák száma; A kábelsomagokban, digitális és egyéb platformokon elérhető helyi és regionális médiaegységek száma az adott médiapiacra

⁹² Ader (2006), mint fent, 59. lj.

A regionális és helyi média elégtelen rendszere	A különböző típusú média-tulajdonjogok aránya a regionális és helyi médiában	Helyi tulajdonosi teszt
A regionális és helyi média elégtelen rendszere	A regionális/helyi gyártású műsorok gyártására fordított beruházások szintje a regionális és helyi médiában	Kvantitatív módszer: A beruházás mértéke (valamint a teljes költségvetés aránya az adott médiaszektorban)
A regionális és helyi közösségek elégtelen képviselete a médiatartalomban és szolgáltatásokban	A helyi orientációjú és helyi gyártású tartalom aránya	Kvantitatív módszer: A helyi orientációjú és helyi gyártású tartalmak hosszának mérése a közszolgálati médiában. A programminta tartalmazhatja a kiválasztott híreket vagy a TV és rádióállomás vagy internetes kínálat programszerkezetének elemzését
A regionális és helyi közösségek elégtelen képviselete a médiaszektor humán erőforrás-politikájában	A helyi közösséghez tartozó újságírók és médiavezetők aránya	Munkaerő összetételi teszt Kvantitatív módszer: a helyi közösségekhez tartozó újságírók és médiavezetők aránya Kvalitatív módszer: a szervezeti struktúra leírása hivatkozással a regionális és helyi jellegre
Korlátozott számú információs forrás dominanciája a helyi kérdésekben	A közönség új forráspreferenciái a helyi kérdésekkel kapcsolatban (mi az elsődleges információforrás?)	Forrásmutató – Kvantitatív módszer: a helyi kérdésekkel foglalkozó elsődleges és másodlagos médiaforrások felmérése; Korreláció a források használata és a helyi közösségek politikai tevékenysége között
Elégtelen hozzáférés a médiához és disztribúciós rendszerekhez a földrajzi tényezők következtében	A földrajzi korlátok miatt a PSM-et el nem érő emberek száma	A közszolgálati műsorszolgáltatók lefedettsége ideértve a földfelszíni televíziót és rádiót
Elégtelen hozzáférés a médiához és disztribúciós rendszerekhez a földrajzi tényezők következtében	A szélessávú hálózatok elérhetősége a vidéki területeken	A vidéki DSL és kábelmodem lefedettség értékelése

A **módszerek** közül a „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati területen a következő tesztek alkalmazására kerül sor:

- *Kombinált tulajdonosi teszt* (csak az országos és a regionális piacokon egyaránt megjelenő médiatulajdonosokra vonatkozik) – a regionális/helyi médiaegységek és az országos médiaegységek egyidejű tulajdonlása egyazon vállalat által.
- *Város index*: a versengő regionális vagy helyi médiával rendelkező regionális metropoliszok (adott régió, tartomány, vidék fő városa).
- *Decentralizációs teszt*: az országos napilapok (CND) és a regionális napilapok elterjedtségének aránya (CRD), valamint a közönség megoszlása a helyi és regionális TV (ALTV) és rádióállomások (ALR) között.
- *Helyi tulajdonosi teszt*: A különböző típusú média-tulajdonjogok aránya a regionális és helyi médiában.
- *Munkaerő összetételi teszt* (G mutatókban) alkalmazása:
  - Kvantitatív módszer: A helyi közösségekből származó újságírók és médiavezetők százalékos aránya
  - Kvalitatív módszer: A szervezeti struktúra leírása hivatkozással a regionális és helyi jellegre

5.2.5.4 Adatforrások

A „földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati terület szociodemográfiai mutatóinak adatforrásai az alábbi forrásokat foglalják magukban:

Az audiovizuális és telekommunikációs nemzeti szabályozó ügynökségek éves beszámolóí a médiaközönség megoszlásáról (médiá, kommunikáció vagy műsorszolgáltatás). l.: EPRA (Szabályozó hatóságok európai platformja): <http://www.epra.org/content/english/index2.html>.

Médiaszervezetek által készített rendelkezésre álló médiafelmérések

Országspecifikus adatok a következőktől:

- IV. Nemzeti Szabályozó Intézmények,
- V. Nemzeti Sajtószövetségek
- VI. Országtudósítók.
- VII. Kommunikációs minisztérium,
- VIII. Nemzeti Hírközlési Szövetség
- IX. Nemzeti statisztikai szövetségek (repopuláció, disztribúció, a népesség/közönség demográfiai/földrajzi sajátosságai stb.)

Európai Audiovizuális Figyelő: <http://www.obs.coe.int>

Európai Audiovizuális Figyelő (2008). 2008. évkönyv: *Film, televízió és videó Európában*: http://www.obs.coe.int/oea_publ/yb/index2008.htm

IDATE Tanácsadás és Kutatás (2007. október). Szélessávú lefedettség Európában, Végjelentés és felmérés:

http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/broadband_coverage_10_2007.pdf

OFCOM Közönség-beszámoló/ tanulmányok (www.ofcom.org.uk) pl. *“a közönség fragmentálódása kérdéseket vet fel a TV hírek számára – mondja az Ofcom*: http://www.ofcom.org.uk/media/news/2007/07/nr_20070704

Nyílt Társadalom Intézet (2005) és követő beszámoló (2008). Európai televíziózás: Szabályozás, politika és függetlenség:

http://www.soros.org/initiatives/media/articles_publications/publications/eurotv_20051011 és http://www.soros.org/initiatives/eu/articles_publications/publications/tv_20080429

Eredeti célzott helyi hallgatósági kutatási adatok az országos piacról és a társadalomtudományi felmérésekből

A földfelszíni sugárzásba bevont vállalatok beszámolóí az Európai Audiovizuális Figyelő tagállamaiban: <http://www.obs.coe.int/db/gavis/transmission.html#4>

Hírújságok világszövetsége (1996 – 2007). *Trendek a világsajtóban*, Párizs, <http://www.wanpress.org/worldpresstrends/home.php>

5.3 Gazdasági mutatók

5.3.1 Bevezetés

5.3.1.1 A médiapluralizmussal kapcsolatos gazdasági irodalom

A pluralizmus gazdasági mutatói elsősorban olyan mutatókkal jelentkeznek együtt, mint a cégek száma, a verseny intenzitása, a rendelkezésre álló pénzügyi támogatás, a finanszírozás vezető cégek által megszerzett része, a vezető cégek által a tartalom létrehozása, terjesztése és felhasználása szempontjából figyelembe közönség és fogyasztók aránya.

Miközben jelentős mennyiségű irodalom érhető el a médiapluralizmussal kapcsolatos kérdésekről, annak túlnyomó többsége politikailag orientált megközelítés. Nagy része megközelítésében normatív, egyes nemzetekre épül, és empirikus tapasztalatok helyett sokkal inkább anekdotákra alapszik. Csak néhány országos és országok feletti tanulmány – elsősorban az Európai Tanács és az Európai Parlament által készítették – alkalmaz empirikus vagy teoretikus gazdasági mutatókat. A komoly irodalom a területen elsősorban még a politikai és gazdasági irodalomra korlátozódik. A médiapluralizmus gazdasági aspektusai már vagy három évtizede foglalkoznak, három különböző hullámban, amelyek az újságok halandóságával,⁹³ a nagy médiakonglomerátumok ezt követő növekedésével,⁹⁴ és legújabbban a médiaközi tevékenységével foglalkoznak.⁹⁵

Doyle szerint a médiapluralizmus általában sokszínűséggel párosul a médiában: különböző és független hangokkal, politikai véleményekkel és kulturális képvisellel a médiában.⁹⁶ Az állampolgárok igénylik és elvárják a médiatartalom és a médiaforrások sokszínűségét és pluralitását. A pluralisztikus és versenyre épülő médiarendszer a média-sokszínűség előfeltétele, a tömegmédiá változatosságaként értelmezhető – források, csatornák, üzenetek és közönségek – a releváns társadalmi különbségek szempontjából – politikai, földrajzi és szociokulturális.⁹⁷ Egy pluralisztikus médiarendszernek tükröznie kell az egymással szemben álló hangokat és érdekeket egy társadalomban, vagyis teljes körű termék- és szolgáltatási választékot kell kínálnia a közönségnek, és végül hozzáférést kell biztosítania az ennek megfelelő csatornához.⁹⁸ A médiapluralizmusnak ez a szemlélete azt emeli ki, hogy nemcsak az ellátási szempontokat, hanem a disztribúciós mechanizmusokat és a médiához való potenciális hozzáférést is értékelendő területként kell kezelni, hogy kialakíthatóak legyenek a médiapluralizmus gazdasági mutatói.

5.3.1.2 A piaci erő mérésével kapcsolatos viták

A klasszikus gazdasági mérőszámok magukban foglalják a versenyt és az egyes cégek által mutatott piaci erőt. Ezek a mutatók jellemzően a médiacégek és más típusú cégek versenypolitikájának és jogalkalmazásának középpontjában állnak.

⁹³ A gazdasági és üzleti elemzésekre épülő szakirodalom legjelentősebb munkái között említhető az a tanulmányosorozat amely a koncentráció fejlődéstörténetével foglalkozik az európai nemzetek kiadói iparában. A tanulmányosorozatot az Európai Közösségek Bizottsága jelentette meg 1978-ban; Egyesült Államok, *A médiakoncentrációról tartott szimpózium eredményei*. Washington, D.C.: versenyhivatal, szövetségi kereskedelmi bizottság, 1978. december 14–15.; Picard, R. G., Winter, J. P., McCombs, M. E., & Lacy, S. (Eds.) (1988). *Sajtókoncentráció és monopólium. Új perspektívák a hírlapok tulajdonosi szerkezetében és működésében*. Norwood, N.J.: Ablex.

⁹⁴ Sánchez-Taberner, A. (1993). *Mediakoncentráció Európában: A kereskedelmi vállalat és a köz*. London: John Libbey & Co; Gustafsson, K. E. (1995). A koncentráció eredete és dinamikája. In K. E. Gustafsson (Ed.). *Mediastuktúra és az állam: fogalmak, problémák, lépések* (79–95.). Göteborg, Sweden: Mass Media Research Unit, School of Economics and Commercial Law, Göteborg University; Picard, R. G., (1998). *Mediakoncentráció, gazdaság és szabályozás*. In D. Graber, D. McQuail, & P. Norris (Eds.). *A hírek politikája: A politika hírei* (193–217.). Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press; Sánchez-Taberner, A., & Carvajal, M. (2002). *Mediakoncentráció az európai piacon: Új trendek és kihívások*. Pamplona, Spain: University of Navarra; Doyle, G. (2002). *Mediatulajdonlás: koncentráció, konvergencia és közpolitika*. London: Sage Publications; Noam, E. M. (2007). *Mediatulajdonlás és koncentráció Amerikában*. New York: Oxford University Press.

⁹⁵ Albarran, A. B., & Dimmick, J. (1996). Koncentráció és sokoldalú gazdasága kommunikációs ágazatokban, *Journal of Media Economics*, 9, 4., 41–49; Doyle (2002), mint fenn, 94. lj.

⁹⁶ Doyle (2002), mint fenn, 94. lj.

⁹⁷ McQuail, D. (1992). *Mediateljesítmény*. Tömegkommunikációs és közérdek, London: Sage.

⁹⁸ Freeman, D. (2005). A sokszínűség és a pluralizmus népszerűsítése a kortárs kommunikációs politikában az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban. *International Journal of Media Management*, 7, 1–2., 16–23.

A gazdasági mutatók kialakítása során a jelen beszámoló szerzői valamennyien tudatában vannak annak, hogy a piaci erő mutatóira épülő pluralizmus mérése körül jelentős viták vannak. A piaci erő mérését arra használják, hogy jelezzék azt a mértéket, ameddig egy vállalat, illetve a vezető vállalatok képesek lehetnek kontrollálni a piaci mennyiségeket vagy árakat,⁹⁹ azonban erőfeszítések történnek arra, hogy ezeket a médiakoncentráció és így a visszaszoruló pluralizmus bizonyítékaként használják fel.

A Top4/Top8 elemzéseket gyakran arra használják, hogy gyors piaci kontroll mérőszámokat biztosítsanak, amelyek alapját a négy vezető, illetve a nyolc vezető cég piaci tevékenysége képezi. Amikor a négy vezető cég a piac több mint 50%-át, illetve amikor a nyolc vezető cég a piac több mint 70%-át ellenőrzése alatt tartja, egyértelműen nem kívánatos ellenőrzésről lehet beszélni. Mivel ez a módszer jellemzően a nemzeti vagy állami piaci adatokra épül, alárendeli valamennyi országos feltételt, és jellemzően alulbecsüli a helyi és regionális piacokat, ahol jellemzően kevesebb versenytárs van jelen.

A Herfindahl–Hirschmann-index (HHI) a piaci erő egy robusztusabb mérőszáma, amelyet versenyjogi elemzésekhez fejlesztettek ki, és egyesek a médiapiacok koncentrációjának mérésére használják. Sajnos nem túl eredményes eszköze az országos médiapluralizmus mérésének az országos médiapiacokon, mivel ez a gazdasági koncentráció mérőszáma, amelynek statisztikai konstrukciója egy adott földrajzi piacon bizonyos számú versenytárs jelenlétét feltételezi, és ezek a feltételek más ágazatokban sokkal markánsabban vannak jelen, mint a médiában.¹⁰⁰ Ez még a versenyjogi alkalmazásban is élénk vitákhoz vezet a releváns piacokról a médiatermékek és szolgáltatások (tartalom- vagy reklámpiacok), az egyéb termékek és szolgáltatások, illetve a kiszolgált földrajzi terület vonatkozásában.¹⁰¹

A mutatót olykor országos szinten alkalmazzák, akik a médiakoncentráció mértékét akarják mérni, ez a típusú felhasználás azonban figyelmen kívül hagyja a HHI elemzés központi földrajzi piaccal kapcsolatos kérdését, valamint azt a tényt, hogy számos médiaegység regionális vagy helyi piacokat szolgál ki, és országos szinten nem versenyez.¹⁰² HHI a médiaelemzésben akkor alkalmazható a legjobban, amikor javasolt összeolvadásokkal kapcsolatban alkalmazzák, azonban ritkán mutat rá a médiapluralitás általános kérdéseire, mivel a televízió, rádió és hírlappiacok hajlamosak a monopolisztikus vagy oligopolisztikus versenyre, és a mutató ilyen feltételek mellett korlátozott betekintést nyújt.

A HHI korlátait egyes médiapolitikai intézmények is elismerik, például az Egyesült Államokban a Szövetségi Kommunikációs Bizottság létrehozott egy alternatív mutatószámot – a diverzitási indexet (DI) – mint olyan mutatót, amely a médiapluralizmus kockázatait mutatja a helyi piacokon médiaközi tulajdonviszonyok fennállása esetén.¹⁰³ kiterjesztette a HHI-t, és létrehozásának az volt a célja, hogy kiküszöbölje a mutató egyes hiányosságait egy olyan súlyozási folyamat által, amely pontozza a médiát a közönség általi – helyi hírek és információk lekérésére irányuló – használat alapján. A diverzitási indexet ugyanakkor a bíróságok elutasították, és a kongresszusi meghallgatásokon is élesen bírálták annak feltételezéseit, súlyozási módszerét és alkalmazását.

Azóta számos, HHI-alapú mérőszámokat alkalmazó, a pluralizmust értékelő eszköz alkalmazását javasolták, többek között a Noam indexet, azonban miután megvitatták – ezek egyikét sem sikerült széles körben elfogadtatni.¹⁰⁴

⁹⁹Picard, R. G. (1989). *Médiagazdaság: Fogalmak és kérdések*. London: Sage.

¹⁰⁰Noam, E. (2004). Hogyan mérhető a médiakoncentráció, *Financial Times*, 2004. augusztus 30. <http://www.ft.com/cms/s/da30bf5e-fa9d-11d8-9a71-00000e2511c8.html> (hozzáférés: 2008. február 25.); Noam (2007), mint fent, 94. l.

¹⁰¹Bird & Bird (2002). Piacmeghatározás a médiaszektorban: Összehasonlító elemzés. Az Európai Bizottság számára készített jelentés; Bush, C.A. (2002). A helyi lapokban, rádió- és televíziócsatornákon megjelenő hirdetések kiválthatósága a helyi üzleti értékesítésekben. Media Bureau Staff Research Papers 2002–10, Médiatulajdonosi munkacsoport. Washington, D.C.: USA szövetségi kommunikációs bizottság; Baranes, E., & Encaoua, D. (2002). A televízió releváns piaca. A francia példa, *Communications & Strategies*, 47, 3., 63–86; az Egyesült Királyság parlamentjében a közös bizottsághoz a kommunikációs törvénytervezet kapcsán fűzött megjegyzések és adalékok, 2002; <http://www.parliament.the-stationeryoffice.co.uk/pa/jt200102/jtselect/jtcom/169/2070401.htm>.

¹⁰²Picard, R. G. (1998). Koncentrációs lépések a napilapok területén, *Journal of Media Economics*, 61–74.

¹⁰³A diverzitási index kiszámítása és lehetséges alkalmazása, Jonathan Levy, FCC helyettes közgazdász, 2003-as belső jelentés a diverzitási indexről, <http://www.fcc.gov/ownership/materials/newly-released/diversityindex030703.pdf> (Hozzáférés: 2008. február 28.).

¹⁰⁴Ezek magukban foglalják Eli Noam és Hill, B. (2006) egy-egy javaslatát a fent idézett kommentárokból. A médiapiaci diverzitásának mérése: Koncentráció, fontosság és pluralizmus, *Federal Communications Law Journal*, 58, 1., 169–194.

Mivel a jelen kockázat-alapú alkalmazáshoz továbbra is hasznosak – bár értelmezésük során körültekintően kell eljárni – a jelen projekt a pluralizmussal kapcsolatos mintegy 60 gazdasági mutató között a Top4/Top8 és a HHI elemzést alkalmazza. A jelen tanulmányban alkalmazott folyamatokban a piaci erőt jelző indikátorokat más mutatókkal kombináljuk a pluralizmus egyes dimenzióit fenyegető kockázatok szintjének megállapítására, valamint figyelembe vesszük az olyan tényezők hatását, mint az országos méret.

5.3.1.3 A pluralizmussal kapcsolatos gazdasági mutatók

A gazdasági kutatócsoport a médiaellátottság, disztribúció és hozzáférés gazdasági mérőszámaira összpontosít, és azoknak a médiapluralizmusra gyakorolt hatásaira, feltárva hogyan befolyásolják a meglévő pluralizmus mértékét, valamint a pluralizmus potenciálját. E komplex kérdés egyszerűsítése, valamint annak érdekében, hogy a kutatási eredmények a második lépésben a gyakorlati működésbe áthelyezhetőek legyenek, a pluralizmus koncepcióját három normatív területre – politikai, kulturális és földrajzi pluralizmusra –, valamint három működési területre – a média tulajdonosi szerkezetének/ellenőrzésének pluralizmusa, a médiatípusok és műfajok pluralizmusa (a fent, 4.3.1) – osztották fel. Ezt követően a pluralizmus különböző típusait fenyegető veszélyek azonosítására, illetve az ezen veszélyekhez kapcsolódó gazdasági mutatók kialakítására került sor.

A következő fejezet a gazdasági mutatók, mint a pluralizmust fenyegető tényezők jelentőségét ismerteti és vizsgálja meg, ismerteti a mutatók kiszámításához szükséges adatokat és adatforrásokat. Ezeket a mutatókat ezután 19 országban vizsgálják felül a szakértők annak meghatározása érdekében, hogy azok életképesek-e, és léteznek-e az adott országban adatok a mérések elvégzéséhez. Ez betekintést adott a gazdasági kutató csoport számára azon mutatókkal kapcsolatban, amelyek legnagyobb valószínűséggel mérhetőek lesznek, és amelyek valószínűleg nem lesznek azok.

5.3.2 Gazdasági mutatók a „médiatulajdonlás és -ellenőrzés pluralizmusa” kockázati területéhez

A médiatulajdonlás és ellenőrzés pluralizmusát fenyegető fő veszélyt a (1) *tulajdonosi szerkezet magas fokú koncentrációja* jelenti a médiában (mono média, keresztmédia, illetve vertikális integráció), amely közvetlen hatással lehet a szerkesztői függetlenségére (a kereskedelmi és politikai tulajdonosok által a médiára gyakorolt illetéktelen befolyás miatt), szűk keresztszektort hozhat létre a disztribúció szintjén, valamint további működési problémákat eredményezhet. Ez nemcsak ellátottsági szempontból érinti a pluralizmust, hanem disztribúciós, és különösen hozzáférési szempontból is. E veszély gazdasági mutatói a következők:

1) a tulajdonjog magas koncentrációja, figyelembe véve

- a teljes médiaágazat forgalmát;
- a médiaszektor bevételeinek méretét és a bevételi források számát;
- a médiaipari szektor átlagos nyereségességét;
- a médiaipari szektor nettó bevételét;
- a szektorban a foglalkoztatottságot (teljes és részidős);
- a tulajdonjog koncentrációját (CR 4, CR8, HHI) a szektorban és a teljes médiában;
- a közönség koncentrációja tulajdonosonként (CR 4, CR8, HHI) a szektorban és a teljes médiában;
- hirdetési koncentráció (CR 4, CR8, HHI) a szektorban és a teljes médiában;
- az időfelhasználás koncentrációja (CR 4, CR8, HHI) a szektorban és a teljes médiában;
- a vertikális integráció és koncentráció mértéke;
- a csomagolást és disztribúciót birtokló tartalomkészítő cégek, illetve a hirdetési csatornák aránya a tartalomkészítő cégekhez;
- összeolvadási és akvizíciós tendenciák;
- az M & A tevékenység évenkénti aránya és száma öt éves görgetett átlagban;
- azon médiaszektorok száma, ahol a nyolc vezető cég/tulajdonos aktív, és
- a külföldi tulajdon aránya (külföldi mutató – EU és nem EU).

5.3.3 Gazdasági mutatók a „médiatípusok és -műfajok pluralizmusa” kockázati területhez

5.3.3.1 Médiatípusok

A médiatípusok pluralizmusát a következő főbb veszélyek fenyegetik: 2) *a megfelelő piaci források hiánya a médiatartomány támogatásához*, ami a következőt okozza: 3) *A különböző médiatípusokkal kapcsolatos fogyasztói és hirdetési ráfordítás, valamint a közfinanszírozás mértéke* meghatározzák az adott médium fenntarthatóságát, és ennél fogva a piacon jelen lévő médiatartományt. Ez fenyegeti a közönség számára elérhető médiatípusok sokszínűségét. Ezeket a veszélyeket a következő mutatók jelzik:

- 2) *a médiatartomány támogatásához szükséges megfelelő piaci források hiánya*, figyelembe véve:
  - a különböző médiatípusokra való egy főre eső fogyasztói ráfordítás mértéke az egy főre eső GDP arányában, valamint
  - az egy főre eső reklámjellegű ráfordítások az egy főre eső GDP arányában.

- 3) *a médiatípusok hiánya/alulreprezentáltsága/dominanciája*, figyelembe véve:
  - a belföldi rádióállomások számát (közszolgálati, kereskedelmi és közösségi);
  - a belföldi TV-állomások számát (közszolgálati és kereskedelmi);
  - a hírlapok számát;
  - a magazinok számát (fogyasztói, kereskedelmi/szakmai és egyéb);
  - a napi internetes híroldalak számát (közszolgálati és kereskedelmi) és a megoszlást a médiatípusok között;
  - a közönség kiegyensúlyozottságát a kereskedelmi és közszolgálati televíziós műsorszolgáltatók között;
  - a pénzügyi kiegyensúlyozottságot a kereskedelmi és közszolgálati televíziós műsorszolgáltatók között;
  - a közönség kiegyensúlyozottságát a kereskedelmi és közszolgálati rádiós műsorszolgáltatók között;
  - a pénzügyi kiegyensúlyozottságot a kereskedelmi és közszolgálati rádiós műsorszolgáltatók között;
  - a PSM finanszírozás forrásai és mértéke (licencdíj-bevétel, hirdetési bevétel, egyéb bevétel), valamint
  - az egy fő számára szükséges egy főre eső GDP százaléka az alábbiak beszerzéséhez:
    - TV-vételi lehetőség;
    - rádió-vételi lehetőség;
    - egy hírlap előfizetése;
    - egy magazin előfizetése;
    - internet szolgáltatás.

5.3.3.2 Médiatípusok (és funkciók)

A médiatípusokat és műfajokat fenyegető veszélyek között az alábbiak említhetők: 4) *bizonyos funkciók hiánya/alulreprezentáltsága/dominanciája*, vagy 5) *hiányzó műfajok*. E veszélyek gazdasági mutatói a következők:

- a hírek/közügyek, oktatási és szórakoztató programok aránya a televízióban;
- a hírek/közügyek, oktatási és szórakoztató programok aránya a rádióban;
- a híreknek/közügyeknek, oktatási és szórakoztató programoknak szentelt TV/rádió/műholdas/ADSL csatornák száma, valamint
- a híreknek/közügyeknek, oktatási és szórakoztató programoknak szentelt magazinok száma.

5.3.4 Gazdasági mutatók a „Politikai pluralizmus a médiában” kockázati területhez

A politikai pluralizmus dimenzióját fenyegető veszélyek a következők: 6) a média egy politikai csoportosulás általi egyoldalú befolyásolása (ez lehet akár a kormányzó párt, akár valamelyik másik párt), egyes politikai/ideológiai csoportok elégtelen képviselése, és a politikailag érdekelt kisebbségek elégtelen képviselése egy adott időpillanatban.¹⁰⁵

6) egyoldalú befolyásolás

Ez a veszély arra a befolyásolásra utal, amelyet egy politikai csoportosulás gyakorolhat a médiára az engedélyek kiadása feletti ellenőrzés gyakorlásával, és így a piacra lépés korlátozásával, és/vagy a média tulajdonlásával, és ezzel a társadalom és a többi párt magatartását befolyásolja, amelyeknek nincs a tulajdonában, illetve a befolyása alatt médiaegység. E veszély mutatói a következők:

- az engedélykiadás strukturális ellenőrzése, és
- a privát média politikai hovatartozásának egysúlya a parlamenti képviselettel (ahol a média összefonódik egy párttal vagy egy véleményt képvisel egy párttal, a kapcsolódó média százalékos arányai megegyeznek a párt képviseletével, vagy egyenlőtlenség tapasztalható, amely befolyásolhatja az adott párt jövőbeni támogatottságát).

5.3.5 Gazdasági mutatók a „kulturális pluralizmus a médiában” kockázati területhez

A kulturális pluralizmus dimenzióját fenyegető veszélyek között az alábbiak említhetők: 7) a társadalom egyes kulturális, vallási, nyelvi és etnikai csoportjainak elégtelen képviselése, ideértve a nem, életkor és fogyatékoság szerinti csoportokat,¹⁰⁶ valamint 8) nemzeti kulturális identitás fenyegetettségét (amely a belföldi, EU és külföldi gyártással kapcsolatos aggályokat foglalja magában).

7) egyes csoportok elégtelen képviselése

A belföldi média és a kisebbségeknek (kulturális, vallási, nyelvi és etnikai) szentelt média összehasonlítása információval szolgálhat arra vonatkozóan, hogy a kisebbségekkel kapcsolatos kultúra kellő képviselést kap-e a médiában, vagy ellenkezőleg, ez az állapot fenyegetett. A szociodemográfiai mutatók kontextusában végzett tartalomelemzés a kisebbségekre és álláspontjukra összpontosít. A gazdasági mutatók szempontjából az alábbi strukturális gazdasági mérőszámok értékelésére kerül sor:

- a belföldi TV/kábel/műhold/ADSL csatornák száma;
- a belföldi rádióállomások száma;
- a belföldi hírlapok száma;
- a belföldi folyóiratok száma;
- a belföldi könyvkiadó vállalatok száma;
- a belföldi weboldalak száma;
- a kisebbségeknek szentelt rádió és TV/kábel/műhold/ADSL állomások száma;
- a kisebbségi orientációjú hírlapok száma;
- a kisebbségi orientációjú magazinok száma;
- a kisebbségeknek szentelt műsorok aránya a műsorok teljes számához képest a televízióban;
- a kisebbségeknek szentelt műsorok aránya a műsorok teljes számához képest a rádióban;
- a kisebbségeknek szentelt magazinok aránya a magazinok teljes számához képest;

¹⁰⁵ A gazdasági mutatók nem foglalkoznak a csoportok és kisebbségek elégtelen képviselése jelentette kihívásokkal, ez a társadalmi mutatók feladata, mivel ezek a problémák gazdasági módszerekkel nem elemezhetők.

¹⁰⁶ Noha egy nagyobb kisebbségi csoportokról állnak rendelkezésre adatok, a legtöbb csoport méretéről, és ezzel összefüggésben a nekik szentelt, illetve azokat képviselő médiáról sem állnak rendelkezésre részletes adatok a belföldi statisztikai forrásokban. A jelen tanulmányban ezért a kisebbségi csoportokkal csak a nagyobb, összesített csoportok vagy statisztikai divíziók felhasználásával kell foglalkoznia. Ezen egyéb csoportok értékelését szociális mutatókkal kell elvégezni, valószínűleg tartalomelemzés segítségével – ez nem gazdasági elemzés.

- a kisebbségi média finanszírozása (kiegyensúlyozott pénzügyi támogatás összhangban a kisebbségi népesség létszámával);
- az idegen nyelvű média finanszírozása (a pénzügyi támogatás kiegyensúlyozottsága az idegen nyelvű népesség méretével összhangban);
- a kisebbségi és nyelvi média egy főre jutó támogatása, valamint
- az alacsony jövedelmű csoportok médiabeszerzéseivel kapcsolatos költségtámogatás.

8) a nemzeti kulturális identitás fenyegetettsége

A külföldi és belföldi médiagyártó és forgalmazó hálózatok mértékének összehasonlítása alapot szolgáltat a nemzeti kulturális identitás – és így a pluralizmus – fenyegetettségének azonosításához. A következő mutatók alkalmazhatók:

- az alacsony jövedelmű csoportok médiabeszerzésének költségtámogatása;
- a külföldi gyártású TV-műsorok százalékos aránya (nem EU és EU);
- az elérhető külső TV/kábel/műholdas/ADSL csatornák száma;
- a külső és belföldi TV/kábel/műhold/ADSL csatornák nézőszámának aránya;
- az elérhető külső földfelszíni¹⁰⁷ rádióállomások száma;
- a külső és a nemzeti rádiócsatornák közönségmegoszlásának aránya;
- európai uniós és országos támogatás a nemzeti televíziós és rádiós műsorok gyártásához (a nemzeti műsorszolgáltatók, illetve független műsorgyártó cégek egyaránt);
- az uniós által/ország által támogatott TV/rádióműsor-gyártás aránya a teljes EU/nemzeti TV/rádióműsor-gyártáshoz képest;
- uniós és belföldi támogatás a belföldi hírügynökségek számára, valamint
- a belföldileg támogatott hírügynökségek aránya az összes EU/nemzeti hírügynökségek számához képest.

5.3.6 Gazdasági mutatók a „Földrajzi pluralizmus a médiában” kockázati területhez

A földrajzi pluralizmus dimenziót fenyegető veszélyek a következők: *9) a különböző földrajzi területek és/vagy helyi közösségek képviselőinek hiánya vagy alulreprezentáltsága.*

9) A különböző földrajzi területek és/vagy helyi közösségek képviselőinek hiánya vagy alulreprezentáltsága

A meglévő regionális/helyi média nagyságának összehasonlítása az országos média nagyságával alapul szolgálhat a földrajzi sokszínűség, és ezáltal a pluralizmus fenyegetettségének azonosításához.

Az alábbi mutatók értékelésére kerül sor:

- a regionális/helyi TV-csatornák és rádióállomások száma;
- a regionális/helyi hírlapok száma;
- a regionális és helyi hírlapok számának aránya az országos hírlapok számához képest;
- a regionális és helyi TV-csatornák és rádióállomások számának aránya az országos TV-csatornák és rádióállomások számához képest;
- HHI a régióban elérhető regionális csatornák/hírlapok alapján, elosztva a régióban elérhető csatornák/hírlapok teljes számával;
- A TV-csatornával és rádióállomással rendelkező városok száma a városok teljes számához képest;
- a hírlappal rendelkező városok száma a városok teljes számához képest, valamint
- a regionális/helyi TV-csatornák, rádióállomások és hírlapok kiegyensúlyozott támogatása a népesség méretének arányában.

¹⁰⁷ Ahol rendelkezésre áll lista a kábel, műholdas és ADSL rádiócsatornákról, az csatlakozhat. Ami az internetes rádiót illeti, lényegében nem állnak rendelkezésre adatok, mivel azokat csak nagyon helyi szinten használják. A továbbiakban ezért ezzel nem foglalkozunk.

5.3.7 Adatforrások

A fenti mutatók kiszámításához, és így a pluralizmus méréséhez szükséges adatok négy fő adatforrásból szerezhetőek be: 1) nemzeti kormányzati források, 2) nemzetközi kormányzati források, 3) ágazati szövetségek, valamint 4) egyéb szervezetek.

Az első forrástípus a következőket foglalhatja magában:

- nemzeti szabályozó hatóságok (műsorsugárzási adatok);
- hírközlési minisztérium (támogatások, tartalomadatok, arányok);
- nemzeti statisztikai hivatalok (GDP, forgalom);
- munkaügyi hivatal, munkaügyi minisztérium (foglalkoztatás);
- nemzeti műsorszolgáltató egységek.

A nemzetközi kormányzati források a következőket foglalhatják magukban:

- nemzetközi munkaügyi szervezet (foglalkoztatáshoz);
- Európai Audiovizuális Figyelő;
- Eurostat;
- Európai Műsorszolgáltatási Egység, <http://www.ebu.ch>.

Az ágazati szövetségek a következőket foglalhatják magukban:

- hírlapok világszövetsége, Tendenciák a világsajtóban 2007;
- hírlapkiadói szövetségek: IFRA és INMA;
- televíziós műsorszolgáltatók szövetségei;
- könyvkiadói szövetség,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL.

Az egyéb szervezetek a következőket foglalhatják magukban:

- World Advertising Research Centre Ltd., Hirdetési világtendenciák 2007;
- Informa UK Limited, nemzetközi televíziós forráskönyv, nemzetközi televíziós üzleti évkönyv, nyugat-európai televíziós évkönyv;
- Európai Zsurnalisztikai Központ, <http://www.ejc.net/ejc>.